

СУЧАСНА ПРОЗА

ВІДА ОГНЕНОВИЧ

ПЕРЕЛЮБНИКИ

ТЕМПОРА

TEMP
PORA

ВІДА ОГНЕНОВИЧ

ПЕРЕЛЮБНИКИ

TEMP
PORA

УДК 821. 163.41-31'06

ББК 75.84(4Сер)6-44

О 38

Переклад здійснено за виданням:
Vida Ognjenović, *Preljubnici*

Видання здійснено за фінансової
підтримки Міністерства культури
Республіки Сербія

Переклала з сербської Вероніка Ярмач
Редактор: Ірина Давидко
Верстка, дизайн: Ірина Мамаєва

ОГНЕНОВИЧ В.

О 38 *Перелюбники*. – К.: Темпора, 2012. – 192 с.
ISBN 978-617-569-105-2

Повість «Перелюбники» знаної сербської письменниці Види Огненович – глибоко психологічний твір, що приваблює оригінальною побудовою сюжету і неоднозначністю розв'язки.

Героїня повісті, сорокарічна Амалія Коїч, несподівано дізнається про не відомі їй досі обставини своєї біографії. Ця новина, а також події, які вона потягла за собою, різко змінюють усталене, налагоджене життя жінки й доводять її майже до нервового зриву. Перебуваючи в стані крайнього душевного виснаження, Амалія заглиблюється у болючі пошуки шляху до себе справжньої, намагаючись розібратися в питанні, на яке немає простої відповіді...

© Stubovi kulture.
© Vida Ognjenović
© Темпора, 2012

УДК 821. 163.41-31'06
ББК 75.84(4Сер)6-44

ISBN 978-617-569-105-2

Я НЕ МАЮ БІЛЬШЕ СИЛ НІ НА ЯКІ ДИСКУСІЇ. НЕ ХОЧУ АНІ ЗАХИЩАТИСЯ, АНІ БУДЬ-КОМУ СУПЕРЕЧИТИ. Так от, я визнаю, – можливо, мають рацію й ті, хто гадає, буцім те, що зі мною відбувається, – певний різновид легкого душевного розладу, попри все моє небажання з цим погодитися. Знаю, що вони, ймовірно, хотіли б таким чином звернути мою увагу на те, що мій (як би точніше висловитися?) нинішній стан є добре відомим медицині банальним випадком і що, звісна річ, існує й метод лікування, тому від мене вимагається лише вжити заходів щодо цього. Можу собі уявити, через що б тільки мені не довелося пройти на шляху до того підписаного фахівцями й скріпленого печаткою висновку про одужання. Спершу я мала б добровільно стрімголов кинутися до медичної машини, де перемелюється людська психіка, а тоді методично, як маховик, що обертає стрічку, те й робити, що демонструвати фахівцям різного профілю свої психічні шрами, гематоми, пухирі, пухлини й затемнення, аби вони давали їм порядкові номери, позначали латинськими назвами і вносили до графи «захворювання». Урешті, зібравши необхідну

інформацію, вони зі знанням справи оцінили б, наскільки серйозно я вплила. Від цього, власне, й залежать види і зміст додаткових сеансів, оглядів і лікарських мантр, а краще було б сказати, – допитів, розслідувань і обшуків. Певно, що спершу я муситиму яскраво описувати і з акторською майстерністю програвати їм деталі симптомів, а потім – наслідків, а насамкінець – відповідати на запитання спеціальних тестів, стосовні тонкощів і унікальності мого випадку. Ось так, годинами, керуючись інструкціями, я водитиму їх найвіддаленішими закутками річки свого життя, пригадуючи в їхній присутності, як почалося те, що я зараз відчуваю. Розповім, на що я реагувала імпульсивно, а що сприйняла як неминучий удар, котрий я відчула на самому початку, і чи проходив хтось у моїй родині через щось подібне, або ж, іншими словами, як би виглядав отой їхній стандартний, але, як на мене, досить бездушний рятівний анамнез.

На мою відповідь, що в мене немає родини й що вона мене не цікавить, а отже, я не стежу й за нинішніми сімейними подіями і, більш того, навіть не знаю, що там відбувалося до моєї появи на світ, вельмишановні лікарі, напевно, різко натиснувши на гальма, зупинили б машину, не приховуючи втіхи від того, що, нарешті, докопалися до істини. Отут би в них очі й заблищали. «Порушення балансу родинної ідентичності, що зумовило збентеженість і виразну відстороненість, котрі, в свою чергу, призводять до психосоматичного перевантаження», – такий запис вони швидко зробили б у моїй медичній картці, потім в інших паперах, де фіксується історія хвороби, а тоді й на моєму чолі, прямо в особистому психологічному портреті. Ця суха печатка й надалі слугуватиме нам розпізнавальним знаком, адже через те, що вони, як фахівці, визначивши ступінь захворювання й виписавши мені пігулки проти родинного дисбалансу, відчуження, зніяковілості й психосоматичних перевантажень, вирішать відправити мене, як поки що безпечну для оточення, додому, але за умови, що я регулярно проходи-

Перелюбники

ниму огляд, скажімо, кожні три місяці, або, може, й частіше, – кожні два. Так я стану божевільною на волі, чия поведінка буде під суворим наглядом медичних патрулів, а вони, як цілители, нишком заявлятимуть, що випадок виявився серйозним, але, на щастя, проблему було визначено вчасно, хоча за моїм станом необхідно спостерігати й надалі. Лікування я перенесу добре, що вельми важливо, так що вони сподіваються на краще, але все ж таки нічого не можуть гарантувати. І ось так між нами встановиться тісний зв'язок на основі залежності, в межах котрого я буду для них прозорим у психічному розумінні людським механізмом, який не має права на жодні таємниці, у той час як вони для мене залишатимуться таємничою магічною силою, яка терпляче тамуватиме мій біль, аналізуючи його й дистанційно керуючи ним.

Ні, ні, ні, красно дякую, я не хочу одужувати в такий спосіб. Я не бачу себе в цьому психоделічному чистилищі, що може видатися багатьом людям цілком природним. Не хочу я бачитися з тими елітними відомими фахівцями, не маю жодного бажання виконувати перед ними психологічний стриптиз. Я не готова принести себе на закляття ані їхнім інструментам, ані суворим оцінкам. До того ж, у мене не викликає довіри такий шлях до порятунку. Гаразд, звичайно ж, усе це не мусить бути саме так, як я собі уявляю, адже я не маю наміру отримати переконливіший особистий досвід, який запевнив би мене в тому, що різниця таки є. Я цього не можу й не хочу, незалежно від порад, які мені з цього приводу обережно і, я не сумніваюся, навіть із найкращими намірами і для мого ж блага, дають мої милі й дорогі благодійники, які широко вірять, що це може мене врятувати.

Певно, мені бракує сміливості, але я не можу з граничною точністю пояснити, від чого, власне, я тікаю і що мене так лякає. Можливо, я мовчу від страху, що не зможу як слід висловити те, що мене мучить, і боюся видатися лікарям банальною розгубленою симулянткою, або ж простісінько не хочу нікого допускати до сакрального простору своїх думок,

який із кожним днем стає для мене дедалі надійнішим укриттям. І я б сказала, що все ж таки головною причиною є ота, друга. Що ж удієш, якщо я не відчуваю потреби в діалозі. І як би важко не було, а це таки нелегко, мені хочеться залишитися з усім цим наодинці, щоб ніхто, крім мене самої, не господарював у моїх думках. І коли мою свідомість іноді, бодай на мить, пронизує думка про те, щоб довіритися комусь, хоча б просто так, не вдаючись до подробиць, тієї ж хвилини я відчуваю, як у мене починають палати шоки й нервово дрижати підборіддя, після чого на мене зненацька нападає спазматичний кашель, що душить так, ніби в горлі, перешкоджаючи диханню, щось шкребе. І лише тоді, коли я зайвий раз утверджуюся в рішенні, що й надалі, нікому й нічого не кажучи, мовчатиму як могила, це поступово минає.

Так само я намагаюся не допускати друзів до цих доволі похмурих лабіринтів моїх думок. Навіщо їх турбувати, якщо це анітрохи мені не зарадить, а їх тільки збентежить, бо вони навряд чи зможуть щось у цьому зрозуміти, хвилюючись за мене, а може, й глузуючи. І яким чином мені б могло стати в пригоді їхнє розуміння, навіть якби воно й було абсолютно ширим? Я не можу чекати цього від них, якщо й сама не можу розібратися в собі до кінця. Зрештою, від них вимагається лише усвідомити, що зі мною все гаразд, і що я не якийсь там особливий випадок, а мені просто хочеться побути на самоті. Знаю, що я самосійний бур'ян, от тільки, може, не такий живучий, як ця ненависна рослина, що, поширившись, виживає на будь-якій землі, але я точно не потребую жодних утішань із цього приводу.

Як мені пояснити людям, що я вважаю абсолютно нормальним те, що поринула в якийсь внутрішній діалог із самою собою, бо переконана, що розмови про істинну сутність родинних уз, якими я переймаюся, – не тема для пустих балачок. Знаю, що мене навряд чи сприйняли б серйозно, що, власне, зараз і відбувається, але я не можу переключитися на щось інше – ну не цікавить воно мене. Єдине, чим

Перелюбники

я можу займатися, – це спокійно розміркувати над тим, якими є основні властивості й шляхи аналізу дивовижних хитросплетінь почуттів і спадковості, що визначають природу й межі родинної близькості. Цілими днями я обговорюю це сама з собою, часом навіть запекло й знервовано, бо легко зав'язую в безодні протиріч та емоційного ступору, невміння виплутатися з котрих мене виснажує.

Мені б хотілося зрозуміти хоча б для себе, якою мірою інстинкт спорідненості, запрограмований генними чипами, від народження закладеними в систему наших емоцій і в наше ество (для чого я послуговуюся фактами з власного життя), особливим чином визначає саме усвідомлення свого походження. Цікаво, чи залежать стосунки між близькими родичами від якихось особливих генів, котрі посилюють взаємні почуття, а ставлення одне до одного далеких, знову ж таки, від зовсім інших, скажімо, менш дієвих? І чи все це так точно влаштовано й чітко розподілено в нашій психічній системі, чи все ж таки чимало речей передбачають життєву імпровізацію? Ось так, перестрибуючи з прикладу на приклад, узяті з життя й літератури, я блукаю безкрайнім степом власних думок, що, вируючи, час від часу сплітаються в єдність і розпадаються на дрібні шматочки. Тільки-но я трохи розслаблююся, мовляв, мені вдалося розібратися в деяких речах, аж тоді звідкілясь вириває якийсь інше пояснення або постає запитання, й усе починається спочатку, так, ніби я про це й не думала.

Ні, ні, якби я спробувала в загальних рисах описати, що мене мучить, із мене глузували б навіть найближчі друзі, яких у мене небагато. Точніше, не навіть вони, а насамперед вони, причому в обличчя. Вони б відштовхувалися від того, що той їхній сміх, а радше насмішки, послуговували б способом якось достукатися до моєї свідомості, тим самим змусивши мене схаменутися. А решта, хоч і потайки, кепкувала б із мене значно жорсткіше, але не без крихти жалю. Ну й нехай, адже в них не буде слушної нагоди. Власне, нещодавно я б і сама з себе

сміялася, бо ці проблеми здавалися б мені фікцією. Я була певна, що самé життя їх нівелює набагато краще й безболісніше.

Очевидно, ви весь час себе питаєте, як сталося так, що я потрапила до цього невпинного мисленневого вихору, або ж називайте це, як хочете. Звичайно ж, причина не в моєму недавньому розлученні, яке виявилось для мене настільки потужним і спустошливим вибухом, що я й досі не можу отямитися. Ні, ні, не тільки це, але й це також. І все інше. А що інше? У весь цей безлад уплітається безліч різноманітних звуків, кольорів і відтінків. Хто його знає, як і коли все це в мене почалося. Можливо, ще до мого народження. Що це було? Нічого, бо, зрештою, я не знаю, як це називається. Гадаю, я загубила власні координати саме тоді, коли почала інтенсивно про них думати. Для визначення цього має існувати якийсь медичний термін, але я б із радістю залишилася в усьому цьому дилетантом. Отже, зі мною все гаразд.

І все-таки я стверджую – це не хвороба, та я й не почувуюся хворою, хоча для того, хто тверезо дивиться на це збоку, можливо, воно так і виглядає. Я й сама не знаю, як назвати оцей свій, скажімо так, психоз. Чому ж психоз, може, краще було б сказати, одержимість, хоча для мене й це слово, коли я вимовляю його в зв'язку зі своїм нинішнім станом, звучить як назва якогось захворювання. Власне кажучи, це моя нова звичка. Та що ж це таке, може, й не потрібно, підшуковуючи всьому цьому конкретну назву, торувати шлях до якогось діагнозу? Зрештою, що поганого може бути в тому, що хтось постійно розмірковує над природою спорідненості? Нічого, така ж тема, як і будь-яка інша, навіть набагато дискусивніша, ніж решта, бо нам у ній, як здається на перший погляд, усе досить добре відомо. От тільки якщо хоч трішечки краще поміркуємо, то швидко побачимо, що небагато з усього цього по-справжньому розуміємо. У цьому я якнайкраще переконатися на власному прикладі, хоча я цього й не бажала, ані ставила собі за мету. Гадаю, що я не мала планів, щоб для самої себе бути якоюсь морською свинкою й пересуватися крізь

Перелюбники

пережиті мною події, як через експериментальне поле для дослідження. Але ж зараз я не можу інакше. Якщо я продовжуватиму в тому ж дусі, то схоже на те, що з часом стану і лікарем, і пацієнтом в одній особі. Ймовірно, багатьом здається, що першу частину цієї стадії я вже пройшла. Мене зараз не обходить, хто що думає й що говорить, – я кажу це так, між іншим.

Ну от, немає сенсу більше пояснювати, адже зрозуміло, що я здорова, бо чого б це мало здаватися ненормальним те, що я роблю? А що ж це, власне, я роблю? Нічого, вже місяцями я на лікарняному й ось так вештаюся по хаті. Зрештою, я зайнята. А чим зайнята? А тим, що я вже сказала, – інтенсивно розмірковую про спорідненість і спадкові особливості, хоча й не можна сказати, що це просто якась робота. Ні, дійсно, я знаю, що це не належить до якихось видів діяльності, але мені байдуже, чого це стосується. Я не маю бажання давати якісь суворі оцінки тому, в чому я загрузла. І в цьому немає нічого такого жахливого, як комусь може здатися, принаймні я це таким не вважаю, та й іншим не варто дотримуватися з цього приводу протилежної думки.

Гаразд, ну що в цьому ненормального? І не з'їхала я з глузду, як, певне, всі вже давно подейкують, а просто намагаюся якось сама збагнути, як усе це спрацьовує. Якою мірою у родичів глибину родинних почуттів зумовлює спадковий генетичний збіг, а якою мірою все це є безпосереднім продуктом самого усвідомлення спорідненості, або ж усе це вкупі ніякі там не специфічні емоції, а просто собі чутливість певної особи. Якщо хтось недобрый, то такий він і до найближчих родичів, а іноді до них – найбільше, якщо вони перебувають десь зовсім близько від нього, але буває й навпаки. Трапляються й дивні парадокси. Наприклад, не таке вже рідкісне явище те, що глибокі батьківські почуття можна спостерігати в людей, які не є батьками, а там, де їх природно можна було б очікувати, тобто де вони передбачаються як генетично запрограмовані, їх якраз і немає.

Тому-то мене й непокоїть питання, чи існує взагалі, і яка ж вона, власне, наша здатність інстинктивно знаходити в собі *spesificum* емоцій, успадкованих завдяки кровній спорідненості, якщо вона взагалі існує. Чи може та певна, суто родинна прихильність до якоїсь особи спонтанно прокинутися в нас, навіть якщо ми не знаємо, що перебуваємо з нею в родинному зв'язку, чи тоді ці почуття зовсім не такі? Чи нами керують якісь особливі сенсори, на які ми взагалі майже не звертаємо уваги, або ж їх слід уважати частиною загальної емоційної моторики? А чи може таке, скажімо, усвідомлене почуття бути, принаймні якоюсь мірою, справжнім дороговказом у виявленні родинної лінії, як ми з цим часто-густо стикаємося в літературі, а надто в романтичних творах?

Припустімо, що сталість є особливістю, яка характеризує родинні почуття. Так, але як же тоді бути з тими, котрі такими не є? Гаразд, знаю, що виняток підтверджує правило, але чим більшою стає кількість винятків, тим меншою є, зазвичай, чинність правила. Яка вона, зрештою, сутність міцності родинного зв'язку, заснованого на почуттях? Гадаю, що нестабільна й різна, залежно від випадку, бо вона здебільшого має раціональну природу. Підтримує її почуття обов'язку, а отже, розум, а не емоції.

Понад усе мене в цьому переконують, а водночас і бентежать часті прояви глибокої ненависті навіть між найближчими родичами, що їх так нерідко можна спостерігати, або ж відстороненої байдужості, як у моєму випадку, хоча він і є досить нетиповим, – тому я його й розглядаю в іншому контексті. Якщо цю родинну любов можна так розтоптати або спотворити до її протилежності, то якими ж тоді мають бути її специфічні риси? Звідки ця загальноприйнята думка про те, що вона мусить бути сильнішою й тривалішою від інших різновидів любові? Завдяки яким своїм якостям вона так вирізняється в усьому корпусі нашої чуттєвості? Що робить її особливою? Нічого такого, що я могла б чітко про-

Перелюбники

стежити. Коли я отак збираю до купи стільки відхилень від загальноприйнятих стандартів, у мене з'являється спокуса майже зовсім повірити в те, що й родинні почуття, власне, належать до емоцій загального характеру. Вони не є цілковито зумовленими спадковістю, навіть, можливо, й зовсім не зумовлені нею. Просто когось ми можемо полюбити так, що вважатимемо його родичем, хоч ми й ніякі не родичі, а хтось є для нас відразливим і далеким, незважаючи на те, що ми походимо з одного роду.

При цьому я не послуговуюся лише власним досвідом, бо мені ясно, що приклад доводить лише сам себе, а намагаюся міркувати логічно. Якщо ми з кимось провели разом багато часу, скажімо, вирости в одному будинку, маємо стільки спільних спогадів про все, у нас ті самі авторитети, зразки виховання, смаки, то природно, що ми й так неодмінно породичаємося, бо знаємо один одного до дрібниць. Звикнемо один до одного. Впливатимемо один на одного. Наші взаємні реакції за цей час стануть досить шаблонними. А ми все життя просто сприйматимемо ці звички як родинну емоційну близькість, навіть незалежно від того, родичі ми чи ні. Ось що, скажімо, характерне для мого випадку. Іншими словами, специфіка родинних почуттів, уся ця патріархальна, матріархальна, братерська, сестринська любов, усе це, наскільки я можу про це судити, здебільшого ґрунтується на суспільній, відповідно, родинній згоді.

Уже відчуваю, як і ви іронічно всміхаєтеся з приводу цих моїх великорозумних, дилетантських тирад, я була до цього готова, знала, що так і буде. Ви вважаєте, що це суцільне й дозвільне марнослов'я. Вона нероба, і від тривалої бездіяльності розпатякує про те, на чому не розуміється, що загалом досить часто трапляється з жінками, які не працюють, – скажете ви. Та нічого, спокійно кажіть усе, що вважаєте за потрібне, я звикла й до переконання в тому, що бездіяльні жінки здебільшого теревенять, а чоловіки, які нічим не займаються, навпаки, кажуть мудрі речі. Ну ось, і тому це

одна з причин мого мовчання й того, що все це я вважаю своїм особистим таємним простором для роздумів. Мене лякає вже сама думка про те, що хтось сповнений свіжих сил і охочий до бабрання в гармидері чужих життів може енергійно увірватися збоку й за одну мить, узявши мене на буксир, розсудливо знищить оці мої іноді рівненькі алеї, а іноді непролазні хащі сумнівів, несвідомої тривоги й туги. Що б тоді від мене залишилося? Майже нічого. Тож краще й не відчиняти ті двері.

Можна тільки уявити собі, як би з цього по-дурному збиткувалися деякі мої любі колежанки на роботі, звиклі до взаємного копання в інтимних radoшах і невдачах, про які вони одна одній довірливо розповідали аж до сороміцьких деталей. Варто лише побачити ті палкі очі, по-вуаеристському наелектризоване вторгнення до чужого інтимного життя, ту хірургічну пристрась до розтину утроб своїх друзів, і не лише їхніх, і бездушне переорювання останніх у гонитві за небуденним. І чим більший хаос усередині, тим більша їхня насолода. Усі ці вразливі й крижкі щастя й нещастя, надії і втрати, біль і страждання вони гарячково хапають і, здригаючись від цікавості, четвертують, обсмоктують, перетрушують, розривають на шматки, обгризають, висміюють, а тоді співчувають, оплакують, утішають, а наостанок заливають залишки до вигрібної ями. Я цілком широко можу сказати «ми», а не тільки «вони», бо й сама не раз брала участь у таких операціях, принаймні як хірургічна сестра. Передавала з рук у руки скальпелі й пінцети, та й, мабуть, і якусь отруєну стрілу випустила не в тому напрямку. Ну от, а тепер мені це повертається сторицею. Я працюю у видавництві, оті напівдослідні взаємні сеанси сповідей ми вважаємо певним видом інтелектуальних вправ. Ми читаємо одна одну, як книги. І так відточуємо критерії для визначення якості вигаданих оповідей на такі теми. Так, усі ми знаємо, що в основі всього цього лежить фольклор нашого колегіального життя, а безневинні теревені, може, навіть комусь і допомагають, але

Перелюбники

зараз із досвіду я знаю, скільки сил потрібно тому, хто мусить це витримати як об'єкт, присутній на такому дружньому розтині, після якого він уже ніколи повністю не отямиться й не повернеться до колишнього статусу.

Ух, якби їм трапилася раптом слушна нагода, накинулися б вони й на мій випадок як голодні грабарі на курча й за мить вискубали б мені кожну пір'інку й обдерли шкіру своїми терновими жартами, – це був би їхній спосіб зняття моєї нервозності, а потім вони б мене геть розчавили скрупульозним аналізом фактів і розумними порадами. Ось так, сподіваюся, вони все ще вірять, що я звільнилася лише через розлучення, а оскільки це те спільне, що сьогодні об'єднує наші життя, панує уявлення про те, що розлучення, принаймні в нас, схожі між собою, як типові будинки на околицях наших міст. Це означає, що цікавість моїх колежанок, як на них, є доволі помірною, якщо тут немає якихось додаткових пікантних подробиць або вульгарності. А ще мене рятує те, що мій випадок уважають м'якшим, а тому нуднішим варіантом, без дражливих і болісних моментів. Нічого особливого. Ще один варіант чемного розставання двох інтелігентних людей, коли пара продовжує підтримувати оті слизькуваті дружні стосунки, сповнені довершеної прихованої ненависті та облуди. Отже, на щастя, принаймні поки що, я не справляю враження якоїсь дуже вже ласої здобичі для їхніх гієнових оргій із цілковитим словесним розшматуванням.

Довгий час я навіть і не згадувала в їхній присутності про цю зміну в своєму житті, але коли про це все-таки стало відомо, мусила, звісно, і я пройти через випробувальний механізм, і принаймні отак, у загальних рисах, розповісти, як це було. Тоді я ще могла про це говорити, хоча й у той час це мені коштувало чималих зусиль, проте мені пощастило втриматися на отій майже добродушній поверхні моєї історії і якось виплутатися, обережно виписуючи фігури справжнього великого слалому, обходячи болісні для мене деталі.

І ось тепер усі вони, мої великорозумні цікаві жіночки, з перших уст дізналися, тобто від мене особисто, що він пішов до іншої жінки. Не було способу, а зрештою, й потреби обходити цю головну правду, але я уникла того, аби коментувати її якось детальніше. Розповіла я їм і про листа, у якому він на прощання особливо наголосив на тому, що не впевнений у своєму бажанні розлучитися зі мною, але що зараз, принаймні певний час, він мусить бути з нею, бо інакше не може. «Ось як сильно його охопило це неочікуване могутнє виверження любовного вулкану», – їдко пожартувала я, але одразу ж прикусила язика, оскільки вони скористалися цим для цілого залпу по-шоферському сальних жартів на його адресу, супроводжуючи їх глузуванням стосовно рими ерупція – ерекція.

«Звичайно, не блукаючи манівцями, я одразу ж подала на розлучення», – продовжувала я розповідь, намагаючись хоч трохи приглушити вульгарність їхніх жартів. На суді і я, і він, наче добре натренований дует, відмовилися від примирення, тож розлучення відбулося за взаємної згоди сторін. Усе було закінчено менше ніж за два місяці, бо умови ми узгодили відносно мирно. Я не могла переступити через отой його «похід наліво», а він ніяким чином не продемонстрував наміру відмовитися від нового варіанта. Повернення до старого виключалося, за цим пішли завершальні кадри, кінець фільму, титри наприкінці, темрява.

«То яка ж вона, ота його новоспечена наречена, а чи ми її знаємо? Тільки не треба казати, що він просто підчепив якусь із твоїх краших подруг», – нетерпляче питали вони мене, облизуючись, як голодні лисиці перед входом до переповненого курника. І на ці, приправлені отрутою, запитання про суперницю я відповідала майже відверто. «Ні, – це було перше, що я сказала, – не думаю, що ви з нею знайомі» (я оминула всі детальні пояснення, а надто той факт, що деякі з них могли її бачити в мене, на родинних посиденьках). Вона зовсім не була моєю приятелькою, а тим паче кращою.

Перелюбники

Звісно, я знайома з нею, хоча й не дуже давно. Вона прихотлила до нас, але мені жодного разу не спадало на думку, що між ними міг би зародитися такий зв'язок. Я думала, що вони добрі друзі й уважала це нормальним. Гарненька? Так, із приємною зовнішністю, як пишуть у шлюбних оголошеннях, не набагато молодша від мене. Що ж до іншого, то нічого особливого, навіть ближче до середньостатистичного рівня, ось тільки він не поділяє такої моєї думки. Усе сталося доволі швидко, хоча ці його розваги за моєю спиною, ймовірно, тривали набагато довше, так, може, з півроку, наскільки я тепер уже можу підрахувати. Протягом декількох останніх тижнів, після того, як моїй мамі зробили операцію, кожного вільного дня я бігала допомагати батькам, а лише тепер бачу, що тим самим я водночас допомагала цій майбутній парі якомога більше зблизитися. Певно, що тим часом ці двоє звили собі гніздечко й повністю освоїлися в нашому помешканні й ось так, спокійнісінько, провели генеральну репетицію своєї нинішньої ідилічної злуки.

«А ваш секс, як ти гадаєш, чи не в ньому була проблема? – тяжко впало неминуче колегіальне й клінічне запитання коректорки Біяни. – Ти й сама знаєш, що на життєвому шляху нас часто засмоктує рутинна, не звертаємо уваги, але зараз, коли подивишся отак, із такої відстані, як тобі здається, чи було це між вами так, як мало б бути?». «Так, усе було в повному порядку», – коротко відповіла я. «Це не відповідь, Губочко. Те, що означає “в повному порядку”, я зараз не мала на увазі, чи ж коректно це чи ні, ну, ти, певно, знаєш, про що я тебе питаю, – ви...». «Так, знаю, про що ти мене питаєш, ми любили це, робили... трошили меблі й порушували всі шаблони, здіймали багато шуму, доводили одне одного до нестями, що ще сказати? Про нас можна було зняти порнофільм і дати тобі його зараз подивитися. Так ти задоволена відповіддю, кицюню?» – рішуче перервала я наступні можливі запитання, поставивши її до відома про те, що цю частину розповіді закінчено. «То в чому ж ти тоді сумніваєшся, що, як

на тебе, могло мати вирішальне значення? Не можу повірити, що він просто клюнув на якісь дешеві відстійні трюки, мені не здавалося, що Бошко належить до того типу», – продовжувала коректорка Біля. «Не знаю, – широко сказала я, – не знаю, що було вирішальним. Може, те, що в нас не було дітей», – додала я так, ніби між іншим, не надаючи цьому надто великого значення, щоб вони не подумали, що я через це страждаю, бо я б не змогла перетравити тиради їхнього втішання, а особливо приклади вдалого всиновлення дітей.

«Дівчата, навіщо ви лицемірите? Ніби не знаєте, що ту вирішальну причину ми не знайдемо, принаймні в тій формі, в якій ми її собі уявляємо, тож обмізкуємо це до післязавтра», – прокоментувала все це енергійна редакторка словникових видань Васічка. Ну, як вам цей лабораторний аналіз? Розлучення – це надбання ліберального суспільства, і ми маємо бути за це влячними. Замість цього – ми завжди поведимося так, ніби до нас на цьому світі ніхто не розлучався, або ж ніби щось таке треба якнайсуворіше заборонити. Особливо смішні в цьому ми, жінки. Ніхто не є таким несправедливим до нас, як ми самі до себе. Мені незрозуміло, чому ми завше звинувачуємо одна одну в невірності чоловіків. Я вам скажу так: мало хто з них залишив родину через те, що став жертвою жіночої підступності. Навпаки, у переважній більшості випадків він був ініціатором.

Як ви не розумієте, що незалежно від свого сімейного стану та власних можливостей, чоловіки були й залишаються вічними мисливцями у гонитві за новими відчуттями й переживаннями. Око в них постійно націлене, а зброя завжди наготові через страх, що їхня здобич утече до лісу. І це на відміну від жінок, які вірять у те, що їхні стосунки триватимуть вічно, – байдуже, шлюбні вони чи неофіційні, вдало складаються чи не дуже. Можливість спокійно розлучитися лише зробила цю різницю в сприйнятті шлюбу гуманнішою. Замість того, щоб труїти й убивати своїх обридлих дружин, зараз чоловіки з ними просто спокійнісінько розлучаються.

Перелюбники

Лише ми, жінки, ще вважаємо це винятком, що виходить за межі норми. Ну ж бо, Бубочко, зізнайся: і ти була впевнена, що, одружившись, назавжди вирішила цю свою життєву проблему? А тепер ледве не розриваєшся на шматочки від страждань, бо все це луснуло. Дурниці все це, Бубі. Хто знає, чи добре, що ви розбіглися, це лише згодом з'ясується повністю. «Що ви дивитеся на мене, ану, скажіть-но, хіба не так? – розбушувалася вона. – Що це з вами? Ось ти, Бубочко, скажи: я маю рацію чи мелю казна-що?».

«Мелеш нісенітниці», – холодно відповіла я. Вона замовкла. «Знаю, що ти з найкращими намірами, але мене дратує, коли ти ось так сиплеш із рукава ці банальні штампи, якими хочеш мене втішити, а звучать вони так, ніби ти читаєш мені їх уголос із якогось безглузлого сонника. Мені не до вподоби оцей твій зарозуміло-розслаблений менторський тон. Завела катеринку, наче якась директорка шлюбної консультації, переконана в цілющій силі свого голосу й запліснявілих формул, які вона безапеляційно декламує, як магічні заклинання. Чому ти гадаєш, що я не могла б дійти епохального висновку про цю одвічну чоловічу мінливість, якби й дійсно в цьому була моя проблема, але ж це стосується й більшості інших жінок». «Гаразд, чого ти сердишся? – примирливо прошепотіла Васічка, – я просто кажу тобі». «Я й не серджуся, а просто відповідаю на твоє запитання».

«Скажи, будь ласка, дуже цікаво, а що він сказав тобі на прощання?» – знову вступила Біяна, щоб трохи залагодити цю суперечку, яка несподівано спалахнула між мною й Васічкою. – Як він повідомив тебе про це своє рішення?». «Та ніяк, нічого він мені не сказав, нічим навіть не натякав на це аж до самого кінця. Власне, не було ані підготовчого періоду, ані справжньої розмови. Він зробив це так, як було легше для нас обох». «Як?». «Письмово». «Як?». «А ось так: одного чудового вечора, коли я повернулася від своїх, де провела декілька днів, на столі мене чекав лист від нього, підкладений під ключі від автівки. Ні, не можу сказати, що це була така

собі побіжно, нашвидкуруч і недбало нашкрябана, коротка записка. Тон не був ані грубим, ані по-службовому скупим». «То якою ж була записка?». «Та такою собі, я б сказала, була написана обачливо». Починалася вона звичними ніжностями й реченням: «Шкода мені, Бубо, що все це трапилося з нами в той момент, коли ти маєш стільки клопоту й коли надворі так похмуро і дощить». «Не сподіваюся, що простиш мені, але надіюся, що зрозумієш», і так далі, чемно, по-дружньому, спокійним тоном... А закінчувалася записка постскриптумом, тим, що зв'язку ключів від помешкання від укинув до нашої поштової скриньки, і нагадуванням, аби я їх якнайшвидше звідти вийняла, про всяк випадок. Хоча цим він хотів підкреслити, що більше не повернеться, усе-таки не написав до *твоїєї поштової скриньки, а до нашої*. Це я помітила одразу. І це речення прочитала декілька разів (а подругам про це не розповіла). Сповістив також, що найближчим часом зателефонує мені, щоб домовитися, коли б мені було зручно з ним побачитися. «Нам слід було б серйозно й сміливо подивитися в очі тому, що з нами трапилося», – підкреслив він. «З любов'ю, Бошко», – написав він наприкінці, що я розцінила як тривіальне закінчення листа, бо жінку або люблять, або залишають. Зі мною сталось оте, друге. Набагато більше схвилювало мене те, що поштову скриньку він і надалі вважав спільною (і про це я промовчала).

Певно, лист був написаний під час вихідних, тоді вони, мабуть, і пішли, коли йшов страшенний дощ зі снігом, а того дня, коли я повернулася до Белграда, пам'ятаю, був вівторок, від самого ранку сяяло сонце. Весна якраз підтверджувала свій остаточний прихід, тільки от мені не випало порадіти. Ні, я не жаліюся, все гаразд, я вже звикла до нового становища. Він пішов.

Моє затишне й гостинне помешкання (як він його охарактеризував, коли вперше прийшов до мене) цього разу дивилося на мене насмішкувато, виширивши зуби, застережливо показуючи ікла й погрожуючи мені ними. Ні, всі

Перелюбники

речі в ньому лежали в порядку, все було прибрано, але мені здавалося, що тепер ця наша порожня вітальна зяяла, наче якийсь передпокій в інтернаті, через який за хвилину до того пройшов недбалий загін, що займався винищенням і ризунів. Від кожної речі тепер падала якась зловісна тінь, вороже вискалюючи зуби прямо мені в обличчя. На комоді більше не було його дитячої фотографії в рамці, на яку я раніше з радістю дивилася, коли заходила до кімнати. Дуже я її любила. Мені її подарувала Бошкова сестра, Мара.

«Нехай наші батьки хоч так оселяться у вашій домівці, якщо вже вони не дочекалися того, щоб побачити вас улов», – сказала вона тоді. Це була ніжна картина справжньої родинної близькості. На ній вони вчотирьох, вишикувалися за ранжиром, як на військовій присязі, мужньо вилупивши очі, дещо стривожено, через те, що це був день, коли Бошко пішов до першого класу початкової школи. Щоб виглядати серйознішим, Бошко мружитьсья, вдає, що невдоволений, він сутулиться під вагою учнівського портфеля на спині, стоїть між батьками, які гордо тримають свого першокласника за руки, а мати другою рукою обіймає за плечі свою трохи старшу доньку, боячись затулити акуратно зав'язані бантики-метелики на кісках. Усі четверо святково обрані, поважні і, як їм було сказано, віддано дивляться у вічко апарата. Вони сфотографувалися перед входом до сільської школи, підпертої тесаними кам'яним блоками, в якій його батьки більше двадцяти років навчали учнів, у тому числі й двох своїх дітей, які народилися неподалік від неї, у родинному будинку, частину фасаду якого видно в лівому кутку фотографії.

Я безглуздо витрішилася на те місце на комоді, де раніше стояла ця чорно-біла фотографія, і мені здавалося, що я бачу, як гарна різьблена рамка розширюється й розпадається, а вони, один за одним, спритно вискакують із неї і малесенькими, дрібними крочками, як у німих фільмах, сіють, затуляючи очі руками, щоб не бачити мене. Ніби

в якомусь маячному стані, я зробила крок до них. «Маро, – кликала я його сестру, – Маро, постривай-но, я маю щось тобі сказати». Мої ноги зачепилися за саквояж, заплуталися, і я якось звалилася на крісло біля телефонного столика. Я зібгалася в ньому, обвиваючись полами плаща, який навіть не встигла зняти. Мені було холодно. Я вирячилася на телефонний апарат на столі, так, ніби чекала на якийсь важливий дзвінок, а тоді почала перекидати ключі від автівки й помешкання з руки в руку, шоразу швидше й швидше, в той час як речі в кімнаті, які я обводила осклянілим поглядом, хиталися, крутилися й по черзі підскакували біля мене в якомусь дурному одноманітному ритмі. Мені здавалося, що в тому самому ритмі час від часу з телефонної слухавки долинав чийсь верескливий регіт. Можливо, то, власне, була я сама. Ключі блимали, перелітаючи з однієї руки до іншої, дзвеніли, дзвеніли, руки в мене почали боліти, але перестати я не могла. Мені був необхідний той брязкітливий ритм. Він аж ніяк мене не заспокоював, але створював враження того, що я не сама. Я думала про ту, як він написав, «нашу поштову скриньку», й під це речення ритмічно гримотіла ключами. Наша-скринька, наша-скринь-ка-на-ша-скринь-ка. Очевидно, так у мені почав бурхливо розвиватися той небезпечний горезвісний стан шоку, звивину за звивиною, клітину за клітиною, часточку за часточкою охоплюючи свідомість.

У ті секунди я навіть і не здогадувалася, що незабаром на мене чекає ще один удар, може, навіть іще жорстокіший, ніж цей, коли я дізнаюся, хто ця жінка, без якої він більше не міг жити і з якою втік не озираючись, шкодуючи, що мусив так зі мною вчинити в негоду, ніби мої почуття після того, як він пішов, були проявом метеопатологічного синдрому. Про неї я зараз не хочу писати жодного слова, от якби я ще тільки могла не думати про той заплутаний клубок наших зім'ятих, зібганих, зжужмлених стосунків. Та що вже зараз...

Цей мій божевільний концерт із двома зв'язками ключів перервав телефонний дзвінок, проте я спершу не впізнала

Перелюбники

цей звук. Телефон продовжував дзвонити, доки я трохи не отямилася й не схопила слухавку. «Алло!» – схвильовано крикнула я, чекаючи якогось подальшого повороту. Ні, не було ніякої несподіванки, навпаки, звісна річ, це мої хотіли довідатися, чи я вже вдома і як я доїхала. «Бошко зустрів тебе?» – запитав батько. «Так, так!» – автоматично відповіла я, бажаючи якомога швидше закінчити розмову, а потім зовсім заплуталася, наперемінно говорячи: «Не зустрів, зустрів, він тут, ні, ні, він вийшов, не знаю, де він», – і таке інше, щось досить незв'язне. «Таке враження, що я збудив тебе, Бубочко, – врешті примирливо сказав тато, – іди-но ти, люба, мерщій знову до ліжка». Я не могла підвестися з крісла, сиділа в ньому майже до самого ранку. Двічі чи тричі за ніч я в ньому засинала й кожного разу, коли виринала зі сну, то бачила, як із фотографії без рамки вискакують і хутко розбігаються в різні боки члени родини Станичів, які донедавна були моєю найближчою ріднею. Звичайно, нічого з цього я не розповіла колежанкам, та й узагалі поки що нікому.

Навпаки, подальше продовження моєї розповіді і для них, і для інших виглядає так: Коли вже мало статися так, як воно сталося, добре, що все це швидко закінчилося, бо я б не змогла витримати ніяких затягнутих перемовин, а також розлогої сентиментальної тяганини. Дітей у нас не було, не було і якоїсь сили майна, яке б треба було ділити. Тісім років, що ми провели разом, і ще два до того у розвагах, були здебільшого хорошими. Я вдячна їй за це, та я й маю бути вдячною, надто коли подумаю, скільки жінок на світі не мали їй того. Я й сама не знаю, навіщо тоді насамкінець сказала їм оту банальну фразу. Я відразу ж пошкодувала, по-перше, через те, що хтось із них міг убачити в ній, а потім, може, й подумати, що я мала саме таку мету, а по-друге, оскільки мене абсолютно не обходять жінки, у яких не було їй цього. Дійсно, яке мені діло і до тих, які мали це, і до тих, які не мали. Спокійно можете назвати це егоїзмом, мене й це так само аж ніяк не обходить.

Його теж я не можу особливо звинувачувати, – після цієї неоковирної заяви треба було трохи прикрасити свою розповідь, а насправді я дедалі більше зводила все до загальних моментів. Не стало винятком і наше розлучення, – що ж, у наш час... Це раніше можна було б говорити про якесь там збереження шлюбного союзу, ба більше – про міцний шлюб. Зрештою, якщо щось піде не так, як треба, то краще вчасно поставити крапку, аніж примусово продовжувати надувати й безглуздо випускати в повітря оті дурні різнокольорові кулі, щоб якомога більше видаватися «класною», як сказали б мої колишні учні.

Ось так, крім опису невротичного концерту, зіграного на ключах, і широкого коментаря про те, що мене не обходить нещастя інших жінок, я їм усе так розповіла, дивуючись про себе, наскільки спокійною й тверезою я здаюся, ніби я переказую їм якусь історію з телевізійного фільму, що вони пропустили минулого вечора. Власне, так воно й було, тільки в ній я була живим учасником, а не спостерігачем.

Я так ніколи й не змогла навчитися приймати від когось щире співчуття, а про те, щоб мене хтось дуже вже жалів, – годі й говорити. І цього разу мені було важливо якось обійтися без цього. Не можу сказати, що в цьому я не маю ніякого досвіду, проте мені все-таки коштує великих зусиль тримати себе в руках. До яких тільки хитрощів я не вдавалася! Змінюю тему, відповідаю коротко, мовчу, вдаю, що не розумію, про що йдеться, на середині речення встаю й виходжу, ніби через якусь невідкладну справу, аби лише, наскільки я знаю як і можу це зробити, відчувати під ногами якийсь твердий ґрунт, щоб не викликати в людей пориву кидати мені рятувнє коло. Для мене важливо, принаймні коли ми з кимось дивимося одне одному у вічі, щоб та людина не акцентувала увагу на тому, наскільки широко мене розуміють у моїй слабкості. Не до вподоби мені також і коли мене нахваляють, не кажучи вже про жалісливий тріумф наді мною. Просто я не бачу ніякого сенсу в такого типу спілкуванні, як можна було

Перелюбники

б зопалу сказати. Тож я так і стомилася від цього сповідання перед колежанками, а надто – від напруженої зосередженості на тому, аби дотримуватися потрібної лінії і щоб у мене випадково не вилетіло щось таке, що було для мене найболючішим. Знаю, що вони тільки цього й чекали, спершу – як пікантності, а потім – як можливості досхочу викричатися. Що далі в цій ситуації? Вони б обстріляли Бошка і його нову жінку гарматними залпами з усіх боків. Не обійшлося б тут і без грубої лайки, презирства, філософствування, – яких же тільки диявольських поворотів не вигадас ненасатне життя! Потім би вони шалено накинулися на чоловіків-гульвіс і їхній егоїзм, було б, мабуть, висловлено й припущення про те, що коли він отямиться, то страждатиме, бо він ще як слід не збагнув, що сталося, і тому його треба пожаліти. Були б і детальний аналіз розриву, поради, що не треба навіть і дивитися в його бік, були б плани помсти, були б приклади і приклади, і такі, й сякі. Добре, що мені достеменно відомо, як усе це проходить, тож я вчасно звернула на іншу вулицю.

Отже, що ж із того, що зі мною насправді сталося, я приховала в тій своїй в'ялій і невиразній оповіді для них? Усе, що в усій цій історії мені боліло й кровоточило, усе, що мене по-справжньому поранило й зламало, усе, на чому була печать мого особистого, все, що хоч трішечки виходило за межі найзагальніших моментів. Те, що я розповіла їм, мені й самій здавалося загибеллю шлюбного корабля якоїсь пересічної й нікчемної особи і викликало в мене відразу – від першого до останнього слова, але я не могла інакше.

Вони мали покликати його, аби він представив їм свою версію того, що сталося.

Про ту нашу розмову я їм не сказала ані слова. Вони проковтнули мою скорочену версію, за якою ми про все відносно мирно домовилися. А от його сповідь, вона, власне, була б для них справжнім відкриттям, і вони неодмінно мали її почути. Вони б слухали його анатомічно точну, мужню, а в разі потреби – дозовано-покаянну й водночас дотепну,

з присмаком самоіронії розповідь про глибокий емоційний злам і клінч, у якому він опинився. Як він боровся з собою, як тільки міг, заради мене, бо цінує мене і завжди по-своєму кохає (егоїстично й самовдоволено), але він слабкий і ніжний, таким він народився, він підвладний своїм почуттям. Спочатку він навіть і не сприймав це серйозно, – милий флірт, що швидко минає, нічого більше, – думав він, або ж така собі тепліша дружба, але потроху це розбирало його, як домашнє вино. Спершу воно тебе лише трохи веселить, потім тобі від нього стає тепло, тоді ти відчуваєш приємне помутніння в голові й хочеш будь-що втримати це м'яке тепло і п'єш іще, і так непомітно пливеш і пливеш, і більше не маєш сил поворухнутися, лише відчуваєш усім єством, що ти хочеш пити це вино ще і ще.

«Що це в тебе за метафори з винного погребка?» – саркастично переривала його я, коли він мені сповідувався. Такої іронії він не сприймав.

«Ні, вона не винна, – серйозно продовжив він, – якщо ти нас звинувачуєш, її, будь ласка, не чіпай. Вона була вирішила поговорити з тобою, зізнатися тобі й покінчити з цим». Вона була готова на це, але ось він – ні, боявся, щоб вона мене не образила. Так зв'язок сягнув такої стадії, на якій їм більше не було сенсу це приховувати. Але ж йому дуже важко, бо він знає, як він цим поранив делікатну і на все життя дорогу йому людину, яка цього не заслужила. І він нещасливий, я повинна це знати, тобто не зовсім щасливий. Він кохає ту жінку, вона прекрасна й чуйна, проте його мучить те, що він знає, що я справді страждаю. Він і сам не знає, що робить, повернутися більше не може з багатьох причин, але й так не має спокою. Єдине, що його в усьому цьому найбільше бентежить, так це те, аби я його не зненавиділа. За це він би все життя був мені вдячний, хоча він на це й не заслуговує, це він добре знає, але ж, ось, продовжує сподіватися.

А потім би він пожартував, тільки щоб трохи приглушити сентиментальні слабини цієї сповідальної інтонації.

Перелюбники

Сказав би, що попри те, що від нього очікують якогось мудрого рішення, він і цього разу процитує Бісу, яка варить нам каву. І тоді повторив би їм її сентенції про те, що «шлюб, заснований на коханні, – це купівля на розпродажу». Ти радієш, що стільки накупив за невеликі гроші, і лише потім помічаєш, який бракований крам уторгував. Або: «Куди оком не кинь, немає чистого кохання без брудного ганчір'я». Або ж: «Хто не розлучився, той і не закохався, а перебував у шлюбі лише задля задоволення потреб». А далі (усе по черзі, як на наших «відносно мирних перемовинах», котрі тривали майже весь день) він би трохи побідкався з приводу несправедливого факту, що світ не влаштований так, щоб кохання між двома людьми закінчувалося одночасно, і якщо це вже має статися, то з'являється ота чорна діра з одного боку, а з другого – почуття провини. «Звичайно, я знаю, що завдав їй болю, – виспівував би він своє тремоло перед моїми подругами (знаючи, що вони все це мені перекажуть), – але, якщо її це заспокоїть, я теж вистраждав чимало!» – і це стало б ефектним завершенням його сольної арії.

Ось так натхненно мій чоловік проспівав би поему про себе (так само, як він проспівав її й мені). Менше ніж за годину до того часу, коли ми мали увійти до судової зали, він натхненно розп'якував, що він ще в самому собі не розібрався, що він ніяк не збагне, навіщо він тут, що ми обое будемо робити на суді, а коли зайшов туди, всередину, коли настала його черга висловити свою думку щодо примирення, то сказав, що зі свого боку він на це нізашо не погоджується, і що відколи він від мене пішов, йому це жодного разу навіть не спало на думку. Якби він мав таке бажання, то владнав би це до появи в суді, аби ні в кого не відбирати робочий час.

Якби він якось у присутності моїх колежанок повторив цю літературну версію свого перелюбства, на відміну від мене, й у цьому я можу записягтися своїм життям, вони б усі, від першої до останньої, купилися на його кітч, розрахований на вразливі жіночі серця. Принаймні на певний час

вони б спокійно перейшли на його бік. Вони б чудово його зрозуміли. Як би вони оцінили хоча б те, що він тут, перед ними широко й до кінця відкриває своє серце, це джерело витончених почуттів. Вони пожаліли б його, навіть і втішали б, та ще й сумлінно. «Облиш це зараз, не треба так уже розриватися, ну закохався ти, то що тепер зробиш, ми над цим не владні», – бубоніли б вони йому на вухо. «Це могло би статися і з нею», – присипляли б вони його сумління, підкладаючи м'які шовкові подушки під його випещений нарцисизм. У відповідь на це він би шмагав себе ще сильніше, як винуватець, і каявся б у широкому діапазоні лицарських мелодій і рефренів, аж доти, поки повністю не підкорив би свою вячню публіку й не зірвав би мовчазні, невимовні оплески. Розсталися б вони, як друзі. Обидві сторони були б задоволені.

«Ох, людоньки, все це звучить для мене, як знайома мелодія, всі однакові», – сказала б, однак, насамкінець бодай одна з моїх приятельок, коли він пішов би, але, незважаючи на все це, потроху, хоча б потайки, вони б насолоджувалися моїм програшем. Так, так, знаю, що я лузер і що вони не так уже й жаліють мене. Одні вважають, що ніхто не повинен очікувати, що стане винятком, і тому їм подобається, що зараз усі ми в одному колі, бо нарешті і я догралася. Інші, очевидно, гадають, що я завше була надмірно самовпевненою й тому очікую, що все буде по-моєму, бо мені, мовляв, належить лише найкраще. Ох, але ж так не буває.

А що, коли все, що мені сказав Бошко того дня, коли ми вперше побачилися після того, як він пішов, власне, правда, а я, у пориві люті, сприйняла це як його пустопорожні виправдання. Е, ні, я вже стільки разів це пережувала й виплюнула, що не варто більше про це й думати. Так, але навіщо б він так намагався все це детально мені пояснити, сповідатися мені, хіба не простіше йому було б переказати найлегшу для нього з можливих коротких версій своїх резонів, люб'язно попроситися й піти? Мій, від самого початку, холодний тон і рішуча позиція, те, що я відкидаю будь-яку

Перелюбники

можливість примирення, могли стати достатнім приводом для того, аби наша зустріч тривала півгодини й щоб усе це якомога більше робилося офіційно, а не так, щоб він залишався від десятої ранку до сьомої вечора.

А що, коли він і справді страждає, а я йому й вірю й звинувачую, а для нього, такого гонорового, найважливіше, аби залишатися в моїх очах якомога привабливішим? І чого б це мало бути для нього важливим зараз, коли він певний, що не хоче, та й, зрештою, не може нічого виправити. Що, коли він і справді розривається навпіл і не в змозі самотійно знайти вихід із цього становища, а я не подаю жодного знаку, щоб йому в цьому зарадити. А що, коли... Та нічого.

Отже, це означає лише те, що ми завжди були знайомі й надалі продовжуємо бути знайомими, а якщо так, то слова безсилі й неточні, бо, власне, нічого не виражають. Принаймні в тому, що стосується почуттів, та й узагалі, вони є чистим маніпулюванням. Розмова – це папір для пакування подарунків, у який ми загортаємо свою особистість, щоб краще виглядати перед іншими, це я вже маю зрозуміти, оскільки саме в цьому я стільки разів переконувалася. Щасливий він зі своєю новою жінкою чи ні, – тут я не повинна спиратися на те, що він каже. Те, що він каже, – це одне, а те, як він повівся, – інше. Цей учинок говорить набагато більше, ніж його красномовність. І треба перестати думати, що в цьому всьому правда, а що так собі, втішливе патякання, аби мені було легше все це проковтнути.

Зрештою, мені не віриться, що він переймається тим, що я відчуваю і що у мене на душі. Не вірю і що когось узагалі, і його також, цікавить правда про те, що насправді відбувається в житті інших людей, у тому числі й житті своїх рідних. Межі людської цікавості – не безкінечні, вона, так само, як електричні лічильники, працює лише поки напрута не перевищує певних показників, а коли їх перевищено, то можна почути клацання від короткого замикання. А от такої жагучої поверхової цікавості не бракує. Ми помилково

сприймаємо її як взаємне спілкування. Вона ж, власне кажучи, є розвагою. Усі ми в якійсь ситуації охочі трохи послухати якісь нуднуваті або ж добряче наперчені пікантні речі, щось дражливо сумне, а можливо, й хворобливе, але водночас треба, щоб воно не надто суперечило загально-прийнятим нормам. До цього ми здебільшого завжди готові. У цьому полягає чарівність приятелювання. Згодом до цього несамовито додають солі, приправ, домислюють, звужують, витягують у різні боки, розширюють, укрупнюють, подрібнюють, збивають, іще додають присмаку, перетворюють на суспензію й перевертають з ніг на голову – залежно від бажання й натхнення, і от, так, людина з її тендітним особистим життям в одну мить стає мандрівним сюжетом для короткої народної притчі, сповненої банальностей. Щось глибше майже для кожного співрозмовника є зайвим і обтяжливим.

Саме з наміру протистояти цьому в мене й виникла потреба зберігати достатньо непробійні межі, в яких уміщалося б моє скромне існування, і вона, а надто тепер, є незмірно більшою від будь-якого бажання водити з кимось дружбу. Мені байдуже, якщо хтось це сприймає як свідомий самообман щодо значення власної особи. Нехай думають, хто як хоче, але ж я знаю, що це не так. Це той випадок, коли я не перебільшую значення власної персони, та й серед людей це трапляється нерідко. Мені здається, що розлучених жінок, котрі свідомо спрощують історію про цей випадок, набагато більше, ніж тих, які обговорюють правдиві деталі, стосовні цієї події. Просто якщо їм треба щось розповісти, то вони роблять це, як і я, лише поверхово торкаючись цієї теми, бо для цього їм бракує і волі, й сил, а часто-густо й сміливості. Можливо, мій випадок є отим, найгіршим, варіантом, оскільки я відчуваю відразу майже до будь-якого виду довірливості, а до такого сканування приватних подробиць для публічного громадського обговорення й поготів. Я б розцінила це як справжнє насильство над собою і певною мірою також над іншими. Той, хто намагається продемонструвати

Перелюбники

співчуття, насправді здебільшого тебе жаліє, чим мимоволі робить прірву відчуження тих, хто сповідається, іще глибшою. Я й справді гадаю, що дуже рідко трапляються ситуації, коли можна співчувати чужому стражданню по-справжньому, не скочуючись до якогось удаваного псевдорозуміння і безглузких порад, які, може, комусь і допомагають, але це зводиться лише до того, що жалість до себе посилюється ще більше, – то навіщо ж мені тоді така допомога?

Різниця між людьми мало в чому виявляється настільки глибоко й повно, як у тому, як вони страждають, однак ми чомусь думаємо, що це не так. І звідси витікає відомий парадокс, скажімо, саме про розлучення. Існує думка, що всі розлучення відбуваються за одним шаблоном, але мало знайдеться таких, хто б сумнівався в тому, що його випадок винятковий. А це тому, що приховуються деталі.

Те, що я так багато говорю про розлучення, не означає, що я стала фахівцем із цих питань, не означає це й того, що це моє найбільше нещастя. Мене не так спустошило оте розлучення з Бошком, – воно стало лише завершальним у низці досить відчутних ударів за певний час. Але зараз, – зараз я все одно не в змозі думати про це. Я не збираюся жалітися, усе гаразд, почуваюся нормально. Зі мною все гаразд.

Найголовніше – це те, що я пройшла через обов'язковий ритуал сповідальної зливи перед своїми колежанками, обережно ступаючи між дошовими краплями, намагаючись не намокнути. Тому мене цілими днями після того не відпускало відчуття якоїсь їдкої гіркоти в горлі й у роті. Мені соромно за ту розмову, а налто за той награний спокій і статичне перераховування окремих деталей усіх тих подій, наче я робила офіційну заяву як випадковий свідок невдалої крадіжки. Цю гіркоту я відчуваю й зараз, поки думаю й пишу про це, ту саму гіркоту, навіть більше того, – майже біль.

Дехто з них мені тоді трохи дорікав, щоправда, дуже м'яко й дуже солідарно, що, можливо, цією швидкою згодою на розлучення я йому максимально полегшила ситуацію

і звільнила їх обох від будь-якої відповідальності й неприємностей, відійшовши вбік, ніби винуватець я сама. Навіщо потрібна була така покvapливість, тобі треба було б трохи потримати його в напрузі, нехай би помучився, якщо вже нічого іншого не можна зробити, то слід хоч дати йому можливість порівняти й подумати. А так усе виглядало, ніби ти ледве дочекалася, коли це станеться. «Він іще, либонь, одного дня повернеться й докорятиме, що ти його, власне, ніколи й не любила, якщо так незворушно дозволила йому піти», – передбачала одна з них, посилаючись на досвід своєї сестри. Асистентка Ніна несподівано почала речитативом насіпвувати якусь теорію про те, що у випадку зі зрадою ніколи не можна реагувати різко, бо такі походи наліво не завжди фатальні. Навпаки, іноді вони можуть навіть зміцнити шлюбний союз, можна навіть порекомендувати кожній жінці, яка має сумніви щодо свого партнера, час від часу здійснювати такі досліди. «Певно, що для того треба мати сили й нерви», – спробувала вона хоч наостанок трохи відступити.

«Дурниці все це», – зненацька різонула моя найкраща приятелька серед них, Бланка Ціян, яка взагалі була нашим досвідченим радником із багатьох питань, у тому числі й любовних. «Такі речі успішно лікуються лише терміновим усуненням джерела болю й швидкою заміною. Пломби – це лише жалюгідне штопання», – авторитетно закінчила вона. Я помітила, що вона вже активно користується термінологією фігуранта останньої історії своїх стосунків, відомого стоматолога, а його цілюща роль розрадника в її житті водночас була й найліпшим доказом того, що вона знає, про що говорить. Я не хотіла суперечити Бланці, вона розумна жінка, а до того ж, вона моя подруга, з якою ми багато разом працювали. Я вельми поцінуюю її думку. Нещодавно ми закінчили переклад книги одного чудового знавця китайської кухні, американки Мері Паулу, під влучною назвою «Додайте світові трохи бамбука». Я пригадала її під час тої дискусії, котра, як на мене, була схожа на обмін рецеп-

Перелюбники

тами. Бланка казала, що найзаплутаніші рецепти ми мусимо спершу спробувати самі, аби першими побачити, що ми не зрозуміли. І в приготуванні таких експериментальних страв вона досягла великого успіху. Цей її рецепт лікування подружньої зради був для мого смаку абсолютною протилежністю її кухарського мистецтва. Він був саме зразком із арсеналу отих хибних тлумачень, про які я кажу, набагато нижчий від рівня її природного гострого розуму. «Додайте до всього трохи бамбука», – пожартувала я, дивлячись на Бланку, а вона голосно розсміялася. На цьому й закінчилася моя сповідь жіночій, або ж, інакше кажучи, найбільшій частині редколегії видавництва «Новий знак». Усе пройшло чудово, я нічого..., так, це я вже написала.

Мені була не дуже до душі їхня колективна терапія, хоча я й усвідомлювала, що тим самим вони хотіли продемонструвати, що стоять на моєму боці. Вони намагалися мені допомогти, залишаючи мені хіба що отой невеличкий шанс, щоб, у крайньому разі, я могла сподіватися на чудесний поворот на краще у своєму житті, але від цієї ілюзії я вже опригомоніла. Мене не переконували приклади, якими вони намагалися мене втішити, ні той, де фігурував колишній чоловік, котрий, як утікач, що заплутував сліди, зійшов із потяга на декілька станцій раніше, ані той, що стосувався моїх батьків, які через це вважали його аморальним слабаком, а його нову жінку називали просто «загальмованою». Знаю, хоч на початку я й не писала про це, що й вони вдалися до деяких невеликих кроків, виступаючи на мій захист, наче каральний квітін. Лише згодом вони зізналися, що написали йому декілька листів, а потім показали мені єдиного його листа, написаного у відповідь, просякненого брехливим посипанням голови попелом й удаваним каяттям. Навіть вони не чекали, що він буде так красномовно, без усякого смаку, перекручувати правду. Після прологу й тиради про те, наскільки зобов'язаним він себе відчуває через їхню любов до мене, він просив їх не судити про його вчинок зопалу, хоча

він і усвідомлює, як сильно мене цим скривдив. Він, однак, очікує, що вони, як інтелігентні люди, зрозуміють його, навіть і як батьки, бо й він найближчим часом стане..., якщо, треба постукати по дереву, все буде добре. От вони перші, кого він сповіщає про цю радість, яка є для нього життєво важливою, бо, як відомо, його батько й мати цього не дочекалися. Ну, тут уже він став мені огидним. Треба постукати по дереву, ніби якась баба за базарним прилавком. І з ними він вирішив поділитися радістю і почуттями від очікуваного батьківства! Який несмак! Мабуть, він хотів, бодай у них, вимолити якусь індульгенцію, не думаючи про те, що і я це прочитаю. Або ж ця звістка, можливо, непрямо, була адресована мені, як «коронний» мотив, бо він усе-таки не насмілювався сказати це мені особисто. Яке егоїстичне фіглярство! А потім була ще серія фальшивих компліментів мені і їм, чію оселю, якщо вони йому дозволять, він і надалі носитиме в серці й пам'яті як батьківську. Яка телевізійна мильна опера, або, краще було б сказати, провінційна сербська бóза¹. «Бракує лише "солодкої парочки" для фіналу», – гірко сказала я й зім'яла папір. Мені достовірно не відомо, що ж саме там відбувалося. Якщо я їх правильно зрозуміла, вони одного разу з ним навіть бачилися на прохання його сестри, котра нібито щиро засмучена й розчарована його вчинком. З нею я не бачилася після нашого розлучення, але вона багато разів телефонувала мені. Проте вони, вочевидь, не обмежилися лише листуванням, а з упевненістю в силі гарного й зрозумілого слова, намагалися якось його врятувати. Можливо, ця його втішлива епістола була відповіддю на їхні наївні зусилля.

Я про це нічого не знала, не хочу про це знати й тепер. Не цікавить мене, що було на цій зустрічі, і хто там із них і що кому сказав. Не збираюся й стукати по дереву за

1 Солодовий напій, виготовлений із води, кукурудзяної муки, дріжджів, цукру, ваніліну, лимонної кислоти. – Тут і далі примітки перекладача.

Перелюбники

їхнє майбутнє потомство. Гадаю, що всі зараз перебувають у стані очікування поповнення родини. Чекає цього й Мара, його сестра, котра невдовзі стане тітонькою, чого вона так бажала. За цей час вона точно перестала сердитися на свого брата, бо ця обставина зводить нанівещь будь-які докори. Нічого не знаю. На якийсь час я все це обходила мовчаннєм і почала думати про своє заплутане дослідження природи стосунків між родичами у складному вирі відповідних почуттів, до яких я, вочевидь, ще емоційно не доросла, але й не схоже на те, що я взагалі коли-небудь досягну такої зрілості.

Щоправда, деякі речі є для мене абсолютно зрозумілими. Наприклад те, що почуття спорідненості між людьми, котрі не є родичами, не лише може існувати, а й може бути сильнішим і глибшим, ніж те, яке ми вважаємо вродженим. Власне життя є для мене найкращим джерелом доказів на користь цього явища. Отже, існує кровна й некровна спорідненість, дане і обране, з яких ота друга, принаймні як свідчить мій досвід, може бути значно міцнішою. Позбавлена вад, успадкованих від когось, така спорідненість уже від самого початку має шанс засновуватися й розвиватися на чистих почуттях. Це я зможу довести будь-коли.

Не має значення, що про це кажуть учені. Нехай пишуть і говорять що хочуть, життя їх і так на кожному кроці спростовує. Немає довіри до їхньої науки і в мене, хоча я й свідома того, що сказане мною зараз – лише банальний дилетантський захист від зустрічі з хворобою віч-на-віч. Коли все це зі мною сталося, певна річ, я так не думала. Навпаки, за звичкою, книги були першою інстанцією, до якої я звернулася. Спершу я прочісувала тексти й заголовки на комп'ютері, потім ходила по книгарнях, перебирала все на полицях, виймала книжки, гортала й переглядала їх, потім занотовувала дані з бібліографічних списків, а тоді, часто відразу після роботи, заходила до Народної бібліотеки, розшукуючи книги з мого списку. Деякі з них я справді знаходила, хоча й не всі, увесь пообідній час кожного дня проводила

в читальному залі, часто до пізнього вечора. Удома я від початку до кінця прочитувала книги, котрі купувала в книгарнях. Однак, маю сказати, особливої користі мені це не принесло. Можливо, я поклала на це надто великі надії або не знайшла чогось справді потрібного, або ж переоцінила свій випадок, вважаючи, що десь у літературі знайду його цілковите пояснення. Власне кажучи, проблема в тому, що я точно не знаю, що шукала: чи пояснення того, що я не є жертвою, чи підтвердження того, що я таки жертва.

Мені прийшлася до душі лише книга Аміна Малуфа «Убивча самотність», яка була для мене водночас якимось різновидом талісмана й підручником для вивчення власного випадку. Більше ніде в цьому безмежному морі книг для читання я не знаходила й не впізнавала себе, а можливо, я навіть і не вчитувалася як слід. Два речення з книги Малуфа я часто шепотіла про себе. Перше: «Моя ідентичність – це те, що робить мене несхожим на жодну іншу особистість». Друге: «Комплекс особливостей, які характеризують особу, має багато складників, які, очевидно, не обмежуються тими, що зазначені в загальновідомих книгах». Я повторювала це про себе, підбадьорюючи й намагаючись знайти розраду від часом болісного усвідомлення, яке іноді доводило мене до нестями, того, що цієї миті все, що говориться про мене у загальновідомих книгах, не відповідає дійсності.

Однак після свого читацького штурму я вийшла натовленою і знесилою. Від усіх цих прочитаних мною учених текстів, наукових праць, формул, графіків, прикладів, розлогих аналізів, резюме я залякла ще більше. Я мало що з'ясувала, ні до чого не могла спокійно пристати й зосередитися на якомусь рішенні. Врешті все прочитане якось зім'ялося й перевернулося в моїй душі, хоча це й не ті справжні слова, якими я б могла до кінця висловити те, що відчула, розуміючи з більшості тих фахових висновків, що виходу з цього мисленневого карантину в мене немає. Усе скінчилося. Годі й казати, що всі ці наукові аналізи ще більше дово-

Перелюбники

дили мене до божевілля, адже я не люблю вживати це слово навіть так, між іншим, у розмовному сенсі, хоча й здогадуюся, що багато хто за моєю спиною саме так і визначає мою тривалу відсутність на роботі. Вони помиляються, оскільки я гадаю, що божевілля в багатьох випадках є значно веселішим способом уникання дійсності.

Так от, якщо щиро зізнатися, то ці книжні дискусії розбурхали мене ще більше, бо з кожної дрібниці вони роблять доказ, і, таким чином, виходить, що ніщо в нашій психічній будові не є природним або ж, скажімо, нормальним, а все може бути і тим, і тим. Якщо вже взяти за правило, що кожна людина є винятковою, а це я деякою мірою знала й до цього дослідницького аналізу, то немає причин і для того, щоб так ретельно й критично вивчати і зважувати свої вчинки. Тому я й відкинула скрупульозне дослідження й вивчення своєї нинішньої ситуації. Мені здається, що зараз я живу єдино можливим для себе життям, а от чи це правильно, чи не є це є відхиленням від загальноприйнятої лінії, – у це я навіть не хочу заглиблюватися. І нікому не дозволю холоднокрівно це обговорювати. У цьому я не потребую ніякої допомоги, мені не потрібен нічий здоровий глузд, якщо хтось іще точно знає, що ж це таке – здоровий глузд? Маю дуже великий сумнів.

Гаразд, припустімо, що мені було б легше, якби для вирішення своєї проблеми я скористалася допомогою якогось фахівця, а такі поради мені намагаються дати мої добрі батьки. Можливо, й справді могло статися так, що чийсь досвід послужив би спонукальним прикладом, на основі якого мені було б легше в усьому цьому зорієнтуватися. Лише нещодавно я сказала: Малуф навчив мене, і моя самотність полягає в тому, що я не є ідентичною жодній іншій особі, – це одне, а інше – це те, що мене майже ніколи не цікавила та щохвилино доступна легкість прийняття рішень, і щонайменше це могло б стати мені у пригоді в цьому випадку, бо я певна, що тим самим я б із корінням

вирвала цю свою глибоку внутрішню мотивацію самоконтролю. Однак яким би болісним не було для мене все копання у власному єстві, найбільше моє бажання в усьому цьому – залишитися наодинці з собою. Будь-що інше було б для мене ще важчим. Гадаю, що лише так я зможу коли-небудь якось вийти з цієї неймовірної плутанини...

Ні, не хочу я виходити. Я не це хотіла сказати, не вийти, я спокійно довести свої роздуми до якогось кінця. Я не хочу ніякого виходу, і це найважливіше. Нізащо. Не наважуся навіть подумати про це. Мені немає куди виходити. Я мушу залишитися в своєму колі. А що мене чекає за межами того, про що я думаю? Нічого. Мені залишається лише це, і воно – це те єдине, на що я можу погодитися. Отак мовчати й подумки вільно мандрувати в часі й крізь минулі події, передивлятися картини й повторювати фрази, які мені колись розламували мозок і глибоко туди вривалися. Я бачу себе ніби в якомусь паноптикумі, безліч разів прокручуючи в своїй свідомості окремих осіб, уривки розмов, вчинки, цілі сцени, картини без порядку й ритму, часто густо ті, що нав'язуються самі, а потім я знову їх переживаю. Тепер у мене немає інших потреб. Я взагалі не замислююся про те, що тільки має статися. Це мені абсолютно байдуже. А коли б щось і мало статися, то я не в змозі подумки встановлювати якийсь зв'язок між тим, що відбувається зараз, і тим, що на мене чекає попереду. На що б це я мала очікувати, що б це зі мною могло статися поза межами цього світу й існування, і як би це мало виглядати, – я не знаю і навіть не можу собі це уявити. Просто в мене немає ніякої потреби думати про це, мене це навіть трохи лякає.

А що ж мені зараз найчастіше пригадується з минулого? Я й сама не знаю, усяка всячина лізе в голову. Це відбувається зовсім безладно, не залежить воно й від моєї волі. Ось так, навмання, щось раптом зринає в моїй свідомості, потім проходить, а тоді знов те саме, або щось інше, набагато складніше. І все повторюється, повторюється, і я не можу прогнати

Перелюбники

від себе якусь картину. Засинаю й прокидаюся, а вона залишається у моїй свідомості й стоїть перед очима, викликаючи тугу й муки. І таких картин багато.

Наприклад ота, коли я мамі при всіх сказала, що вона обдурює, й усі сміялися, а як же було їй... Вечір, коли я святкувала з нагоди отримання магістерського диплома, коли мені сказали, що вони... І цей візит до тієї іншої, удаваної матері, коли ми увійшли, а вона ніби хотіла заплакати й ніяк не могла, мені б не хотілося зараз про це...

Я їду до Белграда, коли вчитель історії, моє перше велике кохання, таємно повів мене до лікаря, на аборт. Наскільки мені відомо, ніхто, крім нас двох і персоналу лікарні, дотепер про це не знає. Ми їдемо в тому самому автобусі, але сидимо порізно, я подаю йому ледь помітні, таємні, відомі тільки нам знаки, як я його кохаю. Він повертає голову і дивиться у вікно. На зворотному шляху ми виходимо з автобуса, вже сутеніло, я пришвидшила кроки, хочу взяти його під руку, а він мені тихо каже: «Слухай-но, тепер ми деякий час не зможемо бачитися, це небезпечно». Він залишив мене й покvapливо пішов вулицею, поперед мене. А я кричу йому ззаду, не думаючи про те, почує мене хтось чи ні: «Ах ти боягуз, нещасний боягузе!». Через два дні на уроці я знову подаю йому оті наші умовні знаки, а він жодного разу не подивився в мій бік, аж ніяк, ані краєчком ока. Яка майстерна техніка доведення до нестями! Я чекаю на нього біля зали для зборів, щоб виправдати свою відсутність через поїзду до Белграда. «Гаразд, Коїчева», – каже він убивчо офіційно й суворо, а потім зникає з очей, зайшовши всередину. На мого листа, що складався з переписаного у Чехова одного речення, яке звучало так: «Якщо тобі коли-небудь буде потрібне моє життя, то прийди й візьми його», – він навіть не відповів і ніколи про нього не згадував.

Виносять труну на похороні дідуся, а тітка Криста обійняла тата й, плачучи, каже: «Бато мій, тепер ми обоє залишилися самі!». «А мама, а я?» – стрекочу я й тягну її за

рукав. «А Саша?» – кричу я, а вона ніби мене й не чує. Вони йдуть, тісно пригорнувшись одне до одного, наче нас і справді немає. Я розштовхую всіх, щоб ухопити тата за руку, а мама тягне мене назад. Тоді мені було дев'ять років. Це був мій перший справжній напад ревнощів. Я плакала за дідусем, але й через лють, бо не могла переказати йому слова тітки Кристи, – ніби ми чужі їй.

На вечері, коли ми відзначали магістерську Бланки, я ненавмисне перевертаю повний келих червоного вина, й усе воно виливається на нове бежеве вбрання професора Мітича, який сидів поряд зі мною. Він знітився, почервонів, розсердився, проте все-таки з усіх сил намагався стримати себе. Я торохчу сільничкою над його шліцом, а він розгубився, обличчя в нього червоне, і приголомшено стоїть розкорякою. «Треба білим вином!» – утручається офіціант і поливає з пляшки холодне професора, потім я тру його шліц серветкою, тоді хлібом, словом, усім, що кожен пропонує, але нічим не можна зарадити. Пляма ехидно червоніє на колінах бідолашного шекспірознавця, а я вперто знову й знову обмацую його. Він сіпається й ухиляється від моїх дотиків, а я легенько тикаю в нього, тру й притискаю його. Потім мені хотілося померти від сорому, бо всі мене дражнили, буцімто я навмисне розлила вино й публічно облагувала нашого такого симпатичного «профа». Як же мені завжди було соромно, коли я зустрічала його, мені соромно навіть пригадувати це, і я ніяк не можу викинути з голови цю сцену.

І Бошко, весь блідий і доведений до нестями, переко-нує мене всю другу половину дня, наскільки він нещасний, бо знає, що я страждаю. «Будь ласка, скажи, що ти мене не зневажаєш, ну ж бо, скажи, прошу тебе, прошу тебе, моє життя стане пеклом, якщо ти не скажеш цього!» – кричав він, спокійно промовчавши про те, що його дружина через якийсь місяць народить дитину.

І той вечір, коли я усвідомила, що вже не належу йому... і коли, як божевільна, втупилася у вазу й рахувала

Перелюбники

квіти в ній, і зараз кожна та квітка пропливає в мене перед очима, спершу оті, зловісні темно-червоні гербери, одна, дві, три...

В останню мить я вскакую в потяг, що прямує до Белграда, я вже студентка останнього курсу, проходжу крізь купе, аж бачу, біля вікна сидить мій колишній учитель історії, моє перше кохання, красень і звабник. З іншого боку, навскіс, на сидінні, що навпроти, – Ленка Ракич, учениця третього класу, дочка маминої шкільної подруги, позирає на нього, вся зашарілася, перса в неї набрякли, губи трохи припухли. Повна картина симптоматики. «То це ви вваж ідете у певних справах до Белграда, вчителю?» – нахабно запитую я, даючи йому зрозуміти, що я зметикувала, в чому тут справа. Він же вдає, що ледве впізнав мене. «О, Коїчева, чого це ти тут? Не помітив тебе». «Так, – відповідає він мені недбало, – я їду на один колоквиум, бо керую аспірантськими роботами». Ленка засовалася, аж чоло в неї спітніло. Обличчя в неї палає, своїм поглядом вона ніби хоче знести мені голову. «А, так у вас колоквиум, та ну що ви, гадаю, що не буде ніяких труднощів!» – бридко повторюю я, дивлячись на вчителя, і сміюся – заразливо, надто голосно, глумливо, насправді ж – істерично. Мені б хотілося викрити й знищити його цим своїм сміхом, перед усіма до крові подряпати ощо його хтиву, зваблиту пику спокусника. Він спокійно дивиться у вікно, думаючи, очевидно, про те, чим закінчиться «колоквиум», або ж тішиться з мого явного нападу ревнощів, який я не зуміла приховати.

І той вечір, коли я довідалася й рахувала квіти у вазі... спершу гербери, а потім іриси, мої улюблені квіти, одна, дві...

До кав'ярні поряд із факультетом, де я регулярно зустрічалася з Томо, приходять його сестра, щоб передати мені його вітання із захистом диплома й подарунок. Тоді він був в армії, у Птуї. Я механічно забираю пакунок, дякую, ми нашвидку п'ємо каву. «Вітай його, – поспіхом додаю я, –

я йому зателефоную», – й проводжаю її до виходу, щоб попроситися. «Не любиш ти його більше, бачу я, все між вами закінчено, у тебе хтось є?» – прямо запитала вона мене. «Ні, – кажу я розгублено, – чому ти мене про це питаєш?», а Бошко чекає на мене за іншим столом. Я сідаю біля нього й кладу голову на його плече, коли ж помічаю, як Томова сестра дивиться на нас крізь вітрину. Це був мій перший у житті перелюб. Ми з Томо планували було жити разом, коли він повернеться з армії, конкретно про одруження мови не було, але це ніби малося на увазі. А я ось...

Так, цими днями я міркую не лише виключно про спорідненість, незважаючи на те, що постійно аналізую вчинки своїх батьків, щоб збагнути деякі речі. А думаю я й про перелюби та про перелюбників, причому, мабуть, про них – найбільше. Ні, власне, найбільше не про них.

Ось, бачу я, ви знову всміхаєтеся. Певно, насамперед через те вжите мною, смішне слово «перелюб», а ще, либонь, смієтеся з мого божевілля. Ну що ж я можу вдіяти? Так, «перелюб» – смішне слово, і я, бува, інколи всміхнуся, але з іншої причини.

Я пригадала, що це слово почула й вивчила ще в ранньому дитинстві й до того ж у батьківському домі. Ні, вони, сердешні, ніякими перелюбниками не були, їхній шлюб був правильним, в усьому відповідав і відповідає загальноприйнятим канонам, хоча, можливо, йому трохи бракувало веселощів, такими моментами були хіба що делікатні, з їхнього погляду, розповіді під час довгих зимових вечірніх посиденьок у нашій оселі, які роками відвідувало те саме товариство друзів і рідних. Хоча тоді я й зовсім не знала, що це означає, мені подобалося, коли розмова заходила про це.

Я ледь могла дочекатися, поки мій батько, інженер-будівельник, який майже все життя провів на будівельних майданчиках і при цьому, за словами моєї матері, ніколи й мурахи не задавив («Мамо, за твоїми словами виходить, що татко будував мурашники», – сказала я їй одного разу під

Перелюбники

загальний сміх), не почне розповідати гостям оту свою, малозрозумілу для мене, історію. З його підморгування й хихикання якоїсь із жінок я розуміла, що на гостей вона діє, як на дітей лоскотання.

Зазвичай він спочатку декілька разів спокійно повторював: «Так, так, так», а потім несподівано вигукував: «Гаразд, людоньки, вам ясно, де ми живемо, тож мало хто з нас, у цьому нашому провінційному барлозі, точно знає, хто йому вже перемив кісточки у пресі, тобто хто він є і з чим ім'ям його пов'язують».

Я завжди нетерпляче очікувала моменту, коли ж після цих його слів гості почнуть якось дивно посміюватися, соватися й бурмотіти, бо тоді їхні голоси й рухи нагадували мені сцени з вистав у ляльковому театрі, до якого мати мене регулярно водила.

Загалом їхні вечірні мудрування були для мене невимовно нудними, проте, якщо доводилося вибирати між цим і відходом до сну, то другий варіант рішення дилеми не був для мене найліпшим. Тому я з радістю сприймала цю зміну їхнього настрою, сприймала її, ніби якийсь мультик.

Мене дивувало, чому татко не розповідає щоразу ту свою «рятівну» історію, після якої всі гості завжди веселишали. Хоч я і знала, як вона починається, не насмілювалася починати сама, бо одного разу після такої спроби мене одразу ж виставили до спальні, де я отримала добрячої прочуханки, а наступного дня під час сніданку ця процедура продовжилася, до чого я взагалі не була звиклою. «Щоб ти більше ніколи не сміла повторювати те, про що між собою розмовляють дорослі, – погрожувала мені пальцем мама, – щоб більше я цього ніколи не чула, інакше не знаю, що тобі зроблю». І справді, більше вона цього не чула.

А цю таткову історію я любила набагато більше, ніж оті оповідання про мене, сповнені моїх нібито метких і дотепних висловлювань (безбожно нею прикрашених), а гості, яких надихала моя уявна кмітливість, захоплювалися й пророкували

мені великі успіхи в школі й у навчанні в майбутньому. Хоча мене й тішило бути в центрі уваги, все-таки мені було важко сприймати те, що мама, власне, казала неправду. Вона стверджувала, що я говорила або ж зробила те, чого я не робила й не говорила, і хвалила мене за дотепи, автором яких я взагалі не була, що було добре відомо і їй. Мене взагалі аж ніяк не можна було назвати привітною й смішною дитиною. Скоріше можна було б сказати, що набагато більшою мірою я була й залишилася несхожою на інших і жвавою, аніж кмітливою, але гаразд, зараз не про це мова.

Тепер я сама себе запитую, чому вона постійно прагнула показати мене в якомога вигіднішому світлі, вигадуючи оті цікаві й пам'ятні випадки, головним персонажем яких я нібито була. Можливо, через те, що вона була незадоволена здібностями, які були в мене насправді, і так хотіла якось переконати й себе саму, що не так уже й помилилася, що... Ні, ні, ні, про це я зараз теж не хочу.

«Людоньки (мої)! – сказав би мій батько, обережно опускаючи мене на підлогу, де були розкидані іграшки, якщо я на його колінах, бувало, шукала сховку, щоб не йти спати, – ви розумієте, де ми живемо? Це містечко безсоромних вільних перелюбів і вкрай зухвалих перелюбників. Наш тутешній різновид групового сексу є майже тваринним. Ми дійшли до того, що тут рідкість, коли чиясь дитина схожа на законного батька». А тоді, наїжачений, кидав комусь: «Де тільки ті кіношники, чим там вони займаються, якщо вони думають, що знімають кіно про кохання, – це ж тепле пиво! А які ж божевільно заплутані сюжети про блуд вони могли б знайти тут, навіть якби вибирали за теорією неймовірності. Тут вони б могли виконати річний голлівудський план із небачено складними перипетіями, і все це з нами, реальними персонажами в головних ролях». Потім, після невеличкої паузи, він би заразливо зареготав, і для мене це завжди означало, що небезпека бути відправленою до ліжка на деякий час минула.

Перелюбники

«Послухайте-но, ви не повірите, який це насправді міський бордель. Аморальність тут передається з покоління в покоління й успадковується, як хвороби крові!» – прозвучав би авторитетний коментар моєї тітки Кристи, розлученої жінки, яка повернулася після багаторічного гастарбайтерського і шлюбного стажування в Австрії. Після цього вона обов'язково запалювала цигарку й супроводжувала це якимсь гелготанням, що перемішувалося зі сміхом і кашлем. Як правило, ніхто, крім мене, не приєднувався зразу ж до татового реготу, та і я, у відповідь на материне докірливе застереження «Досить, дитинко!» тієї ж миті мусила замовчати, але це для мене було набагато краще, ніж іти спати.

«Якщо б ми тільки об'єднали предків і нащадків, а потім оприлюднили, хто тут на кого схожий і в кому чий гени гуляють, от би був непочатий край роботи і для лікарів, і для суду, а не лише для фільму», – так зазвичай продовжував цей сюжет наш сусіда Ненад, зубний технік, людина взагалі завжди похмура, окрім тих моментів, коли точилися такі розмови. А тоді все рідше наводилися приклади й звучали імена, вони перебивали одне одного, сміялися, дивувалися. Потім мати спритно й несподівано переривала оте їхнє чоловіче блаженство, наскільки я пам'ятаю, майже завжди тим самим жартом: «Ну, ну, підкаблучники ви наші, добре говориться у старому прислів'ї: "Хто про що, а курви про порядність". Головне, аби ви були певні, що ваші діти схожі на вас», – і вона якось так, ніби трохи сором'язливо, усміхалася. Проте мені вже було зрозуміло, що таткова сторона виборола перемогу, потім був загальний смішок, а я завжди після цього зауваження так душилася від сміху, що цей мій рогіт інші сприймали як поштовх до реготу хором. Мама крізь сміх дорікала батькові такими словами: «Коле, що ти кажеш дурниці при дитині, бачиш, як вона давиться від сміху, а взагалі не знає, з чого сміється». Ледь не луснула від сміху й тітка Криста, так само крізь кашель.

І тепер мені всі говорять, що я схожа на неї, на ту гарну й моторну тітку Кристу, відомого стоматолога-чудодійницю,

що мала золоті руки, які безболісно робили будь-які процедури. І справді, впадає в очі, що обидві ми маємо примітну важку гриву густого чорного волосся. Тітка Криста – розкішна жінка, і вона завжди мені вельми імпонувала. Самостійна, метка й доглянута, вона полюбляє якийсь особливий гумор із гірким присмаком, любить жарти й на свою адресу, але так само не милує інших. Якщо в неї немає компанії, то спокійнісінько йде сама в ресторан на вечерю, коли б їй не забажалося. Вона купує книги, одягається зі смаком, ніколи не скаржиться на хвороби. Справжній боєць. Не схожа вона й на своїх шкільних подруг, які в порівнянні з нею здебільшого виглядають як широкі шафи, повні ревматичних кісток, кволих м'язів, сала й різних інших недугів, про які вони розповідають безперервно, докладно, не випускаючи при цьому й найдрібніших деталей. Колись мені страшенно подобалося, коли казали, що я схожа на тітку Кристу. Власне, коли я доросла до її вишуканого гардероба, речі з якого вона мені щедро дарувала, та наша схожість стала ще помітнішою. Що стосується манери одягатися, то вона для мене є зразком і зараз. Однак те, що я колись вважала справжнім визнанням, зараз сприймаю як певне лицемірство з боку моїх батьків, та, зрештою, й тітчині. Я пригадую, який парад перед усіма вона завжди влаштовувала: «Погляньте-но, людоньки, хіба ця дитина не виглядає так, ніби я її народила? Вона схожа на мене більше, ніж Саша, мій рідний син. Бачите це волосся, шкіру обличчя, брови, хіба це не точна тітчина копія? Хіба що блакитні очі вона скопіювала в мамі, причому навмисне, щоб бути гарнішою від тітки». Щоразу, надягаючи якусь дорогу прикрасу, а були в неї й дійсно чудові речі, вона завжди наголошувала: «Усе це твоє, Бубілі, усі ці намиста колись дістануться тобі у спадок від твоєї любої Танти. Невістка ж, Ірма, дістане дулю від своєї свекрухи. Не дам їй жодної речі. Не заслужила, та й навряд чи та незграба зуміла б носити коштовні речі: понавішує на себе потворні низки пофарбованої квасолі з індійських

Перелюбники

крамничок – ось що вона вважає прикрасами. Тітка це зараз лише позичає в тебе, ти, либонь, не сердися, за це, Бубі», – закінчувала вона свій трактат про заповіт.

Я вже доросла до розуміння всіх нюансів значення і батькових, і її історій. Зараз мені зрозуміло все, усі відтінки, метафори й інсинуації. Нині я навіть занадто добре знаю, що таке перелюби, багато чого я довідалася й про родинні зв'язки. Пам'ятаю я й той вечір, напередодні татового сімдесятиріччя, ми з ним не спали до глибокої ночі, цмулили якесь густе домашнє вино і, як дорослі люди, розмовляли якраз на цю тему. І тоді він мені поіменно називав тих, хто в нашому місті є дитям кохання, а я повторила те, що сказала їм того дня, коли вони мені сказали, що я не... Ні, зараз я не можу про це писати, можливо, пізніше... Кожна згадка про те, що я тут описую, змушує мене знову, аж до найменших деталей, знову переживати ці сцени, а зараз для цього я не маю сил...

І Бланчин голос, і її суворе обличчя, коли вона каже, погрожуючи мені пальцем: «У мене є чудова лікарка», – а потім, як вона мчить сходами й гукає мені: «Завтра по тебе прийде Васко, і навіть не думай про те, щоб відкрутитися!».

Моя невістка Луда, дружина мого двоюрідного брата з материного боку, побачивши купи книжок на столі, лицемірно кидає мені неширу фразу: «Бубочко, схоже, що в тих твоїх книгах узагалі нічого не пишеться про те, як роблять дітей. Та їй-богу, придбай-но якісь такі, з яких можна чогось навчитися, роки йдуть, не доводь до того, що буде пізно, коли ти схаменешся, а потім роститимеш чужих. От тільки, здається мені, що ця наука краще засвоюється на практиці, ніж із книжок, агов, Бубі, що скажеш...?».

Пам'ятаю й те, як я мамі при всіх сказала: «Не бреш!» – усі сміються, а я розбещено сичу: «Так, ти прочитала мені її зільйон², зільйон зільйонних разів...».

2 Загальна назва для дуже великих чисел, що не має строго математичного визначення.

Зоран, мій брат, або зведений брат чи ким він там мені доводиться, обнімає свою донечку, занурившись обличчям у її волосся, щоб приховати сльози, каже лагідні слова, ніби голосячи: «Я не відам тебе, маленький мій Мукілі, не віддасть тебе твій татко, нікому, нікому. Нехай тільки всі ці незвані гості й пройдисвіти тримаються якнайдалі від цього будинку», а тоді відкрито подивився на мене. Я інстинктивно відвертаю голову від нього і його повного сліз погляду, але недостатньо швидко, щоб уникнути його. Ті його мутні очі, сповнені глибокої, смертельної ненависті, це...

І вона, не знаю, ані хто вона мені, ані як її звати, що патетично заводала, ніби посилаючи прокльони; у своєму безмежному материнському відчаї, отим своїм голосом, який звучить так, ніби терпугом проводять по залізу: «Що ти хочеш, сердего ти моя бідолашна! Чи ж знаєш ти, яка ти невдаха? Знаю, що ти не винна, але ж яке лихо принесло тебе сюди? Чого ти приходила, що шукаєш ти тут? Хіба не бачиш, що де б ти тільки не з'явилася, скрізь приносиш лише нещастя, з першого ж дня, відколи ти тільки вилупилася на цей світ!..». Як же мені забути цей голос і ці слова? Чую я його й тепер, коли заплющую очі, й коли не заплющую, чую його. Чи це і є ті інстинктивні родинні почуття, які ми не можемо контролювати, а вони керують нами? Яка хибна думка!

Пригадую і як батько моєї подруги Весни, дядько Бранко, у їхньому передпокої, поки я знімаю пальто з вішалки, хапає мене й притискає до стіни, цілує мене й кусає за ший, намагаючись задерти мені спідницю. Одного разу, раніше, він уже хотів це зробити, але я встигла втекти. І зараз я вириваюся, верещу, а він притискає мене дедалі сильніше, засовує руку мені в трусики, буркотить і глухо гарчить, ніби скубає, і цмокає, душить мене. Я пронизливо кричу, завиваю: «Допоможіть, рятуйте!». Входить Веснина мама й перелякано питає, що сталося. «Її здалося, що вона побачила мишу», – каже він, розводячи руками, наче від

Перелюбники

поливу, а я, вся розпатлана, тягну пальто, збираю зошити, які в мене порозсипалися, не можу продихнути, щоб вимовити слово, мчу крізь двері, притримуючи спідницю. Чую, як він їй крізь сміх пояснює: «Боже, що це з нею? У неї був справжній істеричний напад – верещить, сичить. Я спробував її вгамувати, кричу їй, заспокойся, дитино, звідки тут може бути миша, хочу погладити її по голові, заспокойся, кажу, а вона хвищається й скиглить. Не знаю, що це з нею». І Веснина мама виходить на сходову клітку і кричить мені вслід: «Не бійся, Бубочко, зупинися, куди ти біжиш, які миші, що з тобою?».

Наступного дня, на великій перерві, я відвела Весну в кінець двору. «Вескі, мені дуже тяжко, що я маю це тобі сказати, але нехай це залишиться лише між нами. Вескі, – насилу вимовляю я, – Вескі, вчора ввечері сталася одна страшна річ. Твій тато – старий негідник, нападає на дівчаток, ти мусиш щось зробити. Якщо це трапиться ще раз, я заявлю на нього в міліцію й запроторю його до за грати. Мій батько убив би його, якби дізнався». У відповідь на це вона розлючено замахнулася рукою і з усієї сили заліпила мені ляпаса, десь посеред обличчя. «Ах ти ж гидото така!» – не тямлячи себе від люті, просичала вона, – думаєш, я не знаю, чого ти вчора ввечері верещала, авжеж? А може, ти робиш це за гроші, хвойдо? Дивись-но, щоб я не заявила на тебе через це, і тоді сидітимеш у цюпі, як заслужила». Я не плачу, але в голові у мене б'ють ковальські молоточки. «Вескі, ти не з'їхала з глузду, Вескі?» – запинаюся я. Зібралися й інші учні, кепкують із нас, б'ються об заклад на боксерський двобій. Я мовчу й тримаюся за شوку, а вона кричить: «Що ви дивитися на мене, я розчавлю, розчавлю цю отруйну гримучу змію, щоб вона геть згинула!».

Через місяць я переселилася з дому до інтернату при педучилищі. «З батьком посварилася», – пояснила я іншим подружкам. Я більше не хотіла на неї навіть дивитися, ми не розмовляли. Чого тільки про нас не казали, але зараз це не

має значення. Не пам'ятаю, як воно було точно. Її мати прийшла на мій день народження й принесла мені подарунок від неї. «Помиріться, – прошепотіла вона мені, коли йшла, – прошу тебе, вона ні з ким не дружить, весь час сама». Тоді я з нею не помирилася. Уперше ми заговорили лише на випускному вечорі. Вона підійшла до мене й почала говорити щось на зразок «Давай, не сердься вже, я не знала, зараз усе минуло». «Добре», – сказала я. Тільки й дотепер я нічого про те не забула. Ані про його напад, ані про той несправедливий ляпас. Її батьки розлучилися, батько поїхав із нашого міста, але в мене нічого не пройшло. Найбільше мені болить від того її ляпаса, я й сьогодні його відчуваю, але по-іншому.

Тепер мені прикро, ні, зрештою, мені шкода тієї нещасної Весни. Я не знаю, де вона зараз, проте мені шкода, що я сердилася і, власне, не помирилася з нею. Як це сумно, коли ти не вмієш прощати, а знаєш, що треба, і що ти мусиш це зробити. Я б могла помиритися, принаймні коли почула, як вона настраждалася через свого нещасного батька. Він і її намагався згвалтувати. Як же ж їй живеться з тим глибоким шрамом від часів молодості? Гаразд, зараз не треба думати про це...

І коли прийшла вона, як її назвати, нинішня Бошкова дружина, у нестямі, уся якась розбухла, під очима – сині кола, ніби чимось нажахана, усю її аж трусило. Просто з порогу каже мені: «Я маю про дещо серйозно з тобою поговорити, Бубі, але не знаю, як почати». Вона розтягує слова і якось штрикає своєю шепелявою вимовою, яка мені вперше, коли я її почула, здалася симпатичною. «Прощу тебе, вислухай мене, для мене це важливо», – а я її обриваю, не даю закінчити фразу. «Будь ласка, Ладо, дай мені спокій, не вмію я вислуховувати оті одкровення, як ти тільки знайшла мене! Не люблю я оті родинні чвари, не звикла я...». Я думала, посварилися вони там удома, чи що? А вона тоді прийшла, як Бошко каже, щоб мені в усьому зізнатися... Якби ж я її тоді вислухала... Та ні, нічого б це не змінило, це

Перелюбники

точно. До чого тепер ці припущення, якщо б, то... Усе це вже не має значення.

Так, так, варто було б перемкнутися на якісь дороги мені спогади, на веселі моменти. Так, я згадую і їх, рідше, але буває й таке. От тільки більше зринають перед очима оті, інші. Просто ллються один за одним, як у водоспаді, оті якісь мої огидні витівки, вчинки, котрі наче раптом стали вампірами моєї свідомості, а либонь, і мого сумління, і саме за них мені соромно найбільше, або ж через них я щиро каюся. Вони мучать мене так, ніби все сталося вчора. Їх я ніяк не можу приборкати й витіснити кудись, до глибин пам'яті. Вони повторюються й обертаються у свідомості в якомусь божевільному ритмі, наче їх хтось запускає, натиснувши кнопку. Це справжнісінькі напади безпорадної злості. Нервуюся й шаленію через те, що більше не існує способу будь-що змінити в них, виправити помилку або ж якось повністю знищити їх. Мені здається, що й усі ті люди, яких я скривдила і яким заподіяла якогось лиха, пам'ятають це так само, як і я, і так мені цього й не пробачили. Що це, голос сумління? Певно, що так. От тільки зараз я вже нічого не можу вдіяти. Від муки через те, що ці події безперестанку крутяться в моїй голові й душать мене, мене бере страх від однієї тільки думки, що я могла б говорити про них із тими, кого вони стосуються, що я їм пояснюю, наскільки й чому мені зараз тяжко від цього, знову й знову просити в них за це вибачення. Ні, ні, цього б я не витримала. Єдине, що мені залишається, то це сподіватися, що вони про це вже не пам'ятають, або ж, принаймні, не сприймають це так, як я.

Іноді я по-мазохістському уявляю себе в якійсь покаятній позі, як я стою перед кимось із тих, кого я образила, і намагаюся зізнатися про ті свої підступи, розповісти, як я пригнічена усім цим і як я каюся в тому, що була лихою або ж грубою, або несправедливою, або впертою, або ж якою я там іще була. Цю уявну сцену я переживаю, ніби якесь

самокатування, як його тягар. Це мої тяжкі кошмари, ночами вони позбавляють мене сну. Мене покарано набагато суворіше, ніж могли б вимагати ті, з ким я зіпсувала стосунки. Але не безсоння мені дошкуляє. І взагалі, я не якийсь там ненаситний сонько. А мучить мене те, що я не можу отямитися від цього внутрішнього жаху. Не схильна я скаржитися й на втому, це було б найлегше, вона минає. А на що я жаліюся? Та не жаліюся я ні на що. Мені добре. Ні, ні, справді. Я тільки не можу це висловити. Добре мені так. Мені добре.

Мені добре, коли я можу думати про один чудовий вечір. Тоді, тієї зими, п'ять років тому, коли ми цілі дні проводили на мітингах протесту в різних районах міста, у мене раптом пасмами почало випадати волосся, взагалі-то дуже густе й цупке. Я була страшенно перелякала, бо ніколи раніше такого зі мною не траплялося. Спочатку я перепробувала всі народні засоби, все, що хтось мені колись рекомендував, – усе познаходила. Я мила волосся у відварі кропиви, а потім плюша й лаврового листа, робила теплі компреси з висівок, із свинячого сала, з відвару насіння льону, вмашувала маслинову олію й збиті жовтки, ракію з виноградного жому з товченою ріпчасною цибулею, міняла шампуні, – ніщо не допомагало. Ліки за рецептом дерматолога також не дали відчутного ефекту. Я підстригла волосся до півтора сантиметра, мала вигляд арештанта, була страшенно знервована, намагалася навіть спробувати носити перуки, які мені аж ніяк не личили. Нажахана тим, що це симптом якоїсь тяжкої хвороби, я втратила сон і апетит. Я не знала, що ще можна вдіяти.

«Що ж це таке зі мною діється, я залишуся взагалі без волосся?» – перелякано запитувала я сама себе. «А ти можеш уявити мене зовсім лисою?» – заволала я Бошкові одного вечора, безпорадно натягаючи на голову вовняну шапку, після втирання якоїсь нової лікувальної настоянки у скальп. «Світ очей моїх! – розсміявся він. – Краще, щоб ти залишилася без волосся, аніж без ноги, але в будь-якому разі я б залишився з тобою, закоханий у тебе по вуха, засліплений

Перелюбники

коханням чоловік, я навіть і не помітив би, що в тобі щось змінилося!». Потім він зняв із мене ту шапку і, напнувши її собі на голову, розіграв переді мною цілу пантоміму про те, як би я виглядала в одному, а як в іншому випадку. Спочатку він зважливо ходив на одній нозі, подригуючи стегнами й вертячи сідницями, я потім показав кокетливе розчісування хустинкою, закидаючи назад нібито лису голову, чим насмішив мене до сліз. Потім він цілував моє зліплене волосся, щоб у мене пройшов біль, і ми кохалися. «Який же це чарівний чоловік! – думала я, – чи все це відбувається наяву? Немає жінки, щасливішої від мене». Добре, що зараз я можу спокійно згадувати ці його «культурні заходи», які він зображав тільки для мене, кохаючи мене, аби розвеселити мене й сказати, наскільки ми з ним близькі. Добре.

І той день народження, коли Мара принесла їхнє родинне фото, якого вже немає на комоді. «Подивися на нас, Бубі, поглянь, які ми чудові!». Разом із нею ми роздивлялися оте чорно-біле фото в рамці середніх розмірів, із написом «Foto-Lux» у нижньому кутку, праворуч. Мара мені показувала, де було трохи видно їхній будинок, розповідала, як вони хвилювалися перед фотографуванням, як їхній тато ще за тижень запрошував фотографа з містечка неподалік і до останнього моменту не був упевнений, чи той узагалі з'явиться, адже було важливо увічнити таку визначну подію. З раннього ранку вони страшенно квапилися, оскільки Бошко йшов до першого класу й одразу ж після сніданку спритно закинув на спину свій новий, справжній шкільний портфель, хоча йому тільки за тиждень до цього виповнилося шість років. Через те, що нікому було за ним доглядати, батьки давно вже приводили його до школи, але він сидів у залі засідань, малював будинки на пакувальному папері й не заходив до класу. Того дня він сам склав свої перші зошити, олівці, гумочки, лише погляньте на нього, як він причепурився, нарешті й він пішов до школи, так само, як і я. Ми сміялися. «Що б я віддала за те, аби тато й мама з тобою познайомилися, та от тільки їм це не судилося», –

сказала тоді сумно Мара. «Яка ти щаслива, що твої ще живі, якби ти тільки знала, як я тобі через це заздрю», – продовжувала вона говорити, шукаючи місце для рамки з фотографією. Вона посунула якісь речі на комоді й поставила її посередині. «Можна, я тут її поставлю?» – благально запитала вона, а я обійняла її. Зараз цієї фотографії там уже немає, та й у Мари більше немає причин через щось мені заздрити.

Ні, ні, ні, те, про що я думаю, мушу тримати під тим своїм суворим ключем мовчання. Будь-що інше мене лякає, неначе якесь передсмертне протверезіння або, принаймні, як насильство, від якого я не зможу захиститися і яке наводить на мене страх. Те, що я мала б вирватися з усього цього й прямувати далі, не було просто проектом одужання. Наразі я ще недостатньо сильна, щоб це здійснити. Тепер я схожа на якусь тварину, що переживує емоції, і цей процес триває безмежно довго. Дійсно, я є рідкісним прикладом незбагненого людського втілення цього явища, яке не можна пояснити. Але ж я не жаліюся, все в порядку.

Боже великий, я відчуваю, що все сказане мною звучить, як штучна літературна цитата, тому що я ходжу манівцями навкруги справжньої проблеми, та знову ж таки з якоїсь причини я не в змозі навіть сама з собою говорити не запинаючись. Я зволікаю, постійно через щось перестрибую, ховаюся за якимись другорядними речами, виглядаю звідти перелякана, наче хтось упіймає мене на тому, що я приховала, а я не можу до кінця пояснити, чому все це так. Просто я якось тікаю від власних переживань, а вони звідусіль чатують на мене. Тому те, що я кажу, створює враження, ніби від якоїсь внутрішньої тісноти я думаю про всяку всячину, перебуваючи на якомусь іншому мисленневому й емоційному рівні, й очікую, що значення й почуття розвиватимуться самі по собі, підбурювані моїм пристрасним бажанням й інтелектом. Подібно до когось із літературних героїнь романів Вірджинії Вулф, про яких я написала першу курсову роботу, коли була студенткою третього курсу, а пізніше, зна-

Перелюбники

чно доповнивши її, опублікувала в книзі з іще декількома текстами про «іонізовану» групу Блумсбері³.

Зараз, перебуваючи в такому стані, я не змогла б навіть назви її книг перерахувати не запинаючись, а завдяки тим есе я детально пам'ятаю лише випадкову зустріч із пані професоркою Михайлович на пішохідному переході відразу після виходу книги, хоча мені зараз і здається, що це було багато років тому. Та й дійсно, минуло їх відтоді чимало. Ми зустрілися посеред переходу, і вона повернулася зі мною на інший бік вулиці, щоб привітати мене з книгою, котру, як вона наголосила, прочитала по-професорському уважно, що означає прискіпливо, виловлюючи помилки. Сказала, що не знайшла їх, а взагалі вона їх нікому не пробачала. Особливо їй припало до смаку есе про гострі конфлікти вигаданого й реального у героїнь Вулф. Вона вважала, що я добре помітила оте їхнє дивне емоційне сприйняття світу, сповнене віри в силу безмежної почуттєвості, всупереч скінченності матерії.

Якою ж піднесеною я була в той момент на вулиці, під час розмови з цією винятковою жінкою! Я поводитися як бігун, який якраз перетнув позначку на порозі своєї мети, на бігу розуміючи, що він перший. І я просто захлиналася від радощів. Мені було б досить і того, що вона прочитала мою книгу про Вірджинію Вулф, вона, котра блискуче переклала її есе й стільки інших книг, а коли я почула ще й похвалу від такого знавця, цієї неперевершеної й освіченої пані, якою була професор Михайлович, я зовсім розгубилася. Я тремтіла від уячності й шастя, які охопили мене, хотіла якось висловити їй, як багато важить для мене те, що вона сказала. Я також туманно натякнула й на те, що мені все-таки не вдалося до кінця відгадати, не знаю вже й що. Я була, як правило, сором'язливо-стриманою з виклада-

3 Група Блумсбері (або «Блумсберійський гурток», *Bloomsbury Group*) – елітна група англійських інтелектуалів, письменників і художників, випускників Кембриджа, об'єднаних складними сімейними, дружніми й творчими стосунками.

чами, але в ту хвилину я схопила цю маленьку жіночку за плечі й обійняла, досить-таки незграбно смикаючи її, що і її (трохи менше), і мене вкрай збентежило. Вона, мабуть, не чекала такого інфантильного захвату від свого читацького компліменту, а я, почервонівши від зніяковіння й сорому, безглуздо витріщилася на неї, не знаючи куди й дітися. Потім я якось попросалася з нею й чкурнула через вулицю, не звертаючи уваги на червоне світло, сигнали автомобілів і лайку водіїв.

Хто б міг тоді подумати, що обидві ми в той момент знаходилися на місці її трагічної загибелі в недалекому майбутньому, і що такими своїми неочікуваними для неї обіймами я назавжди попросалася з людиною, яку так поважала. За три місяці професорка Михайлович переходитиме вулицю якраз на тому пішохідному переході, зовсім недалеко від свого будинку, і на неї на повній швидкості налетить автівка якогось недбалого водія, що мчав, не зважаючи на світлофор, зелене світло й пішоходів. Скільки разів я думала про ту нашу останню зустріч і цілющий вплив її похвал із приводу моєї книги. Я й зараз пам'ятаю її тендітну фігуру, світле обличчя, вона була в доброму гуморі, який того дня просто випромінювала. І її більше немає. Якби вона була жива, то, мені здається, я б могла звірити їй щось із моїх сумнівів. А вона зуміла б мене вислухати без удаваного занепокоєння й лицемірства. Вона б зрозуміла, про що йдеться.

Як тільки я прийшла додому після тієї нашої давньої зустрічі на вулиці, я розгорнула книгу і, натхнена професоркою, перечитала це есе. Зараз я ледве пригадую свої основні тези з нього – щось на зразок того, що літературні героїні Вірджинії Вулф не хотіли приймати життя з його безпосередніми даностями, але й нафантазовані ними припущення також були далекими від реальності, отже, в гонитві за самими собою вони кидалися від одного захоплення до іншого, часто-густо несвідомі того, яке ж із них справжнє, а яке – лише ілюзія.

Можливо, почасти в цьому я можу впізнати себе, але не цілком. Так, я й дійсно забувала, і моє єство дійсно заплу-

Перелюбники

тане, зім'яте, зміщене з опори, але я не з тих, на кого література справляє такий вплив. Я не можу пояснити свій стан прикладами з думок Блумсбері. Не знаю, до чого б це привело, якби я розмірковувала про себе на основі чийогось досвіду, описаного в якійсь книжці, порівнюючи його зі своїм. А що, якби я дійшла висновку про те, що вони дуже подібні? Нічого. Я ніколи не мала бажання розігравати певну, задалегідь дану роль, аби когось імітувати, щоб наслідувати модель. Моя мати бідкалася, що мене не залучали до участі у шкільних виставах, а так було, власне, через те, що я цього уникала. Вона ледве примусила мене ходити на хор. Ні, в цьому сенсі література не може слугувати мені ліками. Витоки цього світу для мене є зовсім іншими.

Що ж зі мною сталося насправді? Та все, що завгодно, багато чого. І через ряд якихось непередбачуваних подій у якийсь момент моя впевненість у собі просто розтанула. Я живу, охоплена страхом перед тим, що буде далі. От не знаю, чи варто це казати, бо це дійсно можна зрозуміти так, що я постійно ставлю собі якісь діагнози, але почуваюся так, ніби десь у мені щось скипіло, перекипіло, помилково з чимось перемішалось, наробило галасу й клацнуло чи тріснуло, чи бамкнуло, чи бемкнуло, та тільки стався якийсь удар струмом. І все це почало нестримно луцнитися й розсипатися, а я захищалася, захищаюся й тепер, проте не можу сказати, що оборона свідомості йде надто успішно.

Вважаю, що я, власне, пережила щось подібне до емоційного інфаркту, якусь жорстоку суміш непевних кроків, що поперемінно чергувалися з проблісками свідомості і її втратою, від чого моє чуттєве єство розплаюшилося й розбилося вщент. Спочатку я вперто намагалася всі ці шматочки зібрати до купи і якось знову один з одним зліпити, щоб усе з'єднати й вирівняти так, аби ніхто нічого не помітив, але я стомилася від цього. Лише зараз я розумію, наскільки безнадійними були й залишаються ці зусилля. Тому що я більше не маю тверезого уявлення про те, від чого

той чи той шматочок, що чому відповідає, що з чим збігається, де жолоб, а де вигин, усе це тепер у моїй голові безнадійно переплуталося. Я просто завалилася, наче якась старезна будівля під сніговою лавиною. Не знаю взагалі, чи хоч що-небудь тут можна виправити, щоб щось хоч трохи нагадувало про те, що було. Я зрозуміла, що муситиму навчитися жити отак, серед тих уламків, і зараз у цьому вправляюся.

Ви скажете, що я вперто це повторюю, ніби п'яниця, котрий затято стверджує, що він тверезий, хоча його про це ніхто не питає, бо його стан є очевидним, і саме таким повторюванням він найповніше викриває себе в тому, що він п'яний як чіп. Можливо, це стосується й мого випадку. Помітно, що мені недобре, і не очікується, що стане добре, а я все одно стверджую протилежне. Це я, очевидно, намагаюся якось сама себе в цьому переконати, усвідомлюючи, що речі кардинально змінилися й аж ніяк не на мою користь, але до цього я, мабуть, мушу звикнути.

Лише з тим, що мені зараз дуже важко говорити, – з цим я не можу змиритися, це для мене надто тяжкий удар, бо всі це вважають очевидним симптомом глибокої депресії, яка є лише початковою стадією божевілля. І я, на жаль, схильна думати, що вони мають рацію. Я ніколи не була надто балакучою, скоріше можна було б сказати, що з мене кращий слухач, однак раніше це був мій вибір, або ж я, принаймні, гадала, що це так. Відтепер усе по-іншому, зараз мені б хотілося бути спроможною говорити без упину, щоб усі дивувалися, як через мене вони не можуть уставити жодного слова, і щоб усі робили мені зауваження й просили дати й іншим хоч щось сказати, – вони теж не глухонімі. Проте в цей момент це для мене чиста фантазія, і я не знаю, чи зможу досягти цього найближчим часом, тому що з мовленням у мене, схоже, все погіршується і з часом дедалі більше прогресує.

Як же це пояснити, адже виходить якось так, що мій рот, язик, голосові зв'язки – увесь мовленнєвий апарат бук-

Перелюбники

вально зав'язується вузлом, коли я хочу щось сказати. І чим більше я намагаюся, тим менше в мене виходить. Бувають такі моменти, коли я просто нічого не можу вимовити, а іноді – трохи краще. Іноді я про це почасти й забуваю. Я просто собі мовчу, бо не маю з ким говорити, та й не намагаюся експериментувати. Мене навіть заклинює, а надто коли я сама, бо я й не думаю, що можу раптом вимовити вголос те, про що я міркую. Тоді я, бува, страшенно радію, як дитина, звинувачуючи себе в тому, що я, зрештою, по-мазохістському перебільшую свої проблеми. І так проживаю вечір або другу половину дня, вважаючи, що мені краще, що спазм відпустило. Але трапляються й такі ситуації, коли необхідність говорити завдає мені невимовних мук. Мене охоплює божевільна паніка лише від думки про те, що я більше не буду здатною вимовити навіть власне ім'я, коли буде потрібно. Ані коли я наодинці з собою, ані, тим паче, перед іншими. «Отже, я стаю справжнім інвалідом», – думаю я, охоплена страхом. «Що зі мною буде, як я з цього виплутаюся?». Тоді я силоміць намагаюся говорити сама з собою. Силкуюся, хочу говорити гучно, наче в мене повна хата гостей, напружую всі сили, повторюю спершу прості слова, а потім складніші й цілі речення. Мені тяжко, повторюю, повторюю, але я не здаюся, аж поки не відчую приглушений біль у грудях і в голові від тієї марної напруги, від бажання крикнути, вимовити декілька речень без паузи й перепочинку, одне за одним, як говорять нормальні люди. Потім я думаю, що саме це зусилля зв'язує мені язика, власний примус вимовити щось голосно сплутує мені зв'язки, пересушує горло. А тоді я довго відпочиваю, до наступної спроби. І так, за такими мовленнєвими вправами, минає вечір за вечором.

Інша моя велика біда полягає в тому, що я не можу й читати. І це переросло в якусь манію, ніби я боюся книг. Мене взагалі не приваблюють навіть ті книги, від яких я, можна сказати, ніколи не відривалася. Мені навіть не спадає на думку, скажімо, погортати газети. Комп'ютер давно

вимкнений, і більше я до нього не підходжу. Ні, ні, зараз я не буду про це, хоча, можливо, треба було б справді схаменутися й ужити якихось заходів. Яких, наприклад? Звернутися до якогось лікаря. Ні, зараз я не можу про те, що... Про що ж тоді писати? Немає такого, що б...

А, так, у мене був день народження. Мої почали мені про це нагадувати ще за місяць. Телефонували мені майже щодня, іноді й по двічі на день. Не перестали й після того, як я їм твердо пообіцяла, що того дня приїду додому, щоб разом відсвяткувати. Власне, б'юся об заклад, що вони мене наполегливо заманювали, бо їм лікар (Деян, мій двоюрідний брат із материного боку, з яким вони постійно радяться) сказав, що важливо мати зі мною постійний телефонний зв'язок і якомога більше бути всім разом, особливо на родинні свята, щоб я не відчувала себе покинутою. «Це почуття є згубним для її стану», – сказав він їм, і вони до нього, звичайно, прислухаються, як до медичного авторитету. Їхні запрошення мають насамперед терапевтичну мету, тому їм якраз вчасно підвернувся привід. Знаю, знаю, в цьому, можливо, і є якийсь сенс. Ефект поки що незначний, але, принаймні, вони переконані в тому, що сприяють так моему одужанню, а це вже все-таки щось.

Минулого місяця, 28 травня, мені виповнився сорок один рік, а я почуваюся так, ніби мені втричі більше. Так, так, я святкувала. Та ні, не я, мені б навіть це й на думку не спало. Це вони святкували, я думаю, яке там святкування, все було по-скромному, тільки з батьками, загалом безрадісне, хоча обоє вони доклали чималих зусиль, щоб усе виглядало по-іншому. І я збрала останні крихти волі, мені страшенно кортіло якось їм догодити. Мене часто охоплюють докори сумління, коли я думаю про них. Мені здається, що в цій своїй ситуації я страшенно егоїстична й думаю лише про свої почуття, а переживаю я їх, як статисти у драмі. Знаю, вони такого не заслужили, але зараз не можу контролювати себе, мені здається, що всі потроху винні, щоправда, я теж не виня-

Перелюбники

ток. Однак, принаймні того дня я хотіла виправити все, що можна. Найбільше я намучилася, коли треба було хоч щось сказати, і я мусила говорити, до того ж багато.

Широ кажучи, я було забула і про цю дату, і про свою обіцянку, дану їм, але за два дні до того до мене прийшла або ж, як вона сказала, завітала моя товаришка, Бланка Ціян. Завітала, хоч мешкає вона в зовсім іншій частині міста, відстань між нашими масивами – приблизно з десяток кілометрів. За домовленістю з моїми вона, як розвідувальний загін, мусила мене відвідати, оцінити ситуацію та й нагадати мені про обіцянку. Зрештою, зараз це не має значення.

Вона тричі коротко подзвонила, як і раніше, коли ми разом працювали, це було нашим кодом. Вона вперто, настирливо дзвонила ще декілька разів, і поки я дивилася на неї в дверне вічко й роздумувала, відчиняти їй чи ні, вона безперестанку бубоніла: «Бубі, привіт, це Бланка, як бачиш. Якщо тобі не дуже хочеться відчиняти, нічого страшного. Я прийшла лише на хвилинку, щоб привітати тебе з днем народження, я не заважатиму тобі довго, бо маю поробити ще багато справ. Завтра я відїжджаю й поспішаю страшенно. Тому я й прийшла сьогодні, бо післязавтра, на твою важливу річницю, бо ж ти вже розміняла п'ятий десяток, не зможу прийти й відтягати тебе за вуха. Давай-но, гаразд, знаю, що ти за дверима, але бачу, що тобі не хочеться відчиняти. Гаразд, побачимося якось іншим разом. Я тут дещо для тебе залишу, нічого особливо цінного, але воно може зіпсуватися, не треба, щоб воно ночувало і збирало тарганів тут, на сходовій клітці, тобто не в холодильнику. Щасливого тобі дня народження, Бубі, всього найкращого, па-па! Відпочивай і гарно проведи післязавтрашній день! Я зараз біжу, а прийду до тебе, коли повернуся».

Я слухала її, нажахана цією словесною зливою, дзвінким голосом і енергетикою слів. Із подивом я зрозуміла, що декілька місяців тому і я так жила, говорила й працювала. Тепер мені це здавалося таким далеким і неможливим, ніби

це було в якомусь іншому житті. Якби я тільки могла так говорити! Я боязко повернула ключ. Бланка вже збігла сходами до самого низу, коли я якось наважилася відчинити двері. Оскільки в мене ніяк не виходило голосно її покликати, я біла рукою об одвірок, намагаючись змусити її озирнутися. Як тільки вона почула, що я відчинила, то обернулася до сходів, – кваплячись, у своїй жвавій манері. Перед дверима був її подарунок до дня народження – гарно запакований таріль із китайською стравою, яку я дуже любила, – качине м'ясо з індійськими горіхами, бамбуком і вишуканими травами. Вона підняла це з підлоги й занесла за мною до помешкання, а потім до кухні, щоб поставити в холодильник. Ми зайшли до вітальні й сіли. Вона теж нічого не казала. Було видно, що вона дуже вражена тим, що застала. Зусилля, яких вона докладала, щоб поводитися якомога природніше, не допомогли їй приховати розгубленість від мого стану. Схоже, вона все-таки не вірила, що я така пропаша. Вона не чекала, що побачить справді хвору людину. Останнього разу ми бачилися десь понад два місяці тому. Тоді я ще якось трималася. Зараз Бланка просто трохи злякалася мене. Завжди балакуча й метушлива, вона раптом замовкла, якось зніяковіла, не знаючи, що сказати, як поводитися. Було видно, що вона б із величезною радістю понеслася до дверей і злетіла у своїй ураганній манері вниз по сходах, на вулицю. Ми дивилися одна на одну й мовчали. Потім вона трохи опанувала себе й почала розпитувати, як я, чи мені краще, а я відповідала, киваючи головою, або ж просто відмахувалася руками.

Якоїсь миті Бланка втратила терпіння, різко встала й почала кричати: «Бубі, це жах! Подивися, що ти зробила з собою, це ж страшно! Тобі терміново треба до лікаря, я не хочу більше нічого слухати, ти ж хвора», – волала вона. «Прошу, не треба тут розігрувати переді мною святу Параскеву. Я нічого не хочу слухати, ти мене розумієш? Я знаю чудову лікарку, вона відразу прийме тебе. Я зателефоную їй сьогодні ввечері, як тільки прийду додому, а вже

Перелюбники

завтра рано-вранці Васко (Бланчин приятель) приїде за тобою, щоб відвезти до неї на огляд. Ти, либонь, розумієш, що ти вже давно дійшла до ручки? Я відвела б тебе завтра, але я їду. Ти розумієш, що я тобі кажу, ти мусиш серйозно лікуватися, тут більше немає про що говорити! Ти виглядаєш жахливо. Не знаю, чи хтось тобі вже це казав. Якби ти пішла зразу, як тільки це почалося, уже давно все було б як слід. Та до біса його, те розлучення!» – якось безпорадно вилаялася вона, і це їй зовсім не личило, бо вона не з тих, хто лається. «Є щось спиртне в цій хаті?» – розійшлася вона, нишпорячи в шафі з пляшками. І з її боку це було справжнім способом приховати збентеження, бо зазвичай вона пила лише соки й кока-колу. «Хочеш чогось випити на честь дня народження?» – запитала вона мене. Я заперечно захитала головою, а вона налила собі півкелиха виньяку⁴. «Ні, власне, і я щось не хочу пити, – зізналася вона, – я лише хотіла перевірити, чи ти, бува, не стала п'яничкою. Зрештою, хтось сказав, що це було б краще, аніж дійти до такого. Бубі, прошу тебе, навіть і не думай зіграти злий жарт і не відчинити Васкові завтра о десятій. Ми ж домовилися про це, чи не так? Завтра, о десятій. Дивися, ти обіцяла. Дивись-но, і не подумай раптом відкриватися. Я домовляюся з Васком, він сидітиме перед дверима й дзвонитиме кожні п'ять хвилин, поки ти йому не відчиниш, нехай би це навіть тривало цілий день і цілу ніч. Я зателефоную з Лондона й перевірю».

Мені пощастило якось угамувати її й пробурмотіти, що останнім часом маю ще й ці проблеми з мовленням і тому поки що не можу піти до лікаря. Можливо, невдовзі, коли в мене це мине. От коли вона повернеться, тоді я й піду.

«Навіть і не думай! Облиш усі ці викрутаси! Завтра, о пів на одинадцять, тебе приймуть, чуєш ти мене чи ні?

4 Спиртний напій на основі винограду, збірна назва для цілої групи брендів, що виробляється на Балканах.

Не має значення, як ти розмовляєш, не потрібні їй довгі розмови з тобою, я розповім їй, що з тобою трапилося, а тоді вона вже й сама побачить. У цьому не буде нічого особливого, призначить тобі якісь ліки, їй-богу, ти в неї не перший випадок. Бубі, ну що ж це з тобою? Будь-яка селючка з Бумбаревця сто разів би вже звернулася до лікаря, а ти мені тут удаєш із себе Калемегданську фортецю⁵. Хіба ти не бачиш, на що ти перетворилася, тобі треба приймати якісь ліки, ти ж так сконаєш, розумієш? Та добре, знаю, що ти хочеш сказати, – всі ми, звичайно, сконаємо, але ж ти не повинна здихати, як та худоба. Сиди тут і приймай те, що лікарка призначить, я ж не кажу тобі йти до дискоклубу. Ну, що ж ти така напружена, куди хочеш влучити?».

«Я не можу говорити! – заволала я знову, – тому й не виходжу». «Пиши», – відразу ж, як із гармати, вистрелила вона. Вона відсьорбнула трохи виньяку, трохи скривилася від міцності смаку і продовжувала широко, як справжній друг, переконувати мене. «Пиши, Бубі, прошу тебе, зрозумій, наскільки це важливо. Тобі не можна втрачати потребу в словах, ти не можеш сидіти тут, як кактус у вазоні, це найнебезпечніше. Ти мусиш намагатися будь-якою ціною підтримувати зв'язок із цим світом, як же ти не бачиш, що з тобою відбувається? Пиши все, що тільки спаде тобі на думку, так, як ти про це думаєш, у деталях, не переймайся тим, що часом повторюєш те саме, тільки, давай, строчи. Це буде тобі наче нагадуванням. Коли прочитаєш цей запис, то й зрозумієш краще, що не дає тобі спокою, що тебе мучить, якісь речі стануть для тебе зрозумілішими. Занотовуй, не турбуйся про те, важливо це чи ні, ти робиш це для себе, це

5 Калемегданська, або Белградська, фортеця – історико-культурний пам'ятник Белграда. Знаходиться на місці, де річка Сава впадає в Дунай. Вигідне положення фортеці (на вершині Шумадійського хребта) зумовило її важливу оборонно-стратегічну роль в історичному минулому столиці Сербії.

Перелюбники

для тебе щось на зразок щоденника. Ні, ні, я не маю на увазі, щоб ти вела щоденник, а так, просто, спостереження, ти вже знаєш, що я хочу сказати. Ти тільки пиши. А якщо тобі здаватиметься, що то лише дурниці, давай, іди далі, бо й те, про що ми говоримо, теж не для енциклопедії, а в декого з нас рот не затуляється», – пожартувала вона, показуючи на себе пальцем. «Побачиш, ось так, потихеньку, ти перебореш отой спазм, який тебе мучить. Нічого тут немає серйозного, усе це психосоматичні дурниці. Усі ми так чи інакше пройшли через це. Минеться й у тебе, побачиш».

«А зараз, давай, па-па, Бубіко, завтра близько десятої до тебе приїде Васко. Спочатку підкине мене до аеропорту, а потім, на зворотному шляху, заїде за тобою. Попередньо він тобі зателефонує. Навіть не думай якось його обдурити. Я дуже сильно розсерджуся, так і знай. Подзвоню тобі з Лондона, щоб довідатися, що тобі сказала лікарка Сузана, а щойно повернуся, приїду й заберу тебе, щоб по-людському відсвяткувати твій день народження. Щоб ти знала, ти маєш повести мене кудись на вечерю, леді. Починай заощаджувати гроші».

Вона поцілувала мене й пішла, летячи вниз по сходах, як той потужний дальній потяг. Однак вона пішла вочевидь сполоханою, це відчувалося. Та й мені нелегко далися її відвідини, але мені здається, що їй було важче. Я вже потрошку звикла до себе, для неї ж я була справжнім шоком. Я й не встигла, та й не думаю, що змогла б, сказати їй, що комп'ютер я вимкнула вже давно й місяцями не підходжу до нього. Не вважаю я, що з тієї моєї писанини вийде щось путяще, люба моя Бланко. Тобі легко.

Я сиділа в напівтемряві й думала, що не в змозі говорити навіть по телефону, та й дедалі рідше беру слухавку, коли він дзвонить. Люди залишають повідомлення, а для мене це виглядає так, ніби я з ними поговорила. Завтра телефонний апарат стовідсотково буде розпеченим. А повідомлення будуть здебільшого схожими одне на одне. Спершу всі питатимуть, чи мені покращало, або ж сповішатимуть,

що сподіваються, що мені краще, або ж що ми невдовзі побачимося, або що скоро запросять мене до якогось зібрання, на вечірку, літературний вечір, презентацію книги, а все буде до мене доноситися, як звуки, що долинають із якоїсь небезпечної паралельної сфери. Водночас вони звучатимуть для мене дещо лицемірно, бо всі знають, що все це для мене і незрозуміле, і неможливе. А ще – мені й не краще, і я не маю змоги відвідувати зібрання. Навіть від отого «Щасливого дня народження!» мене нудитиме, воно здаватиметься мені заяложеним.

Того вечора ніхто не дзвонив. Я відмовилася від спроби трохи підігріти китайську їжу, яку мені принесла Бланка, і скуштувати її. Я сиділа й мовчала в темряві, час від часу намагаючись поговорити сама з собою про все, що чекає на мене завтра. Останнім часом я проводила так кожний вечір, але треба зважити на те, що тепер я мала ще одну проблему. Я ніяк не могла подолати страх і тремтіння від однієї тільки думки про завтрашній день. Як же мені його пережити? Спершу прихід Бланчиного приятеля, що мав відвести мене до лікарні, до тієї славнозвісної лікарки Сузани. Не відчинятиму двері, але ж він неодмінно наполягатиме. Ні, мені не можна чекати його тут, – він приходитиме щогодини, як рятувальний загін, а якщо не знайде мене завтра, приходитиме весь час, аж поки я не відчиню йому. Либонь, ще викличе й поліцію, а вона виламає двері, аби пересвідчитися... Хтозна, що Бланка нарозповідала і йому, й моїм. Але велику бучу здійняла точно, – знаю я, яка вона завзята.

Ну який мені сенс іти до лікарки, які ліки я прийматиму? Як Бланка може казати такі дурниці? Мені, зрештою, ніхто не може допомогти, до того ж не знаю, кого і про яку допомогу я могла б попросити. Якщо б я навіть на це й відважилася, то це точно були б не лікарі, тобто не ті горезвісні фахівці, що розуміються на всіх видах неврозів, чи як вони там називаються. Передусім через те, що мені не хотілося б вірити, що я такої допомоги потребую.

Перелюбники

Зі мною немає нічого такого. Маю на увазі такого, що могли б вилікувати вони. Я не хочу сказати, що ця моя ситуація виходить за межі їхньої компетенції за своїм характером, вона не вписується в їхню класифікацію. Навряд чи мені допомогли б їхні рецепти зцілення. Оскільки я знаю, що в моєму випадку засобів для цього не існує, то немає й мети, заради якої варто було б починати процес. Можу собі уявити ті обстеження, формулювання діагнозів і рекомендації лікарів. Стрес, проблеми з самоусвідомленням, відчуття того, що тебе покинули, безвільність, утрата життєво важливих мотивацій, успадковані комплекси. Отже, якомога більше рухатися, прогулянки на свіжому повітрі, вітаміни, споживання злаків, часте споживання їжі, але маленькими порціями, з великою кількістю свіжих фруктів, якась цікава зміна, наприклад кольору волосся або ж зачіски, інший стиль в одязі й відпочинок, але не пасивний, а щось таке, що тривалий час відкладалося і так далі. Ось ті поради, які лише підвищують тиск і зменшують бажання взагалі коли-небудь до них звертатися, я маю на увазі тих лікарів. Я давно вже відчуваю відразу до захеканого потяга, спрямованого до оздоровлення, у локомотиві якого тяжко дихає двигун комерційної реклами у вигляді збагаченого вітамінами здорового тіла, в якому ми мали б виховувати свій здоровий дух, сконструйований торгівлею фармацевтичними засобами. Як же я разом маю повірити в те, що вони можуть вилікувати мою душу? Я не маю ніякого бажання відновлюватися за допомогою отих їхніх чудодійних харчових додатків і гранульованого металу, які допомагають у будь-яку мить бути по-спортивному рум'яними, з веселим, сяючим поглядом, охочими до сексуального тренінгу, з помірним апетитом, густим волоссям, зі шкірою, що випромінює блиск, і міцними рядами зубів. І як тільки в якійсь із цих обов'язкових даностей ми перестаємо працювати через утому, наш внутрішній дзвоник починає бити тривогу. Нічого, достатньо відразу ж розпочати новий терапевтичний марафон із підсиленою дозою тих чи тих, або ще

сильніших, чудодійних пігулок. Жувальна гумка «Евергрін», і ніщо інше. Я впевнена, що й широкі маси людей у це не вірять, як вважається, а те, що багато хто щодня або щоночі жменями поїдає ці різнокольорові, нібито чудодійні зернятка, є, власне, лише симптомом загальної кволості й апатичної відсутності волі до якогось послідовного опору. Це – найлегший спосіб самозаспокоєння.

Кажу ні, дякую, дорога Бланко, я не думаю, що це стане програмою мого зцілення, на що б я нині не хворіла. Звісно, якщо я буду до кінця відвертою з самою собою. Іноді буває, що я навіть трохи здригаюся від якогось ірраціонального страху перед тим, що буде, якщо хтось одного прекрасного дня поставить питання про мою розумову спроможність, і... Ні, чого це спало мені на думку? Які дурниці я кажу, ознака розумової неспроможності – це те, що я навіть згадую щось таке... хто б це міг., наприклад Бланка. Та ну, цього ніколи не станеться, ні й ні, я не повинна про це думати.

Ще десь днів із десять тому, а може менше чи більше, точно не знаю, кожную телефонну розмову зі своїми я закінчувала обіцянкою приїхати й разом відсвяткувати свій день народження. Я сказала, що приїду на обід. Тим часом я вже відмовилася від цього наміру, але не насмілювалася їм у цьому зізнатися. А зараз цю можливість поїхати до них я розцінювала як спасіння. «Я мушу втекти ще рано-вранці, – вирішила я, – так буде найкраще». А тоді на якийсь час і залишуся там, з ними, щоб сховатися й ґрунтовно поміркувати, що і як я далі робитиму. Хтозна, чи зможу я це витримати, але й тут я не можу більше залишатися, і не тільки втручання Бланки є причиною цього, а й усе інше. Хто знає, скільки б іще я змогла протриматися на такому особистому карантині? Цілими днями нікуди не виходжу. Не купую харчів, не готую, їм якийсь наполовину запліснявілий кекс, що лежить тут ще від часів бомбардування, ледь-ледь трохи приберу в квартирі, бо не маю вже сил навіть підвестися, а прибирати й поготів, а жінка, яка

Перелюбники

це робила, зараз приходить рідше. Не викликаю її, тому вона й не приходить. Я не виношу нічиєї присутності, ба більше, мене добивали б її розпитування й корисні поради з досвіду двох її розлучень, які вона успішно подолала, залишившись із двома дітьми, по одній дитині від кожного шлюбу, без чиєїсь сторонньої допомоги, лише із своїми десятима пальцями і так далі...

Треба було послухати Васічку і здати кімнату її племінникові, синові її брата, як вона й просила. «Нічим би не заважав, він лікар, що проходить спеціалізацію, чемний, скромний, сімейний чоловік, тут би він лише ночував тричі на тиждень», – каже вона. Хоча б тоді жіночка приходила й регулярно прибирала. Я не схотіла, бо мені здавалося, що все це навмисне задумано як перша допомога від моєї згубної самотності. «Ні, дякую, що турбуєшся, – сказала я їй відверто, нехай знає, що я зметикувала, чому вона саме мені запропонувала це, – але зараз я не відчуваю потреби ні в якому товаристві, що, звісна річ, цілком стосується й твого племінника». «Ніколи людина не буває такою самотньою, як у товаристві того, хто її не цікавить», – подумала я про себе.

Так, але тепер я могла б здати йому всю квартиру і якийсь місяць побути у своїх, він би лише тричі на тиждень ночував, а якщо мене вже немає тут, тоді все одно. Може, було б добре, якби... Ні, я знаю, тепер пізно. Завтра їй зателефоную. Ні, завтра рано я маю їхати... Треба їй зателефонувати зараз. Подзвоню їй пізніше... Подзвоню їй від моїх, а зараз спершу подзвоню їм і скажу, що приїду ще до обіду. Та чи зможу я говорити?

Трохи лише перепочину й подзвоню їм. Зараз, варто мені подумати, що тільки мене чекає, я ладна була б із величезною радістю врости в це своє крісло й сидіти там добу, скільки буде потрібно, тижнями, місяцями. І взагалі я не хочу нікуди йти. Це занадто велика суєта для мене. Я давно вже не керую автомобілем, тож треба буде знайти таксі, потім – похід до автовокзалу, придбання квитка, подорож.

Ні, не варто звідси нікуди рипатися. Навіть до ліжка. Посплю тут, а вранці, коли відпочину... Вранці приїздить Васко, дійсно, так вона сказала, близько десятої. Ні, я не можу тут його чекати, мушу йти.

Дзвінок своїм я відклала до ранку. Тато мене врятував. Зателефонував близько дев'ятої, щоб запитати, коли саме вранці я виїжджаю. Запропонував зробити це раніше, щоб не потрапити в затори. Він знає, що я завжди встаю рано, як, зрештою, і він. Тобто, якщо взагалі встаю, але про це він не знає. «Ось збираюся, виїду вранці рано, – сказала я, – приїду туди десь близько одинадцятої».

Я міцно заплющила очі, згорнувшись клубочком у кріслі, так мені здавалося, що я вже виїхала. Наступного дня я прокинулася ще до світанку, встала, одягнулася, але до останньої хвилини не була певна, чи справді зможу зрушити з місця й піти. Багато разів я повністю відмовлялася від цієї думки й підходила до ліжка, щоб лягти й з головою накритися ковдрою, але мене охоплював страх від будь-якого кроку, звук якого до мене доносився зі сходів, і змушував мене таки спробувати вийти з дому. І не лише це, а й паніка моїх батьків, а вона охопила їх настільки, що ввечері вони б уже, очевидно, дзвонили в мої двері, з подарунками й тортом у руках. Я б мусила їм відчинити, і вони б застали мене в такому стані, а це б добило їх остаточно. Не треба було обіцяти їм, що я приїду. Не треба було відчиняти Бланці. Не треба було дзвонити Васічці, нічого такого не треба було робити. А тепер уже немає куди відступати, до десятої я мушу вийти з дому.

Цього дня я й справді погано почувалася, і це, власне, було вершиною якогось нападу самоприниження, який жеврів у мені тижнями. Усе зібралось до купи, я насилу розплющувала очі, й сама необхідність бачити щось потребувала від мене чималих зусиль. Мені здавалося, що мене міцно замотали в якийсь клубок люті, безсилля й обов'язкового контролю поведінки, охопленою й зломленою думкою, що я, власне

Перелюбники

кажучи, клон. Неіснуюча особа, що складається з різноманітних впливів, оболонок, у якій переплутані вроджені й прищеплені сутності, які, разом узяті, створюють штучно змонтовану особу, котру я й сама добре не знаю. Порожній простір, порожнє єство, це і є я. Невизначена, ніхто.

Як же мені про все це говорити з цими чудовими, стомленими літніми людьми, як пояснити це мамі, яка трохи більше ніж сім місяців тому перенесла онкологічну операцію, а зараз, напевно, зустрічатиме мене з величезним букетом ірисів, моїх улюблених квітів, із подарунком у святковій упаковці, тортom і тістечками, які я люблю найбільше. Вони не жалітимуться на втому й виснаженні, а все ж це треба було приготувати! Ця добра-предобра жінка! Як же мені все це їм розтлумачити, щоб вони зрозуміли, щоб не поранити їх, але, знов-таки, як і чому я маю радіти? Який день народження, навіщо його святкувати, які в мене причини радити? Хто зрадив моєму приходові в цей світ сорок років тому? Ніхто. Чому ж тоді ті люди вдають, що це якесь велике свято? Я ж не імбецил⁶.

І справді, з автобуса я вже здалеку помітила букет ірисів. Їх тримав тато, а мама – його під руку. Так їй легше було стояти. Я спускалася, сходинка за сходинкою, пильнуючи, щоб не застрягнути й не гепнутися тут, перед ними. «Я дуже люблю вас, дуже, дуже», – шепотіла я, поки ми обнімалися, отак, усі троє вкупі, як випускники на прощальному шкільному вечорі. Ми йдемо до машини. Батько каже, що за цей місяць, поки ми не бачилися, я ще більше змарніла, мати м'яко перериває його й каже, що це не має значення, навпаки, увесь світ дотримується дієти, бо доведено, що ожиріння призводить до таких захворювань. «Ти хіба не читав про

6 Імбецил – людина, що страждає на імбецильність. Хвороба становить середню стадію олігофренії. Імбецили помітно відстають у фізичному розвитку, їхнє мислення – примітивне, мовлення – неправильне.

це?». «Так, так, – каже він, – але Бубіца ніколи не мала такої проблеми». «От і добре, тому вона, дякувати Богові, здорова, у неї немає ніяких проблем», – підводить вона ризику заспокійливим і повчальним тоном. «Ось, такими будуть наші розмови, варто мені тут тільки залишитися», – думаю я, сідаючи на переднє сидіння татового допотопного «жука». Не треба було приїздити.

За обідом я ледве могла вимовити бодай пару слів. Їла більше заради них, а не через те, що відчувала якийсь справжній голод. Вони поводитися зі мною, як переляканий медичний персонал із привілейованим хворим, і все намагалися, щоб це виглядало як щось цілком нормальне. Уся атмосфера була просякнута їхньою настороженістю напруженого контролю, уваги й остраху, щоб десь не припуститися помилки. Очевидно, що я для них була небезпечним мінним полем. Тато спитав мене, чи можна увімкнути радіо, він хотів би послухати новини, але якщо мені це заважає, то він піде до кімнати, там у нього є його старий транзистор, щоправда, він трохи гуде й підвиває, але все-таки щось почути можна. «А може, пропустиш сьогодні оті твої новини, теж мені, дуже важливо, либонь, багато не втратиш, вони й так завжди ті самі», – робила йому зауваження мама, виразно на нього позираючи. Вони виставили рядочком мої касети й боязко питали мене, яку дивитимуся. Якщо мені не хочеться слухати музику, то й вони не дуже наполягатимуть, але їм би хотілося, адже сьогодні в мене день народження. А стосовно подарунків сказали, щоб я сама вирішила, чи розпаковуватиму їх зараз або ж пізніше, коли ми питимемо каву. «Ти каву п'єш, Бубі, га?» – перевірила мама, ніби я була в неї в гостях уперше, поки я на колінах розгортала чудову шовкову хустку, її подарунок на день мого народження. Коли я проковтнула пігулку аспірину, їхні погляди застигли, бо вони подумали, що я приймаю бозна-що. Я показала їм упаковку й пігулку, на який було написано «Баєр», але не помітила, щоб їхня настороженість зменшилася. Мені здава-

Перелюбники

лося, що цей святковий обід на мою честь тривав дві години. Я ледь витримала, поки різали торт. Не могла здолати цілий шматок, половину залишила, щоб з'їсти з кавою, вибачилася й пішла до своєї кімнати.

«А як же далі?» – питала я саму себе, охоплена жахом, сідаючи на ліжко. На нічному столику стояла ваза з букетом квітів, запах яких дратував мене. Я переставила її на підлогу, під вікно. Намагалася якось угамувати незбагненне бажання опиратися всьому цьому, яке раптом охопило мене, навіть від однієї лише думки про те, з чого складатиметься моє життя, якщо я тут залишусь, як я була планувала. Тремтячи, я прислухалася до їхніх кроків у будинку. Боялася, що хтось із них увійде й застане мене в такому божевільному стані, а я не зможу відповісти їм, що зі мною. До смерті перелякою нещасних людей. Що з нами буде? «Ні, вони не зайдуть, мабуть, думають, що я сплю», – намагалася я заспокоїтися, занурюючись обличчям у подушку. Ні, вони зайдуть саме тому, що захочуть пересвідчитися, чи я вкрилася ковдрою й чи не лягла в черевики, а це б вони могли розцінити як серйозні прояви моєї хвороби. Треба якось їх попросити зателефонувати Васічці. Нехай вона скаже своєму племінникові, що я передумала й не зможу здати йому квартиру, ані йому, ані будь-кому іншому, це я було пообіцяла, не подумавши добре. Нічого з цього не вийде. Завтра зранку повертаюся до Белграда. Як же я поясню своїм, що приїхала сюди з наміром залишитися тут на декілька місяців, але сьогодні змінила це рішення. От якби тільки я не мусила завтра знову вирушати в дорогу! Нічого не буду казати їм про те, що я тоді планувала, але ж вони дізнаються про це, якщо зателефонують Васічці. Ні, краще тоді в розмові з ними й не згадувати про це. Залишусь тут, що ж удієш, можливо, якось звикну.

Та як я звикну? Ні за що на світі. Мені не віриться, що я зможу звикнути до того, щоб жити так, наче якась кімнатна рослина. Під тиском спертого повітря й родинних правил і з єдиною метою – догодити старім батькам. Я повинна

постійно бути насторожі, щоб вони не виявили в мені чогось такого, що б стривожило їх іще більше. Вони вже й так достатньо нажахані всім тим, що відбулося за цей час. Очевидно, вони справді думають, що я трохи, м'яко кажучи, з'їхала з глузду і що уважним ставленням до мене це можна якось залагодити. Певно, що кожен із них потроху смикає моїх двоюрідних братів по матері, лікарів, щоб суто конфіденційно випитувати в них, що їм можна, а чого не можна робити, хоча один із них педіатр, а другий – пульмонолог. Не думаю, що довго зможу це витримувати. Залишатися тут було б чистою симуляцією. Чого я цим зможу добитися? Переважно – ще більшого знищення всього того, що від мене залишилося. Зникне й остання крихітка мого опору, я стану руїною, ось такою, без будь-якого фундаменту. І повністю втрачу себе, розчинюся, розігруючи з себе слухняного реконвалесцента⁷, який лікується обдурюванням. І знову-таки, що мені робити в тому помешканні, де я відчуваю, як кожної хвилини зменшуюся й зникаю, як маленька калюжка з водою на сонці. Не знаю, що робити там, але, здається, ще менше я уявляю собі, як залишитися тут. Якось мушу, либонь, якось буде...

А якщо мені зателефонувати Деянові або Владові, або ж обом, поговорити з ними, щоб вони мені дійсно порекомендували якогось хорошого лікаря. Скажімо, щоб організували, аби мене поклали до лікарні, може, я тільки під час оглядів лежатиму там, а потім, коли мені призначать лікування, як каже Бланка, сидітиму тут і питиму ліки, поки не проясниться в голові? Отже, лікарня. Смугаста піжама, відвідування двічі на тиждень, поряд зі мною – божевільні, ясно, що не дуже тяжкі випадки. Вони божеволіють навкруги мене, прибиті седатив-

7 Реконвалесцент – людина, яка одужує. Протягом періоду реконвалесценції явні симптоми хвороби вже зникають, але повне відновлення попереднього стану організму ще не досягнуто.

Перелюбники

ними препаратами, малюють квіти й наспівують пісеньки зі свого раннього дитинства. Дійсно, подумайте-но тільки, як мало треба, щоб зробити з людини хворого, потім – тяжкий випадок, тоді – постійний пацієнт із рецидивами, а насамкінець – лише жива істота з довгою історією хвороби, повністю заповідана медицині для нескінченних експертиз, припущень і експериментів. Гасло лікарів, як на мене, найближче до того, що його запатентували радянські фахівці з КДБ як основний принцип своєї стратегії для лікування комуністичного суспільства від ліберальних відхилень, а звучить він так: ви нам тільки приведіть людину, а її провина – це вже наша турбота. Яке по-вбивчому бездоганне бачення промитого мозку!

Ні, ні, ніяких лікарів, ніяких консиліумів, ані порадників, ані успішно вилікуваних реконвалесцентів як позитивний приклад, ані історій хвороб, ані психосоматичних причин, ані спадкових синдромів, ані прогулянок, ані їжі в гранулах, нічого. Принаймні зараз я успішно їм протистою, хоча мені й зрозуміло, що навряд чи хто, крім мене, вважає це успіхом.

Я підвелася, підійшла до письмового стола, який я успадкувала від свого діда, адвоката, Dr. Jur. Sci.⁸, Стевана Коїча. Зараз стіл був завалений моїми книжками, паперами, якимись старими теками, зошитами з нотатками, фотоальбомами. Чого тут тільки не було! Мені бракувало сил перебирати, я лише посклала всі ці стоси один на одного й розчистила місце посередині. Відкрила верхню шухляду, в якій тримала папір, іще коли друкувала на електричній «Олімпії», отриманій у подарунок на один із днів народження від тітки Кристи. Я дістала декілька листків, знайшла кулькову ручку, сіла за стіл, як колись, увімкнула настільну лампу й зробила на першому аркуші позначку: номер один, а потім написала: *Не хочу ані захищатися, ані будь-кому суперечити. Я не маю більше сил на дискусії зі своїми*

8 У перекладі з англійської – доктора юридичних наук.

рідними. Можливо, – а чом би ї ні? – мають рацію ті, хто гадає, що те, що зі мною відбувається, – певний різновид легкого душевного розладу...

Тричі я виправляла це речення й писала його знову. Я викинула зі своїми рідними й те вставне речення а чом би ї ні. Потім, через те, що я вже написала цілу сторінку карлючок, узяла новий аркуш, знов акуратно його пронумерувала, начисто переписала речення без тих перекреслених частин і продовжила: *Ймовірно, люди хочуть у такий спосіб звернути мою увагу на те, що оцей мій, (як би це точніше висловитися?) нинішній стан є добре відомим у медицині, власне, банальним випадком і що, звісна річ, існує й метод лікування, тому від мене вимагається, щоб я вдалася до якихось дій у цьому напрямі. Можу собі уявити, через що б тільки мені не довелося пройти на шляху до того підписаного фахівцями й скріпленого печаткою акта про одужання. Спершу я мала б добровільно стрімголов кинутися до медичної машини для перемелювання людської психіки, а тоді чітко, наче маховик, який обертає стрічку, регулярно демонструвати фахівцям різного профілю свої психічні шрами, гематоми, пухирі, пухлини й затемнення, аби вони давали їм порядкові номери, позначали латинськими назвами і вносили до графи «захворювання»...*

Чи змогла б я це витримати??? – дописала я внизу, під текстом, і поставила три великі знаки питання після цього свідчення нерішучості.

То був початок моєї письмової розмови із самою собою. Є люди, які роблять це, йдучи вулицею, а перехожі на них озираються, діти з них сміються або ж обходять їх стороною, проходячи крізь арки, бувають і такі, котрі можуть розбалакатися з самі з собою, сидячи за столом у кав'ярні, а от я роблю це письмово. Я дослухалася до Бланчиної поради.

Утомилася, ніби списала дванадцять сторінок. Я поклала папір до теки і, відсуваючи книги на полиці, аби відшукати для неї місце, натрапила на Бошків примірник

Перелюбники

роману Сузани Тамаро «Іди, куди веде тебе щастя». Це точно стояло тут іще від часів бомбардування, які ми з ним провели здебільшого тут, у моїх, найбільше в цій кімнаті.

Отак, одягнена, я опустила на ліжку й відкрила його, сподіваючись, що зможу прочитати, принаймні ті, підкреслені, рядки. Я не гортала далі після сторінки, де був його чудернацький підпис, на який я витріщилася, ніби на якесь дивне повідомлення від диявола, поєднане із заголовком. Я вирвала ту сторінку з підписом, зім'яла її й кинула на підлогу. Виснажена всіма внутрішніми дискусіями й писанням, я невдовзі заснула, отак, у черевиках, обіймаючись із відкритою книгою.

Коли я прокинулася, був уже пізній вечір. Не треба навіть акцентувати увагу на тому, що за цей час я швидкою маминою рукою була накрита ковдрою. Черевики були кудись прибрані, а під ліжком акуратно поставлені нові капці (татків подарунок до дня народження). І того вирваного й пожмаканого листка на підлозі більше не було.

«Ти спала, закинувши руки над головою, як тоді, коли була дитиною, і дихала глибоко-глибоко», – сказала мені мати, коли я прийшла до вітальні. «Ти явно перевтомлена, люба, добре, що ти прийняла аспірин, це допомогло тобі трохи розслабитися. (Вони, напевно, уважно перевіряли й побачили, що мова й справді йде про звичайний аспірин, бо упаковку я забула на столі).

Ми мовчки чекали, поки тато зварить каву, і як тільки почали її пити, задзвонив телефон. Мама хутко взяла слухавку, щоб це дзеленчання не турбувало мене. «Алло?» – сказала вона звичним тоном, але трохи тихіше, ніж звичайно, а потім одразу ж панічно поглянула на мене, а потім на тата. «Так, вона тут», – відповіла вона комусь. «Ні, не можу, вона в іншій кімнаті». З тремтіння її голосу й оторопілих поглядів я зрозуміла, що це Бошко. «Треба подивитися, можливо, вона вийшла або ж до неї прийшла компанія, хвилинку», – зняковіла вона, дивлячись у мій бік, як перелякана дитина. Від збентеження вона навіть не

затулила слухавку рукою. На знак відмови я замахала головою й руками, а тато голосно вставив своє слово: «Поклади слухавку, Міло, не хоче вона приймати його вітання, це її не цікавить, скажи йому, нічого їй дзвонити». «Її немає, – сухо сказала мама, – добре, але не певна, чи почую, коли вона повернеться. Добраніч!». Вона стояла біля комода з телефоном у руках, нерухомо, як соляний стовп. «Мамо, – пробурмотіла я й показала їй рукою на стілець, – сядь, чого ти стоїш?». А вона й далі продовжувала стояти.

«Цей облудник ще й насмілюється сюди дзвонити!» – ідко процідив тато крізь зуби. «Добре, не треба зараз кричати, Коле!» – застерегла його мама, хоча він і сказав це ледве чутно. Я мовчала й подумки, повільно, але радикально змінювала своє рішення, прийняте по обіді. Мені ніяк не можна зараз повертатися назад, до Белграда. Я мушу лишитися тут, хоча б на деякий час. Я взагалі не чула, про що вони говорили потім, та й говорили вони мало й тихо. Про себе я готувалася, щоб сказати їм стільки всього. Господи, Боже мій, от тільки чи зможу я стільки говорити?

Попили каву, мама помила філіжанки, ми сиділи. Після довгої паузи я вимкнула радіо й, аби не думати більше про нещодавній телефонний дзвінок, заходилася говорити їм про те, що збиралася сказати. Почала, заїкаючись і задихаючись, але хоробро продовжувала щоразу, коли мені вистачало дихання й голосу.

«Мамо і тату, – сказала я, – слухайте мене уважно, мені зараз дуже потрібна ваша допомога. Я хочу тимчасово повернутися до цього нашого містечка й пожити тут, у вас, у своїй кімнаті, як колись. Знаю, що ви здивуєтеся, але спробую вам це пояснити. Ні, я не хвора, – запевняла я їх якомога природніше, – проте зі мною й не все гаразд, як ви й самі бачите. Але я не приїхала за чиясь рекомендацією, я не при смерті, не бійтеся, – пожартувала я. – Я роблю це, тому що скутила за цими знайомими мені запахами й нашим теплим домашнім затишком, де все просто й упорядковано. Я хочу

Перелюбники

бути з вами, лягати в ліжко спокійно, а вставати легко, раноранці, як колись, коли ми з татом під ранкові новини разом пили першу каву. Усе це ще можливо в цьому спокійному й зручному містечку, а я можу бути лише у вашому домі. Я на лікарня.., себто, взяла відпустку за власний кошт (не хотіла їм казати, та й не напишу, що я давно на лікарняному, медичну документацію для якого робить мій родич Деян, але гадаю, що їм це абсолютно зрозуміло). Можливо, мені вдасться подовжити її ще десь на місяць, не знаю.., може, й на два, потім я візьму відпустку, а надалі, – так, подивимося, що буде. Я спакувала деякі свої речі, які мені тут знадобляться. (Це було не зовсім так, я лише деякі речі повиймала з шафи, але все це залишилося лежати так, купую, на ліжку, валізу ж я навіть не відкривала). Гадала, що я приїду на авто, та не наважилася, не знаю, чи воно в порядку, не пам'ятаю, коли востаннє його заводила. Не маю більше бажання марудитися з ним. Тату, тебе я попрошу... Поїдь автобусом і привези сюди моє авто... тобі воно потрібно більше, ніж мені, цей твій "жук" надто старий і для того, щоб викинути його на смітник, а для того, щоб їздити, й поготів. І тоді, якщо будеш...».

Зараз отак, у записаному вигляді, все це звучить, ніби якийсь захист магістерської, як вимовлене на одному диханні, плавно й обгрунтовано. Дай Боже! Те, як я видушувала слова і звуки з вуст, нагадувало жування й ковтання цвяхів. Навіть не схоже на такий ритм тексту. Усе це моє спотикання тривало й розповзалось, слово за словом. Я говорила повільно, з довгими паузами, усіма силами борючись, аби не відмовитися від усього на середині фрази. Іще важче мені було говорити, дивлячись, як їхні обличчя спотворюються від жалю й бажання якось мені допомогти. За допомогою різних жестів вони давали мені знати, що зрозуміли, щоб я не мучила себе цими поясненнями. Тато нервував, якоїсь миті йому зовсім зрадило терпіння. Він запропонував мені припинити це. «Ти не мусиш нам усе розказати сьогодні ввечері, завтра продовжимо розмову, бачу, що тобі зле. Відпочинь, ми маємо час, ніхто нас не підганяє».

«Ні, ні, так не годиться. Я трохи схвильована своїм поверненням, тому в мене погано виходить», – заїкалася я. «Єдине, що я знаю, – відчайдушно додала я наприкінці, – поки я тут, то не дозволю, щоб ви витратили на мене бодай один динар із своїх пенсій. Я здала квартиру в оренду, потім розкажу вам і про це. Наскільки зможу, стану вам у пригоді, так, так, допомагатиму на кухні, щоб мама не втомлювалася». Якщо б вони не були людьми, які глибоко переймалися моїми нещастями, гадаю, вони б усміхнулися у відповідь на цю мою обіцянку, бо потім, худа й виснажена, наче в'язень, що втік із концтабору, я відразу ж згорнулася клубочком у кріслі й майже знепритомніла. Тато швидко подав мені склянку соку, але я нездужала й руку простягнути, тому заперечно хитнула головою, а мені так хотілося пити після довгої промови! Я дуже стомилася, проте була задоволена тією розмовою, хоч вона й висушила останній легкий подих моєї сили. Це був один із моїх найдовших розмовних експериментів за останній час. Я й сама не знаю, як я змогла все це висловити. Якби я під кінець отак не знесилася, можливо, й вони так само, як і я, могли б подумати, що мій стан усе ж таки нібито трохи покращується.

Отак обоє, приховуючи, наскільки вони стривожені, відразу ж сумлінно почали мене заспокоювати, аби я жодної секунди ні про що не хвилювалася, щоб я лише побула вдома, а вони трохи про мене подбали. Мені нічого не треба було їм пояснювати. Це нормально, що я приїхала. Вони будуть страшенно щасливі, тільки цього й чекали. Мені не треба більше говорити, вони бачать, як я від цього втомлююся. «Ну як же тобі тільки могло спасти на думку, що ти можеш нам заважати, та це для нас свято, те, що ти вирішила побути тут деякий час», – сказала мама. «З тобою все гаразд, Бубілі, ти трохи виснажена, авжеж? Як же тобі не бути такою, коли стільки всього звалилося на твою голову! Невдовзі ти тут із нами одужаєш, – шебетала вона. – І нам буде добре, до того ж набагато легше, що ти тут, із нами, ти

Перелюбники

ж знаєш, як ми непокоїмося, коли ти там сама, і щохвилини лзенькаємо тобі по телефону, й уже не знаємо, що й думати від хвилювання! А так ми тут разом, і про краше годі й мріяти». Усі ці її висловлювання обоє вони супроводжували навперемінними підходами, щоб обійняти й розцілувати мене й тим самим схвалити моє несподіване рішення.

Мені здається, що в тата я все-таки помітила якесь невелике занепокоєння, попри те, що він намагався це приховати, коли я сказала, що обіцяла Васічці здати помешкання в оренду синові її брата на шість місяців і що він має заселитися вже наступного тижня. Тато муситиме поїхати й бути там, поки жінка буде прибирати, і зрештою, щоб передати Васічці ключ для майбутнього винаймача. А ще, – якщо він не побачиться з ним, то поговорить із нею і про оренду платню, і про інші речі. Учора ввечері я не встигла про це домовитися, бо в мене боліло горло. Це не було для тата аж надто приємною звісткою, я це добре бачила. Він, мабуть, не очікував, що все це вже вирішено, або ж йому взагалі не була до вподоби ідея здати помешкання в оренду. Хто знає, що там тільки не кружляло в його заклопотаній голові, коли він дивився на мене, таку кволу. Не думаю, що причиною був страх від того, що я сидітиму в них на шиї. Не вірю, аж ніяк...

Мама не поділяла його занепокоєння. Навпаки, вона відразу ж мене підтримала. «Ти добре зробила, Бубілі, – сказала вона, – навіть квартирі бути порожньою, як діра, поки ти тут. Хай би в тебе ті гроші збиралися до купи, а потім поїдеш кудись на море або десь мандрувати, щоб відпочити від нас і від усього. Відколи ж ти нікуди не їздила? Якщо захочеш, то можеш і звідси їздити на роботу, пам'ятаєш, як тоді, два роки тому, ти й...», – а тоді різко перервала фразу й сіла. І я знаю чому, бо не хотіла при мені згадувати Бошкове ім'я.

Певно, що хтось інший на моєму місці, оточений любов'ю й турботою, віддався б цій ширій ніжності. Насолоджувався б тим, що має отой дорогоцінний теплий притулок, у якому немає ані злих для нього очей, ані недобрих думок.

Заколисаний їхньою добротою, знову заліз би під свою простеньку дитячу ковдру і мріяв би про благодать, яку обіцяє безтурботний завтрашній день. Так би, мабуть, поводитися і я в якийсь період свого, зараз зовсім звихнутого, життя. Для мене більше не існує отих ідилічних мрій про повернення додому. Мене просто змусили прокинутися від цього. Я – нічия дитина, моє дитинство – це омана, мені немає про що мріяти, до того ж жодний дім на світі не є по-справжньому моїм.

Замість того, щоб насолоджуватися й шохвилини бути їм вдячною за все, я напружено роздивлялася тих двох людей, пильно стежачи за кожним їхнім рухом, виразами облич, прислухалася до коливань і тембру їхніх голосів, міркувала, порівнювала. Звісно, що я дуже бентежила й лякала їх своїм мовчанням, проникливими допитливими поглядами і обличчям без усмішки, але я не могла позбавитися думки, що їхня поведінка, власне, нещира й удавана, є лише просто виконанням обов'язку. Зараз вони, як і належить, утішають невдачу, якій необхідна розрада, й усе це роблять точно за правилами, ніби дотримуються інструкції з якогось підручника. Вони ставляться до мене так тепло й ніжно, по-батьківському, а насправді намагаються добре зіграти свої ролі, які вивчили напам'ять. Можливо, тут виявилася ота тоне-сенька лінія, що відрізняє справжні родинні почуття від отих, інших. Я думала про це.

Так, дійсно, це абсолютно очевидно. Мене ніхто не може переконати, що їхня радість з приводу такого мого повернення додому є природною. Не може бути, щоб вони, що здавна мали більші й серйозніші плани, аніж ті, що їх мала я, зараз спокійно погоджувалися з таким жалюгідним провалом моїх амбіцій. Гаразд, нехай так, – вони гадають, це добрий шлях до одужання, але все-таки, щоб так успішно опанувати себе, – це неприродно. Вони краще, ніж будь-хто інший, знали, наскільки я ненавиділа це наше старезне, нудне, прогниле містечко з багатим історичним минулим і обшарпаним сьогоденням (це я при них говорила стільки разів!). Ще коли я була уче-

Перелюбники

нищею гімназії, я їм з року в рік голосила, що рахую дні, коли вже поїду на навчання до Белграда, бо не можу дочекатися, коли вже назавжди втечу від пилюки і провінційної тупості наших вічно хворобливих сусідів і їхньої балаканини про славетних предків і зникле багатство. Усе тут для мене було запліснявілим і застійним, зрештою, й наш будинок, ділові меблі, посуд баби Амалки. Говорила, що я тут почуваюся як каторжник, якого примушують танцювати козачок у грязюці, з тяжкими кайданами на ногах. Гадаю, що вже бачила це в якомусь фільмі, або ж не знаю, звідки в мене така картина.

«До Белграда, до Белграда!» – гаряче скандувала я, коли була підлітком. «Спершу поїду я – як таємний агент, а тоді за мною приїдете й ви. Житимемо повнокровним міським життям, як дідусь, коли жив у Граці, будемо справжніми модерновими, сучасними городянами. А тут ми животиємо, ніби нас законсервували в банках, як продукти на зиму. Пахнемо оцтом і цибулею, ми засолені, вичинені, по сто разів переповідаємо родинні анекдоти, випаровуємося. Велике місто, яке шалено обертається у неймовірному ритмі, гігантський мурашник, що доводить до нестями й кишить людьми, які перебувають у постійному русі, де вулиці ніколи не порожніють, де постійно відбувається щось фантастично нове, – ось чого я хочу! Ось це для людей, а не оте наше мляве, оповите павутинням містечко, де мусиш мовчати, котре, як на мене, схоже на карантин для агресивних осіб із розумовими вадами, бо воно таке затюкане й анемічне». Так я буркотіла на весь голос, по-юнацькому сердито, а вони обоє мене підбадьорювати й наполягали, щоб я якнайбільше подорожувала.

Двічі літні канікули я повністю провела у тітки в Граці, вона возила мене й Сашу, свого сина, до Відня й на екскурсії всією Австрією. Показала мені й вулицю, на якій колись був пансіон, у якому дідусь жив, коли був студентом і молодим помічником адвоката, а також і будинок, з якого до нього втекла пані Амалія Берта Корелик, уроджена Гюбнер, залишивши

чоловіка, Дітера Корелика, сина власника великої крамниці текстилю «Корелик і сини». На час мого візиту в тому будинку був драгстор⁹, але тітка Криста ще застала старий напис, коли на початку шістдесятих, десь у той час, коли я народилася, приїхала до Граца як молода й амбітна дантистка.

Їздила я й до Брайтона, на конкурс із англійської мови для учнів середньої школи, де отримала високі бали, чим вони й справді пишалися. Як студентка я двічі була у літній лінгвістичній школі в Кембриджі. І Бошко, і я, обидва ми наїздилися протягом тих наших прожитих разом років, він – по роботі, а я, як його офіційний почет, як ми жартома казали, де тільки ми не... Добре, зараз це не має значення.

Так от, ось що зі мною сталося. З цього містечка я поїхала з радістю, сповнена щодо нього спротиву випускника гімназії, щоб, як зарозуміла відмінниця, покорити світ, і от як я тепер повертаюся. Як приклад невдахи. Розумовий напівінвалід, розгублена заїка, яка ледве вимовляє навіть прості слова, зі спазматичною гримасою страху на обличчі замість колишньої переможної усмішки. То може це бути ширістю чи ні? Ні, вони, звичайно, лише прикидаються, вневнені, що це матиме лікувальний ефект для моєї хвороби. Але й це вже щось. Треба поцінувати шире добродійство. Ось із цього й почалося їхнє ставлення до мене.

Радістю було те, що я відчула, коли оселилася в белградській квартирі. Мама співала нам свою улюблену пісню: *Коли вчора тут я пізно була і водиці зачерпнула, а особливо жартівливий акцент вона робила на рядку іде хлопець чорноокий на конячці легкоскокій, підсміюючись із мене й мого тодішнього хлопця, Томи Дикіча, випускника електротехнічного інституту, фахівця з роботики. Де ж це він тепер? Хто знає? Я не знаю навіть, де я сама. Власне, знаю, я – ніде.*

9 Крамниця, магазин самообслуговування, який працює цілодобово, де переважно продаються продукти харчування й напої.

Перелюбники

Тоді, коли за місяць до захисту моєї дипломної роботи вони домовилися з іншими нащадками продати спільну частину майна, виноградник і будинок при ньому, зі своєї частки грошей, узявши невеликий кредит, вони купили мені оту квартиру в Белграді як подарунок за диплом. Цю затишну, привітну квартиру, як її назвав мій чоловік, коли вперше прийшов до мене. Якихось шістдесят квадратних метрів, менше, ніж третина цього нашого будинку, але мені вона здавалася справжнім палацом після дівочих кімнат, які доводилося винаймати, спільних кухонь, пихатих господинь і постійного спілкування з селяками.

«Ось, Бубі, тепер ти в нас справжня мешканка Белграда», – каже сяючи тато й відчиняє двері невеличкого балкона, з якого відкривалася гарна панорама Нового Белграда. Потім він кинув мені ключі, ніби роблячи пас у грі з м'ячем, а я їх спритно вхопила на льоту під Томові аплодисменти. У той час мама розбирає пакунки з ласощами, які вони привезли, щоб відсвяткувати входини.

«Тільки дивися, щоб ти в нас, крихітко, тепер не загордувалася», – погрожував тато, поскубуючи мене за волосся. А я захоплено гралася ключами, підкидаючи їх угору й ловлячи на льоту. Кидала й ловила, кидала й ловила. «Припини це робити, прошу тебе, – Томо забрав у мене з рук ключі, – мене дратує це дзенькання». Так само, як і тоді, коли я повернулася додому й несамовито перекидала зв'язки з однієї руки в іншу. Тільки тоді не було кому мене перервати... І дійсно, ми страшенно раділи цьому новосіллю. Мама нам увесь вечір співала, а так, це я вже сказала. Ось, це одна з рідкісних приємних картин з минулого, яка часто зринає в моїй пам'яті. Її пісня, наше спільне. Томо, який наливав нам напої й говорив: «Ну, а тепер піднімемо келихи за гарну господиню!». Ця радість тоді була справжньою. А зараз, – ні, або ж я стала якоюсь іншою.

Ні, ні, ні, навряд чи можна повірити, що батьківський інстинкт можна було б отак, до кінця контролювати.

Як це вони тепер, без єдиного зауваження, спокійно погоджуються з усім, що рік тому вважали б помилкою. Де ж їхні звичні поради, які я маю ще раз добре обміркувати, про те, що мені не треба квапитися і, як я звикла, поспішно приймати такі важливі рішення. Що ж трапилось з їхньою постійною турботою про моє майбутнє? Як же це так, що вони більше не питають, на якій стадії в мене докторська, який матеріал і яку тему я вирішила обрати, коли я почну працювати? Ні, про це вони взагалі не згадують, жодним словом, навіть коли ми наодинці, ані в присутності інших людей, ніби про це ніколи навіть не було мови. А вони ж так хвалилися всім і розповідали, що я серйозно готуюся, але ще вагаюся, яку з декількох тем обрати. Певна річ, що лікар Деян багато разів підкреслив червоним олівцем, наскільки важливо такому пацієнтові, як я, не говорити нічого, що б його непокоїло й нагадувало про депресивний стан, у якому він перебуває. Навпаки, вони повинні мене підбадьорювати і підтримувати в усьому, навіть якщо інколи доведеться вдаватися й до лагідного обману. Оскільки вони гадають, що я стала вразливою, як дитина, на його допомогу як педіатра вони покладаються більше, ніж на поради пульмонолога Владо, хоча й того інформують про мою хворобу.

Можливо, я й дійсно серйозно хвора. Гаразд, а що, коли всі їхні почуття до мене завжди були лише бездоганно виконаним шкільним завданням, з яким вони відмінно впоралися? Зараз на черзі лекція про терапію любов'ю й потуранням в усьому, що вони теж добре засвоїли, так само, як і те, що вже було раніше. Мені це весь час спадало на думку, коли протягом наступних тижнів я уважно зблизька вивчала наші стосунки, ніби крізь збільшувальне скло, і клала кожне їхнє слово на аптечні терези своєї помисливості. І це симптом, який сигналізує про те, що зі мною сталося щось страшне. Те, що кожний жест і вчинок я сприймаю зовсім не так, як раніше, викривлено, підозріло, хворобливо. Чи я їх і справді назавжди втратила? Чи це лише вдавane існування родини?

Перелюбники

Коли б я не глянула на матір, у мене перед очима з'являється та картина, коли одного разу, на дні народження лікаря Владо, мого двоюрідного брата з боку матері, я глибоко поранила її. Я б не хотіла зараз про це говорити, не має ніякого значення, хочу я цього чи ні, але та картина тут, на поверхні моєї свідомості, завжди готова затріпотіти.

Я тоді ще не ходила до школи, коли він уже закінчив другий клас, а його старший брат Деян – четвертий. Ми, діти, в дитячій кімнаті гралися у війну і, певно, здіймали нестерпний галас, шосили імітуючи стрілянину з важкої артилерії. Я не хотіла бути пораненою, тому мене повалили на підлогу й накрили ковдрою, а я тоді вершала на всю горлянку, поки іменинник, майбутній пульмонолог, нібито оперував мені кисть руки. Мабуть, почувши моє пронизливе верещання, одразу вбігла моя мама, щоб заспокоїти нас. Вона взяла мене за руку й повела до дорослих, щоб я продекламувала якогось віршика про люте ведмежатко, яке не хоче спати. «Сердиться мама, сердитьс я татко, – мовчить ведмедик, не хочу спатки – і крапка, чому не сплять зайчик і кішка, і пташка на гілці, чом їй не спитьс я?..». Так на одному подиху, я до кінця прокрутила катеринку, й усі були в захваті. Тітка, дружина матириног о брата, зав'язувала мені бантика, який під час військових ігор із мене майже злетів, і, нахваляючи мене, на моєму прикладі голосно дорікала своїм синам, що ті нічого не хочуть учити напам'ять. «Дарма я прошу їх і змушую, – жалілася вона, – вони лише м'яча ганяють». «І б'ються», – додала я, як справжнісінька ябеда.

А тоді мама сказала, що я все завчаю з першого разу. І щоразу її вражаю. Ось цього віршика вона мені ніби тільки один раз прочитала ввечері перед відходом до сну, а я їй його вранці, як тільки розплющила очі, продекламувала без єдиної помилки. Якимсь недобрим чуттям я відчуваю, наскільки все це брехливе, тому, поніжившись на колінах у тітки, дружини матириног о брата, весь час уперто й голосно повторюю: «Е ні, отакої, неправда це, неправда!». А тоді виплутуюся з її

обіймів, заглядаю матері прямо в обличчя й кричу: «Навіщо ти брешеш, мамо, якщо ти мені його весь день по обіді читала й змушувала мене повторити його зільйон разів». Тато навчив мене, що зільйон – це найбільше число, і щоразу, коли я говорила це при гостях, усі сміялися. І зараз сміються й розпитують: скільки, скільки? А я триумфально верзу нісенітниці: «Зільйон зільйонних зільйонів, і ще більше, а зараз тут бреше, що не змушувала. Неправду мама каже, губи жиром маже, губи в неї сяють, брехня нам не сприяє», – мстиво співаю я якусь дурнувату дитячу пісеньку, бігаючи біля меблів, гості сміються дедалі сильніше, а вона червоніє. Були й такі, які лагідно вмовляли мене помовчати, повчаючи, що так із матір'ю розмовляти не можна. У цьому всіх випереджала моя добра тітка Деса («ніс у неї до небес», – піддражнювали тітоньку її шибеники-сини). Вона смикала мене за руку й кричала: «Не кажи дурниць, що ти вигадуєш, ану замовчи, Бубочко, негіднице ти така!». У відповідь на це я розплакалася. Мати взяла мене на руки й, усміхаючись, пояснювала всім, що я не мала на увазі нічого поганого, що це мій тато зі мною жартує, коли я швидко вивчаю якогось віршика, от я його й зображаю.

Що б я тепер віддала за те, щоб спокійно обійняти її і сказати, що з величезним задоволенням заліпила б собі в ту хвилину пару додаткових ляпасів, уже коли була дорослою, за ту свиню, яку я їй тоді підклала, або ж дозволила б їй ударити мене по обличчю, як це колись зробила Весна, так, щоб мені заболіло, заболіло. Вона мені цього ніколи не подарувала, ще б пак! Іноді, на родинних святкуваннях візьме та й розкаже ту історію, як про мою дурну дитячу витівку, і сміється, але в глибині душі, певно, вона носить якийсь шрам, який я їй залишила. У моїх спогадах віднедавна це набуло якоїсь дивної форми і тому виглядає для мене так, ніби все сталося вчора, і не дає мені спокою. Цей і багато інших подібних випадків. Кожен сказав би, що це дрібниці, але вони крають серце й пригнічують мене. Я вже

Перелюбники

й не захишаюся, хіба що таким способом, бо знаю, що все марно. А так, мені здається, якщо я запишу це, то воно принаймні на деякий час перестане роїтися у мене в голові. Подивлюся, чи це допоможе.

Так от, тоді, коли тато і я розмовляли про перелюбство, і коли він навів декілька конкретних випадків, що сталися в нашому мальовничому містечку, де подружні зради були такими звичними, що трикутні зв'язки могли тривати іноді й усе життя, а діти народжувалися в обох шлюбах, і ніхто не знає точно, чиї вони, та й ніхто не робив із цього проблему. Згадували й Весниного тата Бранка, і багатьох інших батьків моїх шкільних товаришів і товаришок. Звичайно, я була знайома і з цими людьми, і з їхнім мішаним потомством. «Неймовірно, – пояснював він мені, – про багато порушень подружньої вірності було відомо, місто поволі звикало до них і мовчки приймало їх як природну ситуацію, а були й такі, про які всі думали, що це просто вигадки капосників, але, поглянь-но, яке чудо, навіть і вони були правдивими. Ох, це в мене в голові не вкладається, у деякі речі й досі не можу повірити. Добре, що нині молодь масово їде до різних інших міст на навчання й до шкіл, тому жінки й виходять заміж десь там, інакше вони б опікувалися лише домашніми справами, тут було б казна-що», – крутив він головою.

Поки він говорив це, я слухала його, згадуючи дитинство й ті дискусії, що перестали бути для мене цікавими, як тільки я второпала, про що тут, власне, йдеться. Зараз усе це здавалося мені далеким і провінційним, неминучим суспільним осадом маленького міста, який у мене здебільшого викликає відразу. Ненавиджу маленькі містечка. Оце їхнє нещасне колективне кубло й застійний бруд, із яких я, на щастя, на якийсь час вислизнула, аж ніяк мене не цікавили, як і дурнуваті позашлюбні стосунки або маленькі родинні таємниці, себто приклади страшної аморальності. «Як же добре, що я на якийсь час поїхала звідси», – думала я, слухаючи татів голос і розповідь, яку я чула стільки разів. Крім усього іншого,

я врятувалася, принаймні, від тієї усної народної творчості про взаємну невірність і брехню на тлі нашого домашнього, заповненого виноградниками старовинного міського пейзажу. Мені було ясно, що тато мені все це розповідає, щоб підкреслити вже не знаю вкотре, хоч і завжди у прихованій формі, наскільки те, що вони зробили для мене, чисте як сльоза у моральному розумінні, не кажучи вже про гуманність.

Тоді, коли ми з татом говорили про це, я вже знала, що я не рідна їхня дочка, що вони вочерили мене в десятимісячному віці, чого я, зрозуміло, не пам'ятала. Це більше не було таємницею й для мого чоловіка, хоча я й довго вагалася, чи варто йому взагалі колись про це сказати.

Тієї ночі, під впливом густого вина і, мабуть, також через те, що на своєму власному прикладі я ще не переконалася, що перелюби й дійсно можуть бути химерними, а може, навіть і чимось більшим від тих, що є типовими для нашого проміскуїтетного¹⁰ містечка, я повторила батькові те саме, що сказала й того дня, коли довідалася про своє походження. «Тату, – сказала я, – ти ж знаєш, що я про все це думаю. Мені огидні всі ці перелюби, перелюбники і їхня жалюгідна брехня, на якій вони будують свої ще жалюгідніші стосунки. Нехай роблять що хочуть, мене їхні долі взагалі не стосуються. Я знаю, чия я, і для мене це питання закрите. І ви знаєте, що я ваша й більше нічия. Я сказала вам уже, з вами я відсвяткувала свій перший день народження, так само святкуватиму й кожний наступний, поки ми живі». А потім швидко пішла на кухню, нібито для того, щоб узяти сік із холодильника, а насправді, щоб усе виглядало так, наче я не помітила, що він і цього разу заплакав, так само, як і тоді, коли вони мені відкрили цю таємницю.

Зараз ця фраза переслідує мене, як маніакальний рефрен, в усіх моїх роздумах і в мовчанні. Я запитую себе,

10 Проміскуїтет – сексуальна нерозбірливість, нічим не обмежені статеві зносини з багатьма партнерами.

Перелюбники

чи було б усе інакше, якби я дотримувалася кожного сказаного в ній слова.

Чи ж дійсно все в нашому житті – лише гра випадку, цього всемогутнього й нерозбірливого в засобах гравця? І чи є випадковість єдиним на світі справжнім виявом свободи, найширшою з можливих сфер уяви, невичерпним джерелом комбінацій і карколомних поворотів? Що таке випадок – це Бог, який потроху грається з нами, ніби зі своїми живими іграшками, і насолоджується нашими поневіряннями й безпорадністю в його дивних, неочікуваних перипетіях, абсурдних настановах, невблаганно суворих розпорядках? Або ж випадок є якимось усталеним, недоступним для нас порядком речей і подій, чию енергію закодовано, але нам не дано ті коди розшифрувати? Я котушка, що складається з випадкових мотків, тож не дивно, що в моїй душі й думках усе так переплутано.

Так от, про в дочеріння вони сказали мені нещодавно. Не минуло ще й трьох років. Одразу ж після захисту магістерської. І це та картина, ні, не картина, а сцена в моїй пам'яті, яку я точно ніколи не зможу забути, поки житиму на світі. Вона виринає в моїх думках несподівано, пробуджує мене від сну, часто-густо у сповільненому темпі прокручується в мене перед очима, деталь за деталлю. Іноді вони обоє уявляються мені в якомусь незвичайно збільшеному вигляді. Таткові очі, ніби якісь глибокі жерла, величезні кисті рук, потовщені пальці. Мамина голова починає набухати, набрякати, стає наче якоюсь великою синьою кулею. Кімната перетворюється на виробниче приміщення, де погано чути одне одного, тож ми маємо перекикуватися. У моїх вухах стукають барабани від того, що батько волає: «Ми маємо серйозно поговорити на одну тему». Тоді я приходжу до тями і якусь хвилю сподіваюся, що все стосовне в дочеріння було сном, від якого я зараз пробуджуюся й біжу назад, до дійсності, де від цього немає й сліду. Своє життя я розділяю на періоди до того й після того, як я дізналася про це, причому вважаю, що перший період стосується якоїсь іншої особи.

Я не певна, що мені не забракне зусиль описати це все зараз так, як я його пережила і як переживаю щоразу, коли це знову постає в мене перед очима. Дедалі частіше я втрачаю здатність додумати до кінця якесь важливе рішення, мене зупиняє якась дрібниця, як це буває, коли ми відводимо погляд від якоїсь речі й пропускаємо важливий момент для повноцінного сприйняття. Мені б хотілося згадувати все це вкупі, і щоб мене не пригнічували різні подробиці, але в мене це не виходить. Вони роблять із моєї голови пасіку, гудуть і рояться в ньому, – усі ці звуки, голоси, обличчя, погляди.

Того дня мені й дійсно було добре, аж до другої половини наступного, але зараз я про все це напишу. Ми приїхали до моїх на вихідні, за тиждень після захисту моєї магістерської роботи, щоб, як ми раніше домовилися, всією родиною підготуватися до святкування у вузькому колі. Середина червня, субота, такий приємний гарний день, на столі миска з великими рум'яними черешнями. Разом із Марою, Бошковою сестрою, ми приїхали напередодні ввечері. На обід була запрошена найближча рідня, включаючи й Бошкову сестру Мару, а з мого боку – Бланка з тодішнім її чоловіком і декілька наших спільних друзів із Белграда, дві мої шкільні подруги й один товариш із гімназії, а ще Мішичка, наша вчителька англійської, котра найбільше впливала на мій вибір гостей. Вона прийшла в чудовому літньому капелюшку із світло-лілової тканини, із шовковою стрічкою, кокетливо натягнутому набік, майже до лівого ока, і взагалі його не знімала. «Я не встигла побувати у перукаря, – прошепотіла вона мені англійською, – але сподіваюся, що капелюх не надто впадає в очі». Певна річ, він таки впадав, проте вельми їй пасував. Я подарувала їй один переплетений примірник моєї магістерської – «Діахронічні лексичні варіанти в перекладах наших народних пісень англійською мовою Аніци Савич Ребац». «Мене цікавить, що ви скажете, чи вдалося мені показати, яка чудова викладачка була у мене в гімназії», – увічливо сказала я їй.

Перелюбники

«Wonderful, – вигукнула вона, – I am dying to read it»¹¹. Потім вона хутко поміняла окуляри, дістала з сумочки кулькову ручку й почала гортати переплетений рукопис. «Пані вчителько, не треба зараз, скоро обід, а потім трохи розважимося. Це буде вам зимове читання, для довгих вечорів, коли будуть канікули». «Від минулого року в мене весь час канікули. Тепер замість чотирьох уроків у школі я, як пенсіонерка, проводжу по сім уроків удома», – приязно підморгнула вона мені. А потім побіжно гортала текст, а тоді поклала його на комод, попросивши мене нагадати, щоб вона його тут не забула, а якщо так трапиться, то вона, звичайно ж, прийде по нього, бо їй дуже цікаво, що ж я зробила з цієї прекрасної теми.

Утім, не знаю, чому я зараз пишу про неї, – в той день її майже не було чути, але тому вона й була вельми примітною зі своїм ліловим капелюшком і вишуканими манерами. Наша Мішиш-Мішиш, як ми її називали, бо вона трохи шепелявила. Принаймні тричі на рік вона починала урок, причому на кожному відділенні й у будь-якому класі, із серйозного вступу про те, що хотіла б поговорити з нами як із дорослими інтелегентними людьми. Ми вже, звичайно, знали, що вона скаже, та й не лише ми, про це каркали й граки на деревах у шкільному парку.

«В англійців у своєму житті я навчилася трьох речей, – наспівувала вона з інтонаціями мудреця, – трьох важливих життєвих принципів, яких я дотримуюся, сьогодні я хочу поділитися цим із вами, оскільки перед собою я бачу вже не учнів за партами, а освічених молодих людей». Ми знали все дослівно, кожний подих, кожний рух брови, кожну кому, все, що вона скаже. «Перше: основним обов'язком людини є бути чесною, але вона не може довести це самовихвалянням, бо це нечестиве діяння, а виключно вчинками, які інші оцінюють належним чином. Друге: розумну людину

¹¹ Чудово, мені страшенно кортить це прочитати.

впізнають по тому, що вона ніколи не дає порад, якщо її про це не попросить той, хто їх потребує. Це спосіб уникнути нав'язування своєї думки іншому, що є частою помилкою, якої припускаються люди. Третє: лише неширі почуття демонструються надто голосно, і цим вони відрізняються від справжніх, які зберігаються для особливих випадків. Запам'ятайте це зараз, коли ви стаєте на поріг зрілості, вам треба добре утвердити свою особистість, оскільки життя вас не щадитиме, так само, як не щадило воно мене».

Окрім цієї завершальної настанови, повторила вона й свої давно засвоєні принципи й цього разу, в присутності наших гостей, як вступ до короткого вітального слова з приводу моєї роботи, в якому вона хвалила мене за старанність і гарну англійську вимову. «Бубіці легко було стати магістром, адже вона мала таких викладачів», – галантно подякував їй мій батько, а потім ми від усього серця їй аплодували, чим вона була широко зворушена й зашарілася, ніби дівчинка після того, як уперше продекламувала вірш на якомусь публічному заході.

Усі ми були в чудовому гуморі, а я – навіть занадто. Того дня я порушила Мішиччин принцип номер три, бурхливо демонструючи свою веселість, так само, зрештою, як і інші. Ніщо навіть віддалено не передвіщало, що це буде, можливо, моєю останньою справжньою радістю в цій частині життя, хоча зараз це звучить справді патетично.

Голосно говорили про всяку всячину. Бошко, котрий зазвичай був балакучою, веселою людиною, завжди життєрадісною й дотепною, того дня був в особливо добрій формі. Товариство насолоджувалося його словесними бравадами, а Бошка це надихало. Він розповідав про різні випадки й пережиті пригоди, а також свою улюблену історію про діда, яка всім сподобалася. Про те, як одного разу, ще до війни, його дід із батьківського боку, Никодим Станич, селянин із Трбушана, поїхав зі свого села до Белграда як депутат від округу на якесь політичне зібрання. Спочатку на возі до вок-

Перелюбники

залу в Чачку, а тоді потягом до столиці. На шляху до Скупщини¹² першою крамницею, на яку він натрапив, була аптека. Він увійшов і хотів купити три метри білого шовку, півтора метра тюлю, дві катушки ниток, коробочку гапличків і десять маленьких перламутрових гудзичків для весільної сукні, і простягнув список, складений і написаний почерком його сина, тоді ще учня початкової школи, майбутнього вчителя, Бошкового батька Велимира. «Дядечку, немає цього тут, це ж аптека, ти не туди потрапив», – сказали йому там. «Я вас не питаю, що це таке і що тут є, а чого немає, а кажу вам, щоб ви мені як народному депутатові дістали все, що мені треба, а я заплачу вам, як годиться», – суворо сказав дід. «Я додому не смію повернутися без цього, а піти з депутатського засідання й шукати по місту всяку всячину – не можу. Я зайду сюди під вечір, коли скінчиться засідання і йтиму на потяг, і не дай Боже, щоб я почув, що ви мені цього не виконали, буде великий гвалт». І дійсно, коли він прийшов по обіді, на нього чекав пакунок із шовком і комплектом фурнітури. Дід собі спокійнісінько відрахував гроші й поїхав додому. «Ви коли-небудь бачили живого серба, який в аптеці купує шовк для весільних суконь?» – повернувшись до села, питав він своїх виборців, котрі позбиралися в кав'ярні, щоб послухати про рішення Скупщини. «Е-е, бачили-бачили, чого ж кажете, що не бачили? Ось він, ви бачите його на власні очі». Потім він роками хвалився цим усюди, куди б не приїздив, а тепер і його внуки передають цей анекдот як родинну спадщину.

Розумію, що я мала б писати про важливі речі, а не про жарти свого колишнього чоловіка. От тільки що зараз важливо, а що ні? Я й сама вже не знаю.

Так от, мої батьки того дня просто сяяли. Повторювали гостям свій прогноз про те, що цей мій, другий по порядку, диплом не заспокоїться, поки не увінчається третім.

12 Парламент, вищий законодавчий і конституційний орган Сербії й тодішньої Югославії.

«Магістерська в'яне без докторської, а якщо вже ми мусимо залишитися при одній, то, дякувати Богові, є хтось, у кого має бути й друга», – радісно кричала, щоб не сказати теревенила, моя по-справжньому радісна мати. Вона миттю притягла з кімнати мої зошити часів початкової школи, які вона зберегла десь у глибині шафи, й усім показувала п'ятірки, поставлені червоною ручкою під виконаними мною завданнями, і хвалилася, як від першого класу початкової школи я була старанною ученицею і, звісна річ, відмінницею. Вона погойдувалася й пританцьовувала під музику з диску, подарованого моєю гімназичною подругою, яка нині працює юристом у муніципалітеті. Іноді вона починала співати, на втіху всіх присутніх, бо дійсно мала чудовий голос. Вона старанно пригощала нас різними фірмовими стравами, які за допомогою дружини свого брата й тітки Кристи наготувала, як на велике сільське весілля. Після обіду вона запаковувала й загортала в різнокольорові серветки великі шматки піти¹³ й маленькі тістечка, тож гості йшли додому з різнокольоровими пакетиками, як діти після вистави з Дідом Морозом.

Тато відкоркував дві пляшки вина, закопані тридцять шість років тому в дворі, під посадженим тоді молодим паростком черешні, постійної позначки місцезнаходження татового підземного винного сховища, а зараз уже трохи втомленого фруктового дерева, дозрілими плодами якого ми наповнили миски для гостей. «Бідолашна ця черешня, недовго їй лишилося жити», – каже тато, коли навесні зрізає сухе гілля. «Треба буде нам посадити нову. Для вина, викопаного з-під неї, вичавленого з винограду з нашого винограднику, а кожна ягідка зібрана руками», – гордо пояснював мій батько. Змішано три сорти червоного винограду, за винними рецептами його діда, знаного виноградаря, шваба із Вршца, Густава Гюбнера, це було як посаг від моєї бабусі Амалки, на честь якої мене й назвали, а сама вона дала мені прізвисько

13 Піріг із листового тіста.

Перелюбники

Бубі, себто Пупі (лялечка), бо своє ім'я вона не любила. На мій четвертий день народження тато поклав до свого бункера підготовлені для мене дванадцять пляшок, а потім по черзі виймав по одній пляшці або ж по дві до особливих дат (випускний, дипломна, весілля), і також із такої нагоди, «але залишилося й для докторської і ще для однієї важливої речі, на яку ми вже довго чекаємо», – жартівливо погрожував він пальцем, ясно натякаючи на народження онука. Вино насправді було трохи прокисле, проте все-таки менше, ніж того можна було б очікувати за стільки років зберігання. Усі ми його лише скуштували, більше так, як незвичайний раритет, а пили інші, набагато молодші вина, з погребя татового шкільного приятеля Димитрієвича-Роши. Ми захоплювалися традиційною виноробною культурою цього краю, гарними рецептами і старими енологічними¹⁴ таємницями, про які багато знав і розказував мій тато, а всього цього, за його словами, він навчився від своїх предків з обох боків. Декілька поколінь і Коїчів, і Гюбнерів жили завдяки виноградникам і вину, хоча в родині завжди «пробивався» якийсь учитель, адвокат або ж доктор, а до гімназії ходили й дівчата, але ніхто з нащадків не продовжив старе родинне заняття, почасти через те, що були вже інші часи, а почасти тому, що родини з часом розселялися, виноградники вже давно розподілені, а те, що не забрала держава, здебільшого продано. «Крім невеличкої частинки з нашого боку, у Вршці все вже давно перейшло до рук держави: і будинок, і комори, і весь маєток», – розповідав тато. У такому ж піднесеному настрої ми згадували й бабусю Амалку, яка до кінця життя розмовляла нашою мовою з незрозумілим німецьким акцентом, але не зносила моєї шкільної німецької, і муштрувала мене, як чотар новобранців, як сказав би мій батько. Коли б тільки я не починала вивчати урок і голосно вимовляла щось німецькою, вона хапалася за голову й буркотала: «Mein Gott, чи

14 Енологія – наука про виробництво і зберігання вина.

можна, überhaupt¹⁵, визначити, якою мофою цей маленький дівчинка розмовляєш!». А потім брала в руки підручник і змушувала мене повторювати за нею так, як правильно вимовляються слова. Отримавши освіту й живучи перший раз у шлюбі в Граці, звідки вона втекла до дідуся, вона й дійсно вишукано розмовляла німецькою, «не так "švobiš"¹⁶, як мешканці Вршца», – вихвалялася вона. Усім особливо сподобалася правдива історія про те, як наша бабуся Амалка під час окупації, коли в неї німецька поліція на вулиці перевіряла документи, на запитання, хто вона за національністю, відповіла німецькому офіцерові своєю «чистою» сербською: «Хіба ти не пачиш, пане, фласним оком, що я чиста "сербіш"», а тоді повернулася до перекладача й сказала йому німецькою: «Übersetzen Sie bitte, was ich habe gerade gesagt»¹⁷, – що німецького стража порядку й геть спантеличило. І про те, як вона взяла шлюб із дідусям, того дня детально розповідали дуже цікавим гостям. Показували ми й світлини, мама навіть принесла один із любовних листів до дідуся, нерозбірливо написаний на розписці про оренду платню за помешкання.

День для нас промайнув швидко, обід затягнувся, але тому й накрили раніше.

Потім ми ще довго розмовляли, п'ючи каву з тістечками. Я провела вчительку Мішич додому, щоб допомогти їй піднести пакетик з їжею й подарований мною текст. По дорозі вона жалілася мені на застійність нашого містечка й на те, що немає чартерних рейсів до Лондона, як колись, і що вона вже шість років не була в Англії. Коли розійшлися всі гості, вже наближалось надвечір'я. Бошко відвіз свою сестру і ще деяких мешканців Белграда, а я, як і домовилися попереднього вечора, залишилася в своїх.

15 Боже мій (нім.); взагалі (нім.).

16 Діалектна вимова, по-містечковому.

17 Перекладіть, будь ласка, що я щойно сказала.

Перелюбники

Як тільки ми всі троє зібралися до купи, тато відвів мене до іншої кімнати й попросив залишитися в них до понеділка. «Тобі треба трохи відпочити і від іспитів, і від святкування, а до того ж є одна важлива річ, про яку ми маємо поговорити, і це стосується тільки нас трьох», – схвильовано сказав він. Я подумала, що мова піде не про мамину хворобу, оскільки вона трималася підкреслено добре, я зрозуміла, що вони хочуть трохи поспілкуватися. «Еге ж, треба доїсти залишки їжі, знаю я, чого ви мене затримуєте, не викидати ж таку смакоту», – жартувала я. «Гаразд, я залишуся, тільки треба домовитися з Бошком». «Не треба нічого ускладнювати, я сам йому про це скажу, важливо, щоб ти не була зайнята нічим іншим. Не думаю, що він матиме щось проти цього», – перервав він мене й вийшов, щоб розшукати його. Тим часом я й забула, що він говорив мені про якусь розмову. Краще було б сказати, що я не сприймала це серйозно, оскільки була впевнена, що мене затримали, аби вдосталь наговоритися в спокійній атмосфері, бо останнім часом нам не так уже й часто випадало бачитися.

У будинку ми все прибрали й привели до ладу, натерли до блиску й поставили назад до сервантів святковий посуд, скатертини й серветки поклали пратися в машину, для пилососа теж знайшлася робота. Геть усе було прибрано. Роботи було чимало, те, що важче, робили здебільшого ми з татом, і надвечір усе якось затихло після святкування й галасу. Ми теж трохи перепочили, я навіть ненадовго заснула, чого зі мною зазвичай не траплялося. Я не з тих, хто по обіді лягає спати, але, мабуть, святкування, надто ситний обід і прибирання в хаті того дня мене трохи втомили.

«Коїчі, каву питимемо?» – машинально запитала я, коли ми знову зібралися разом у великій кімнаті. «Я б випила, хто ще буде, хочете, я зварю?» – продовжувала я розмову з ними, переставляючи посуд і дістаючи філіжанки з шафи, – тільки дивіться, щоб потім не було зауважень. Знаю, вже вечір, але до сну ще довго, це нам не завадить», – викрикувала

я. А тоді висунулася з кухні й, трохи збентежена їхнім мовчанням, повторила запитання: «Каву питимемо?», а у відповідь на це, не дивлячись на мене, мати якимось особливим, гортанним голосом вимовила: «Бубіце, облиш зараз каву, ми, тато і я, хотіли б із тобою про щось поговорити». Потім вона різко сіла й замовкла, а губи в неї побілели, й мені здавалося, що вона вся тремтить.

Я здригнулася, подумавши насамперед про її хворобу. Намагалася не показати, наскільки я стурбована. Пішла й прибрала турки з конфорки. У душі відганяла від себе погані звістки. Й учора ввечері, коли ми приїхали, я помітила в них обох якусь дивну розгубленість, але пояснювала це собі схвильованістю з приводу святкової події. Я тішилася з того, що тіні на їхніх обличчях, які вчора ввечері, можливо, помічала лише я, сьогодні, поки в гостях були наші родичі й друзі, повністю стер чудовий настрій. Зараз мені здавалося, що їхні обличчя знову стали якимись похмурими. Вони якось скося обмінюються поглядами, вони схвильовані, навіть перелякані, їм не сидиться на місці, немов вони про щось домовляються якимись зовсім не властивими їм знаками й жестами. Я стою біля дверей кухні й терпляче чекаю, що ж це вони мають мені сказати, а вони ніяк не можуть почати, що мене також турбує. «Чого ж це вони отак вагаються?» – думаю я про себе. Батько двічі виходив до іншої кімнати, а мати тієї ж миті чимдуж неслася за ним і невдовзі заводила його назад. Щоб подолати свою нервозність, я намагалася уявити собі, що вони готуються вручити мені якийсь особливий подарунок і просто не знають, як це зробити, або ж, можливо, хотіли серйозно поговорити про те, чи скоро матимуть онучка. Вони й раніше багато разів, отак, з усіх боків, якось натякали на це, знаю навіть, що вони нещодавно в Бошка прямо питали про результати лікування, оскільки не хотіли мене турбувати з огляду на делікатність теми, а також на іспит. І зараз вони, вочевидь, соромляться, боячись якось мене образити цим запитанням, але, знову ж таки, вони

Перелюбники

хотіли б, мабуть, почути щось від мене про наші наміри. Я запитувала сама себе, чи варто їм казати, що й та гінекологічна операція, яку мені робили навесні цього року, теж не була успішною, і що навряд чи є підстави особливо розраховувати на те, що в нас буде дитина, хоча моя лікарка ще й не зовсім втратила надію, вона хоче ще спробувати якусь новітню методу. Мені було шкода засмучувати їх саме сьогодні, тож скажу їм, що поки не маю остаточних результатів, бо лікування триває, – так я вирішила. Якась величезна комаха, можливо джміль, декілька разів залітала у вікно й билася об скло тільцем і міцними крилами. Ніяк не могла потрапити у розчинене вікно. «Поганий знак», – подумала я.

Нарешті мене покликали, щоб ми всі сіли за стіл, якимось напівофіційно, що мене вельми збентежило. Тато притримав мого стільця, потім і він сів, а тоді встав, але все-таки сів. Мати принесла вже приготовлений графин із лимонадом і три келихи, поставила все це на стіл, причинила вікно і якимось тихо опустилася на стілець. Так ми мовчали доволі довго, й уся ця ситуація почала мене дратувати. «Гей, заколотники, що це тут коїться?» – крикнула я, аби трохи послабити напруженість. – Ми що, засновуємо якийсь новий таємний орден тамплієрів, хто вестиме протокол?». Вони на це нічого не відповіли, ніби їм якимось був не дуже до вподоби цей мій жартівливий тон. І знову настала якась нездорова тиша. Я не на жарт перелякалася, що все це лише вступ до якоїсь лихої новини про погіршення стану здоров'я матері. Вона сиділа, як наляканий засуджений перед оголошенням вироку, зі складеними на колінах руками й поглядом, що впився в татове плече. Було страшно навіть подивитися в її бік. Мене охопила страшенна слабкість. Усе це здавалося мені неприродним. Мене доводила до нестями тяжка, штучна, непрозора тиша, яка залягла між нами, до якої я не була звиклою і яку не могла розгадати. Я поводитися, як остання дурепа. Сиділа, втупившись у них, потім у стіну, а по шиї в мене вже починали стікати краплинки поту. Водночас я не могла їх

підганяти, бо не знала, про що йдеться, і не могла більше жартувати, бо вони це не сприймали. Було видно, що їм не до того, що на думці в них щось зовсім інше, надто серйозне.

Це неприємне відчуття, цей озноб від їхнього мовчання, сповненого страху й тремтіння, ще й досі не зовсім стерся в моїй пам'яті. Я запам'ятала це не лише розумом, а й шкірою, стуленими губами, тремтінням підборіддя, хвилюванням у руках, яке я хотіла вгамувати нервозним обертанням обручки на пальці, шумом у голові, краплинками поту на шиї й чолі, які я не могла витерти, щоб вони не помітили, наскільки я знервована невидимим передчуттям якоїсь недоброї звістки. До кожної клітини мого тіла постійно повертається це тодішнє мовчазне очікування чогось неймовірно похмурого й невідомого. Не думаю, що цей моторошний холод я ще коли-небудь зможу вигнати із свого єства. Так само, як не можу забути, коли сказала мамі при всіх, що вона бреше, і ще багато чого іншого...

А тоді тато насилу розпочав якусь вступну оповідь. Передовсім він сказав, що прийшов час їм сказати мені одну важливу істинну річ, яка стосується лише нас трьох. Мені слід про це знати, бо ж я доросла людина. Досі вони це від мене приховували не тому, що вважали його чимось недоречним, навпаки, просто не було ніякої потреби про це розповідати. Саме життя подбало про те, щоб усе йшло як годиться. Дякувати Богові, тепер прийшов час поговорити нам про це як слід. Я нічого не могла второпати. Що таке «як годиться», коли він говорить так, що я ледве впізнаю його, а мати тут, поряд із ним, за столом, протягом цих тридцяти хвилин просто танула, вона ніби зникала на наших очах. «Про що ми маємо поговорити, тату, що відбувається?» – запитала я.

І тоді він поволі все розказав. Що вони взяли мене, коли я була, як кажуть, як кілограм м'яса, хіба що тільки не народили мене, все інше вони зробили для мене, як справжні батьки, якими вони, власне, і є для мене, і робитимуть, поки

Перелюбники

живуть на світі. Роки йдуть, хто знає, скільки їм іще залишилося, от вони й вирішили, щоб я дізналася про це, як і має бути, від них, а не від когось іншого. Вони довго готувалися до цієї розмови, подумували зробити це й раніше, але щоразу відкладали. Вирішили зробити це саме зараз, бо тепер, на їхню думку, і я до цього готова. Моє життя на підйомі, а я розквіті сил, сильна і стійка особистість, яку більше ніщо не може вивести з рівноваги. Вони думали сказати мені про це після випускних іспитів, та їм усе-таки здавалося, що я надто молода для такого серйозного відкриття, а коли я захистила диплом, їм було шкода спрямовувати мої думки на щось інше. «Нехай радіє тому успіхові, якому передували велика робота, невизначеність і страх, що ж ми будемо зараз її тривожити такими новинами, домовилися ми», – сказав він.

«Сьогодні все інакше. Ти доросла, зріла людина, ти вже не самотня, маєш із ким поділитися тим, про що ти дізналася, коли захочеш. Зараз це треба сприймати лише як невеличкий курйоз, це не має ніякого принципового значення ні для кого з нас, принаймні ми так думаємо. Ми всі троє наче зрослися, і більше ніщо на цій землі справді не може нас розлучити». Певно, що зараз наша єдність уже трохи інша, бо я живу своїм життям, а вони – своїм, як і має бути, але ж ми залишилися родиною, одним цілим. «І нехай би ми були сто разів рідними кривно, ми не могли б бути ближчими одне одному, ніж ми є, принаймні ми двоє», – широко сказав він. Тато говорив повільно, розважливо, навперемінно поглядаючи то на мене, то на матір. Час від часу стриманим довірливим кивком голови вона мене мовчки підтримувала, лише в такий спосіб виявляючи ознаки життя. Я впевнена, що вона прийняла до того якісь заспокійливі пігулки. Здавалося, що вона постаріла на десять років за ці декілька годин, відколи пішли гості. Мені було невимовно шкода цієї доброї жінки. В моєму мозку снував отой джміль, який нещодавно залетів. І зараз, поки я пишу це, відчуваю, як він б'є крилами. Б'є і лизжить. Я більше не можу...

Вони вдочерили мене тридцять і вже з гаком років тому, коли я була немовлям. Тато пояснив мені, що тоді вони працювали на будівництві. Вони будували гідроелектростанцію в Джердапській ущелині, він – на майданчику, мама – в адміністрації. Вони довго роздумували, робити це чи ні і як це влаштувати практично. Цілі ночі вони просиджували тут, у цьому будинку, домовляючись із татковими батьками, а тут, звичайно, головне слово було за бабусею Амалією. Вона радила їм усиновити немовля, яке ще лежало б у колисці, а не трохи старшу дитину, бо так ми природніше звикнемо один до одного, та й для дитини буде ліпше від першого слова бути з тими ж людьми, бо тоді вона й не пам'ятатиме ніяких змін. Крім того, вона акцентувала увагу на тому, що вони мають зробити це вельми уважно. Тільки без нервування й без поспіху, бо ви повинні добряче усвідомити, що дитина – не іграшка, а жива істота, яка все відчуває, і вам слід добре з нею запізнатися перш ніж вирішити, чи станете ви для неї батьками. Дитину не можна перекроювати, як стару шубу. Це був перший раз, коли він не імітував акцент бабусі Амалії, поки вимовляв сказані нею слова, – це я помітила. Так, це була надзвичайно серйозна розмова.

Вони дослухалися до неї в усьому. Спершу у вихідні відвідували будинок малятка на Звечанській вулиці у Белграді, щоб поговорити з персоналом і лікарями, переглядали документи на дітей, перевіряли медичні картки. Потім узяли відпустку, щоб довести до кінця те, що вони задумали. Приходили до будинку щодня, приносили дітям подарунки, гралися з ними, сповивали їх й годували під наглядом нянечок, дивилися на них, коли вони спали, просто спостерігали за взаємною прихильністю, послідовно дотримуючись Амалчиних порад. Мене якраз тими днями доправили до будинку, мені було п'ять місяців, вони звернули на мене увагу під час одного зі своїх відвідувань як на новеньку, передусім на великі блакитні очі, які вирізнялися на тлі досить густого для такого віку чорного волосся. Я була схожа на них обох.

Перелюбники

«Коли я вперше взяла тебе на руки, – промовила мама слабеньким голосом, – ти пригорнулася до моїх грудей і заплющила очі, так, ніби заснула. Я тримала тебе так понад десять хвилин, відчувала тепло твого дихання на своїй шкірі, а через льолю, як у тебе б'ється серце. Ані ти, ані я не ворушилися», – каже мама. Вона боялася збудити мене, а я, мабуть, щоб не перервати цей контакт, який був мені до вподоби. Доглядальниця подумала, що я заснула, відтак забрала мене в мамі й поклала до ліжечка. У відповідь я заплакала. Вона й зараз пам'ятає, як невимовно сумно лунав той мій плач. Це був плач майже безголосий, приглушений, який навіть віддалено не нагадував пронизливе дитяче верещання. Я плакала, ніби не насмілювалася посилити голос, показати, що я не сплю або що я взагалі жива. Ця звичка в мене збереглася й донині. Я завжди плачу нечутно.

Коли вона нагнулася, щоб утішити мене, я простягнула до неї обидві руки й крізь зуби белькотала своєю мовою немовляти: «Да-да-да». Це повторювалося щоразу, під час кожних відвідин. Тому вони вирішили взяти мене, ще того ж, першого дня, але процедура затяглася. Мати була неповнолітньою, і вони не погодилися, щоб підпис на документах ставив опікун або ж хтось замість неї, і почекали декілька місяців до її повноліття. Збір решти документів зайняв у них чимало часу. Він протривав декілька місяців, поки процедуру було повністю завершено, але мама регулярно приходила до будинку годувати й купати мене, тож ми вже зовсім добре заізналися, коли все було закінчено й коли я, певним чином, знову народилася, отримавши разом із татковим прізвищем Коїч також ім'я бабусі Амалії, дві золоті австрійські монети від неї і дідуся, візка від тітки Кристи й браслет з ініціалами АК від дядька, брата матері та його дружини.

Отже, мама пішла в декрет, щоб із малою дитиною, себто зі мною, бути в татових батьків, у цьому просторому будинку, бо від орендованої в Белграді квартири вони відмовилися, коли поїхали працювати на будівництві, а тамтешні

бараки аж ніяк не годилися для того, щоб ростити дитину. Окрім декількох працівників будинку й муніципалітету, які на той час відповідали за процес усиновлення, ніхто, крім членів найвужчого родинного кола, не знав, що мене взяли з дитбудинку, ані тоді, ані пізніше, коли ми всі переселилися сюди, ніхто не дізнався про це й дотепер, – наголосив мені батько. Насамкінець сказав, що зараз, оскільки його батьків уже немає на світі, а мамині батьки мене й не дочекалися, крім нас трьох, про це в родині знають лише чотири особи: його сестра, тітка Криста, і ще одна тітка, вдова матиного брата. Після його смерті вона з якоїсь причини довірила це й своїм дорослим синам, Деяну й Владові, – обоє вони лікарі. Однак вона точно знає, що тітка Криста ніколи про це не говорила ані своєму колишньому чоловікові, ані синові, Саші. Вона була категорично проти того, щоб про це дізналися й дядькові сини. Вважала, що немає сенсу обтяжувати цим дітей. Намагалася вона і їх, маму й тата, відмовити від рішення провести зі мною цю розмову. Через це вони навіть серйозно погиркалися. «Усе це – недоречні надмірності», – казала вона. «Ви лише порушуєте неймовірну, виплекану родинну злагоду. Ви втрьох між собою набагато ближчі й рідніші, ніж будь-хто з нас зі своїми дітьми. Що вам зараз раптом закортіло, якого дідька?» – ганила вона їх. Їм же, однак, здавалося несправедливим, щоб я про це не знала, і що це їхній обов'язок – рано чи пізно сказати мені про це. Вони були певні, що тепер якраз був слушний момент. «Саме тому, що ми, троє, такі близькі, – виправдовувалися вони перед Кристою, а тепер і переді мною, – було б недобре й надалі приховувати щось таке важливе. Хіба не так?» – запитав він мене й повторив фразу, ніби йому було конче потрібно, щоб я це підтвердила.

Я не була у змозі сама подати їм хоч який-небудь знак, який би свідчив про те, що я хоч щось зрозуміла з почутого від них, і лише під час того, як він говорив, відчула якусь надзвичайно сильну прихильність до тітки Кристи. Так я на

Перелюбники

хвильку була щаслива від того, що вона не надавала цьому ніякого значення. «І не треба, щоб іще хтось знав», – гарячково вирішувала я про себе, але не могла сказати про це вголос. І саме те, що я потім торпедувала це рішення, вдарило по мені бумерангом. У моїй голові весь час боровся за життя той побитий джміль.

«Але ж ми всі справді повністю зідналися, – продовжив тато. – Не думаю, що хоч хтось із тих, хто знає, зараз про це замислюється, та й за ці тридцять вісім років ніхто ніколи не зробив навіть щонайменшого натяку і не сказав жодного недоречного слова про це. Ми й справді дуже близька рідня, причому в найкращому сенсі», – додав він насамкінець, якимось безпорадно розводячи руками. «Це лише наша історія, ніхто, крім нашої родини, не знає її. Ніхто».

«Я маю на увазі, що її не знає ніхто з наших, але, звичайно, знає твоя справжня мати», – ці слова він додав зі страшним зусиллям, після довгої паузи, а в мами при цьому полилися сльози. «Я хочу сказати, не справжня мати, – виправився він, – а та, котра народила тебе й здала прямо до будинку, а потім нам. Вона акуратно підписала всі документи й пішла, ми навіть і не питали, та й не знаємо куди. Відтоді ніяким чином і ні за яких обставин вона більше не давала про себе знати, так само й ми ніколи не цікавилися тим, де вона й чи вона жива. Вона ніколи не намагалася щось про нас дізнатися, маю на увазі, про тебе, ані прямо, ані якимось по-іншому, принаймні так, щоб нам про це стало відомо. Зрештою, такою й була угода, вона її підписала, що дитину передає нам назавжди, що більше не буде з нею ані бачитися, ані вимагати якихось прав, які даються після народження дитини, і цього вона явно дотримувалася. Усе було підписано за всіма правилами, у присутності правника й інших службових осіб, без усякого тиску з чийогось боку. Це було її тверде рішення. Тим більше, що рідний батько, – розповідав далі тато, – і так не хотів визнавати дитину, тож його згода на удочеріння й не знадобилася». Таким чином, його від самого початку не було на мапі

моїх родичів. В усій моїй історії він узагалі є невідомою особою. Під час процедури в дочеріння та моя справжня мати сказала їм лише, що він мешкає в іншій республіці, що вони з ним познайомилися в Белграді, коли він проходив армійську службу, а вона закінчувала комерційне училище. Коли він повернувся додому, вона вже не мала змоги його знайти, бо він їй нібито дав неправильні дані. Їй він був відомий як Стане Крошел, але схоже на те, що це не було його справжнім ім'ям, бо в документах центрального загсу Толмина, селища, яке він зазначив як місце свого проживання, така особа на фігурувала, і ніхто, в кого тільки не питали, ніколи про цю людину не чув. І це було все. «Оскільки вона вирішила назавжди віддати дитину на всиновлення, то й потім не шукала її, тим паче, що все це було б марним».

«Ну, от, а тепер усе буде так, як і було досі», – закінчив він і ніжно обійняв маму, підсунувши стільця ближче до неї. Вона відсorbнула лимонаду зі склянки, яку давно наповнила, і знову акуратно схрестила руки на колінах, дивлячись на них.

У мене не було сил про щось їх питати, зрештою, я й не знала про що. Я мовчала. Дивно, але я навіть і зараз не згадую цю розмову, як страшний емоційний удар, який би засмутив мене й виманив би з мене потік сліз, а більше наче якусь незвичайну внутрішню порожнечу, яку він у мені залишив. Щось у моїй свідомості різко луснуло, або ж, краще було б сказати, розірвалося, ніби я на мить осліпла, а в мені розверзлося й з'яє якийсь провалля. Обома руками я схопилася за стіл і міцно трималася. Не знаю, які в них були обличчя, я не наважувалася подивитися на них. Раптом я відчула неймовірну спрагу, і тепер, варто мені лише подумки повернутися до цієї події, як у мене різко пересихає в роті. Я підсунула до себе склянку, наповнила її лимонадом і залпом випила, ледь усвідомлюючи, що роблю. Потім схопила карафу і жадібно пила з неї величезними ковтками. Поставила її й витріщилася на речі, які стояли на столі. Мовчки я здійснювала детальний аналіз усього побаченого, переглядаючи речі, одну за другою, ніби в ту хви-

Перелюбники

лину від них залежало моє життя. Постукувала нігтем по скляній попільничці, а тоді перевела погляд на карафу й лимонад, що залишився в ній, потім на склянку, на газету, на окуляри, потім на велику кришталеву вазу. Рахувала квіти у величезному букеті, який ледве вміщався в ній. Там було п'ять темно-червоних гербер і чотири жовті, потім сім ірисів, три зв'язки, у двох – по п'ять, а в одній – одинадцять нарцисів і три гілочки гіпсофіли. У гарній старовинній порцеляновій вазі бабусі Амалії гордовито величалися три великі білі гладіолуси, ще зв'язані декоративною червоною стрічкою, доповнені букетом із дев'яти червоних троянд і п'ятьма стеблами папороті. У видовженій вазі з відлитого скла височіла самотня елегантна стреліція. «Та це ж як на похороні», – подумала я, дивлячись на таку кількість квітів. «Треба зняти цю стрічку, як ми по це забули?».

Мої батьки сиділи німі й нерухомі. Мені ще бракувало хоробрості підняти погляд, – зі страху зупинити його на обличчі когось із них і не зустрітися з ними очима. Не можу сказати, що я напружено міркувала саме над тим, що почула. Навпаки, мій мозок раптом заплутався, я не могла стежити за жодною зі своїх думок, а вони юрмилися в моїй голові й билися одна об одну, наче якийсь стривожений осиний рій. Знаю лише, що я мала дуже сильне бажання якось стерти зі своєї свідомості все те, що сказав тато, наче якоюсь гумкою, аби ті його історії якнайшвидше зникли з моєї голови, з моїх вух, із нашої розмови й життя, і щоб ми продовжували звідти, де зупинилися сьогодні по обіді. Якби я могла раптом виринути зі сну, і щоб усе було так, ніби ніхто ніколи жодним словом про це не згадував, ніби мені щось привиділося, ніби це було якоюсь моєю божевільною галюцинацією. Зненацька мене охопила якась лють і опір до всього цього. Я сердито подумала й майже вголос сказала: «Ну, то воно так і є». Для мене все це неправда, я не хочу нічого знати, не хочу більше нічого про це чути. Звідки раптом зараз узялася та історія? Чому вони сказали мені про це саме сьогодні? Хто все це вигадав і яким чином це мене стосується? Мені захотілося, аби

тітка Криста або хтось інший несподівано прийшов би зараз, постукав у двері й звалився б як сніг на голову отак, без запрошення, щоб привітав мене із закінченням магістратури, щоб ми говорили про щось зовсім інше, щоб пригостили його вином і тістечками, і щоб ця розмова зразу забулася й анулювалася, щоб та історія про вдовчинню зникла зовсім, повністю.

Я повільно підняла голову й усе ще, не дивлячись на них, сказала: «Я мушу йти, в мене зустріч із знайомими з області. Я запросила їх до кав'ярні чогось випити, щоб пригостити на честь складання магістерського іспиту».

Я не плакала, жодної сльозинки. А що ж було потім? Та так, нічого. Я пішла до ванної й умилася, аби тільки чимось зайнятися, взагалі, я ж кажу, тоді я не плакала і не відчувала ніякої розчуленості. Очевидно, я ще й не усвідомила цілковито все, що почула. От тільки чомусь я була страшенно розлючена, хоча не можу точно пояснити природу того гніву, який не відпускає мене й досі. Я квапливо зібралася, щоб вийти з дому. Так, до нашої зустрічі було ще вдосталь часу, але я поспішала, бо хотіла якнайшвидше вийти на вулицю. «Па-па, я ненадовго, але ключ узяла!» – я попрощалася я з батьками, так, як прощалася завжди, ніби отой нещодавній епізод – далеке минуле, або ж його й зовсім не було, та й пішла до міста.

Я пройшла через парк і з якимось внутрішнім тремтінням помітила, що там була сила-силенна матерів із дітьми у візочках. Я скося уважно роздивлялася тих дітлахів і немовлят, деякі з них за допомогою старших хотіли стати на ноги. Усе гуло від дитячого лепетання й жіночих голосів. Я бачила спітніле обличчя жінки, що грається з малюком, якого вона вийняла з візка й колихала на колінах. Жінка показує йому голуба, котрий клює якусь скибочку хліба на траві поряд із лавочкою. «Пташка, золотко моє, бачиш пташечку, голуб, гулі-гулі, ану, миленька, скажи гулі-гулі!». Перед моїми очима майоріли голівки цих малюків, руки їхніх матерів, і я почала здригатися від якогось дивного внутрішнього плачу. Пошукала

Перелюбники

в сумці окуляри від сонця, але їх не було. Потроху я починала розуміти, про що ж це мені, власне, шойно розповідали. Отже, я якась рослина-самосійка, дитина, котру всі спершу сприймали як божу кару, а потім жаліли, а тоді пошукали ще когось, хто міг би її полюбити.

До маленької кав'ярні я прийшла першою, сіла й замовила склянку свіжоприготовленого лимонаду. Свіжих лимонів не було, тому офіціант запропонував мені сік. «Гаразд», – сказала я. У кафе не було нікого, крім мене. «Як тітка Криста, – подумала я, – ось і в цьому я схожа на неї». Сидячи так, я міркувала про те, як муситиму перевернути все своє життя й по-іншому переосмислити всі події. Наприклад, те, що я схожа на тітку Кристу, – вони це сприймали в абсолютно іншому сенсі, а мені так подобалося, що я схожа на неї! І тоді мені миттю стало ясно, чого мої так детально розпитували про походження мого чоловіка, батьки якого рано померли, а він і сестра продали майно й переселилися до Белграда, де й навчалися. Батьки змусили мене довідатися, звідки його мати, а потім діди і бабусі з обох боків. Тепер я розумію, чому. Я висміювала їх і дорікала, що вони настирливі, як поліція. Аби не опинитися в смішному становищі перед ним і сестрою, я взяла на себе все, що стосувалося з'ясування обставин, пов'язаних із його родоводом. Але все одно, гадаю, що навіть за таких умов вони потайки їздили до села, де він народився, аби ще раз перевірити всі ці факти. Тепер я розумію чому. Ось так, сидячи за столиком у кав'ярні, я почала повільно розмотувати клубок, який продовжую розмотувати й досі.

Зібралось товариство. Дехто – з невеликими подарунками, говорили – сама не знаю про що, розповідали якісь старі шкільні історії, були й легкі політичні дискусії, розпитували одне одного про деяких товаришів минулих років, які поїхали за кордон. Так собі, стандартна жуйка, звичайні товариські посиденьки. Та я ледве стежила за тим, про що говорили. Спочатку обидві подруги запитали в мене, чи я, бува, не стомилася, оскільки я не справляла на них враження

радісної людини, як і належить головній дійовій особі події, а поводитися якось відсторонено, а це означає, що я ще недостатньо розслабилася після іспиту. «Так і є, – зізналася я, – не розслабилася». Наша третя подруга добряче спізналася, приїхала під самий кінець, коли ми вже занудилися й почали збиратися, щоб розійтися по домівках. «О, це що таке, Анджа, звідки в тебе ця нова манера, що це за витребеньки такі, ще трохи – і ми б пішли!» – дорікала я їй. «А тепер сиди сама й насолоджуйся, що ж ми вдіємо?». «Я ніяк не могла приспати Ігоря, – виправдовувалася вона, – він усе не засинав, даремно я розповідала, співала, а він, як на зло, розбешкетувався. Не може заснути, доки я його не заколишу, пустунчик такий». А потім додала: «Легко тобі, ти не маєш дітей, то, принаймні, не маєш і тих проблем». «Що, мені легко? – вибухнула я, ніби вона наступила на міну, – звідки ти знаєш, як мені! А тобі важко, що маєш дітей! То навіщо ж їх мати, якщо тобі важко! Мене нудить від отих ваших нарікань на дітей. Маєш дітей, не маєш дітей, – це у вас єдина тема. Можна подумати, що ви б досягли не знати чого, якби не клопоти з дітьми. Або ж знову-таки: життя – це ніщо без дітей. Дайте ви тим дітям спокій, дивіться за собою». Усі здивувалися, що я зненацька так закипіла. Анджа майже злякалася. «Ну пробач, Бубі, якщо я запізналася, – сказала вона, – чого це раптом ти зараз робиш із цього таку проблему?». Звичайно, це не було проблемою. Це аж ніяк не було проблемою.

Ми посиділи ще, я наполягла, щоб усі зробили ще по одному замовленню, пили еспресо, знову говорили про якісь дурниці, але більше розмова не клеїлася. Анджа теж не втрималася, щоб не запитати, чого в мене такий стомлений вигляд. «Гей, товариство, я вже, мабуть, піду!» – раптом встала я, не давши комусь із них закінчити фразу. «Піду, треба й справді трохи відпочити!» – сказала я. Ми попрощалися, і я вийшла. Чоловік однієї з моїх подруг запропонував провести мене, хтось згадував про авто. «Про це не може бути й мови», – присікла я цю розмову. «Усім чао!».

Перелюбники

Вийшовши на середину траси, я попрямувала до Дунаю. Якийсь водій, що їхав за мною, вперто блимав фарами й настирливо, голосно сигналив, аби я пішла з проїжджої частини, але я його не чула: «Гей, ти чого голову морочиш, хочеш, щоб я зробив із тебе млинця, ти, глуха тетере!». Я відійшла трохи вбік і продовжувала йти швидким і широким кроком крізь темряву до річки. «Легко тобі, що ти не маєш дітей», – наспівувала я в ритмі пришвидшеного маршу, яким наближалася до берега, ніби штурмувала якусь невидиму барикаду.

Коли я повернулася додому, батьки були вже у своїй спальні. Не думаю, що вони спали, проте все одно я тихо пройшла через будинок. Не, знаю, як вони провели цю ніч, але я всю її просиділа в ліжку, по черзі намагаючись то читати, то роздумувати про свою нову біографію, однак у мене не виходило ані перше, ані друге. Я пішла до кухні, зварила велику турку кави, набрала цілий глечик води, повернулася до кімнати й не спала решту ночі, наче я була в якомусь потязі. Телефонувала Бошкові, але він не відповідав, а телефонувати Марі, його сестрі, було пізно. «Добре, що я до них не додзвонилася», – думала я під час довгого нічного неспання, бо твердо вирішила не виносити історію про вдовчеріння за її нинішні межі. Ті, хто про це вже знає, нехай собі знає й далі, от і все. Ніхто інший не дізнається від мене про це несподіване відкриття. Навіть Бошко. Ані він, ані хтось інший. Про це я вже вранці домовлюся зі своїми. Це єдиний спосіб не перекреслювати й не ретушувати в собі самій і в житті своїх рідних так багато життєвих подій, тож ми маємо просто продовжувати жити таким життям, яке ми прийняли, і в щасті, і в нещасті. Можливо, під ранок я трохи задрімала, але чула, як мама й тато почали звичну ранкову підготовку до нового дня, хоча вони робили це мовчки, щоб не збудити мене. Я встала, прибралася, трохи причепурилася, щоб на смерть не перелякати їх своїм виглядом ранкової примари, яка вночі й ока не зімкнула. Коли я побачила її відображення у дзеркалі, то й сама перелякалася, але пішла до них, аби

сказати їм усе, що я вирішила цієї ночі. Перше, що я помітила, було те, що телевізор у вітальні не ввімкнений, а я ж знаю, як тато любив дивитися саме ранковий випуск новин. Це мене трохи збентежило. Він сидів за столом, а мама, певно, готувала сніданок, але тільки-но я відчинила двері вітальні, як вона прийшла, несучи тацю з кавою. Поставила її на стіл, мабуть, щоб кава трохи осіла, і сіла коло тата.

«Доброго ранку, Коїчі», – по-хуліганському вигукнула я, щоб трохи розрядити атмосферу. Але мене видавав голос, із тремтінням якого я впоратися не могла. Вони відповіли тихо. Потім я сіла навпроти і всміхнулася їм. Вони дивилися на мене якось безлико, не всміхаючись, ніби намагалися подолати страх перед якоюсь неприємністю, на яку вони чекали. «Що відбувається, що це за тиша така, це що, ранок чи вечір, Коїчі?» – продовжувала я жартувати. «Ми що, встали або ж тільки збираємося лягати?». Тут було не до кави! Вони мовчали. Тоді і я зробила невеличку паузу. Почувалася я жахливо.

«Тату і мамо, – нарешті змогла я вимовити. – Зараз я б мала сказати вам щось важливе. Е-е, ну, бачите, я хочу, щоб ви знали: для мене взагалі не має значення те, що ви сказали мені вчора ввечері. Так само мені немає абсолютно ніякого діла то того, хто мене народив і як я опинилася у ваших руках, ви добре мене чуєте? Це мене аж ніяк не обходить. Життя самé все це влаштувало замість мене, замість усіх нас, причому, гадаю, так добре, що я не маю жодного зауваження. Я не хочу більше нічого про це знати.

Я ваша й більше нічия, ви мої батьки, розумієте ви чи ні? З вами я відсвяткувала свій перший день народження, і так святкуватиму всі наступні, поки ми живемо на світі, і це все, що я маю сказати. І немає в мене тут ніяких справжніх і несправжніх матерів і батьків. У мене є тільки ви, ви для мене все. Ні про кого іншого я донині не знала, не хочу знати й надалі. Ми, Коїчі, залишаємося одним цілим, і ми разом, а інші до нас не мають жодного стосунку. І давайте

Перелюбники

облишимо цю історію там, де й знайшли, забудемо її. Що ж до мене, то від сьогоднішнього ранку вона оголошується повністю стертою. То ми домовилися? Домовилися? Ну от, тепер усе ясно. Чи є в цьому домі щось на сніданок, чи про це вже ніхто не турбується?».

Потім я метнулася до кухні, ніби шукаючи чогось попоїсти, а насправді щоб не почати завивати прямо при них, а також щоб залишити їх, нехай би й вони трохи оговталися. До мене долинали їхні тихі схлипування. Звичайно, я не просила ніякого сніданку, а прошмигнула далі, до своєї кімнати, кинулася на ліжку, закопалася з головою під подушку й ридала, щоб мене ніхто не чув, так само, як я це робила, коли була дитиною.

Мені не поталанило так, щоб це моє тверде рішення реалізувалося, як я задумала тієї ночі. Не знаю, чи я сама найбільше винна в тому, що послідовно його не дотримувалася. Можливо, й винна, але ця помилка мені дорого коштувала. Якщо так поставити питання, тоді кожен, хто випадково постраждав, є винним, бо в певний момент опинився на місці, де на нього чатувала небезпека. Цей приклад мене аж ніяк не заспокоює. Мене мучить і пригнічує ця моя провина. Для мене є тяжкою сама думка про те, що я так брутально погрішила проти чистої, неповторної, майже сакральної події, яким якраз і був той момент мого повторного вдоволення. Того ранку, коли я обрала й усиновила своїх батьків, так само, як вони мене більше трьох десятиліть тому, між нами відбулося щось дуже цінне, дорогоцінне, і кожен беріг би це як зіницю ока. Кожен, тільки не я. Насамперед те, щоб ми, всі троє, стали найближчими родичами, було їхнім рішенням, а я, після того, як минуло стільки років, рішуче й ніжно, від усього серця підтвердила цей їхній вибір і нашу виплекану спорідненість. Чому ж тоді це наше повторне віднайдення одне одного було так жорстоко порушено низкою грубо розбурханих випадковостей, які одна за одною звалилися на мою голову, а все це невблаганно зачіпало і їх? Під час таких

мисленневих заглиблень у власні помилки й необдумані кроки я безперервно запитую себе, що стало їх першопрчиною. Не знаю. Можливо, той родинний зв'язок, про який я не вмію міркувати як слід.

Я з самого початку не сприймала це як якусь хворобливу родинну таємницю, яку я маю приховувати від людей, та й від Бошка, я просто вважала, що тут немає чого детально пояснювати, адже в моєму ставленні до батьків і в моєму попередньому житті ніщо не змінилося й не зміниться після того, як я про це довідалася. Саме через це я нічого не сказала й Бошкові. Тільки сьогодні я бачу, як мало я знала про все це і як недостатньо подумала про сутність, а отак просто віддалася тому, що в той момент відчувала. Вкрай несерйозно з мого боку було повірити в те, що цей життєвий факт буде так легко подолати. Я гадала, що достатньо буде покласти його до нижньої шухлядки, замкнути на ключ і більше не згадувати, і що він, отакий занехаяний, перетвориться на пил. Зараз я оцінюю це по-іншому, але, на жаль, ретроспективно, коли вже не можу ані щось змінити, ані допомогти собі.

Мої батьки про це також більше жодним словом не згадували. Мені й справді геть не спадало на думку розпитувати про ту жінку, яка мене народила й залишила. Це мене взагалі не цікавило. Ось це і є вона, та байдужість, що не залежить від родинних стосунків, про яку я постійно міркую. Усе пов'язане з моєю появою на цей світ і дивною стежкою, що привела мене до батьків, з якими я провела тридцять вісім років, здавалося мені таким далеким, давнім і безглуздим, ніби йшлося про якусь іншу особу, а не про мене. Я тішилася з того, що ми втрюх, по-родинному, це абсолютно спокійно подолали, і я вважала, що на цьому все скінчилося. Я майже забула про той факт, що це відомо й іншим членам нашої родини. Лише час від часу я раптом здригалася від думки, що могло статися так, що я б довідалася про це від когось із них, що хтось із братів проговорився б мені – насмішкувато або ж у гніві, чи розповів би по секрету, як страшенну таємницю.

Перелябники

Я запитувала себе, як би витримала це в такому випадку? Вочевидь, набагато тяжче.

Однак протягом кількох перших місяців я не переживала це відкриття, ніби якийсь глибоко шоковий поворот у своїй біографії, а як якийсь дивний далекий епізод із мого дитинства, який здавався мені схожим на милі оповідання моєї матері про те, як я її перелякала, марячи про Тома і Джері, коли хворіла на кір. «Вони проковтнуть мене, навідай мене, мамо! – кричала я, – прожени їх, прожени Джері, прожени його!». Усе це, так само, як і в дочеріння, відбувалося ще до того, як я повністю усвідомила події і явища світу, котрий мене оточує. «Відколи я пам'ятаю себе, знаю й цей родинний порядок, себто для мене він є єдино можливим і він повністю мене задовольняє», – думала я. Я не відчувала жодної потреби щось у ньому змінити. Навіщо було б зараз потрібне якесь додаткове бабання в архівах, кому б зараз могли допомогти якісь пошуки й зустрічі через стільки десятиліть? Тоді ця ідея просто відштовхувала мене, а крім того, я була певна, що й давно втрачена мати не була б надто щасливою, якби це сталося. Якби цю жінку всі ці десятиліття щось спонукало до того, щоб побачити мене, вона б знайшла спосіб якось дати про себе знати. Можливо, вона живе вже не тут, а десь далеко. Хто знає, скільки вона вистраждала через дитину, яку народила, коли й сама ще була майже дитиною. Либонь, за цей час вона й забула, що колись мала ту дівчинку, тим паче, що не хотіла її, не говорячи вже про батька, солдата, який від усього цього накивав п'ятами, намагаючись якомога краще заплутати свої сліди. Чого б це я зараз намагалася підняти бурю на водній поверхні озера, що давно заспокоїлася?

Власне, зараз мені ясно, що в мене це був лише удаваний спокій, тимчасова інерція. У мені ще жевріла принаймні якась цікавість або, скоріше, якийсь дискомфорт, котрий я насправді відчуваю й досі, варто лише подумати про все, що сталося на моєму шляху до тієї жінки, до якої я й тепер не

відчуваю ніякої прихильності, і це мене пригнічує як один із симптомів моєї невпевненості.

Лише колись узимку, коли ми з Бланкою перекладали того «Китайського кухаря», у зв'язку з цим я почала помічати за собою перші ознаки якогось дивного несвідомого занепокоєння. Нервозні реакції на зав'язки телевізійних історій на цю тему. Я почала придивлятися до немолодих продавчинь у крамницях, бо, пригадала, мені розповідали, що жінка, в якій мене взяли за угодою, ходила до комерційного училища. Я уявила собі цей випадок, цю дівчинку, котра шойно досягла повноліття, як вона відносить згорток і передає його до будинку небажаних, безпритульних, не в тому місці і в неслухний час і не від тих батьків народжених дітей. Я бачила, як вона закладає за вуха пасма волосся, коли нагинається, щоб поцілувати крихітне обличчя своєї червоної, загорнутої в пелюшки дитини, як це роблю я, коли цілую своїх маленьких милих племінниць, Владиных донечок. У той час вона була лише на рік або два старша від мене, коли я прийшла, можливо, до тієї самої лікарні, в якій вона мене народила, щоб позбутися небажаного зародка своєї дитини, не знаючи, що цей, очевидно, надто пізній або ж досить недбало зроблений аборт стане причиною того, що це буде моєю єдиною в житті вагітністю. Мені спало на думку трохи поговорити з людьми, про яких мені було відомо, що вони теж є фігурантами в тих історіях про всиновлення, але я постійно відмовлялася від цього наміру, одного разу навіть в останній момент. Я наперед побоювалася того, що мені могли розказати, а частково й думки, що вони якимось чином могли здогадатися, що і я належу до тієї ж групи. Я ніяк не погоджувалася з тим новим фактом у своєму житті. Я боялася сама не знаю чого. Не мала сил тверезо міркувати про нову ситуацію, в якій опинилася.

Тому я твердо дотримувалася рішення мовчати й плести далі. Мій чоловік (мені важко говорити «колишній», так само, як і про батьків ніколи не кажу «прийомні») з цього приводу мав зовсім іншу думку, а дізнався він про це

Перелюбники

від мене, можна сказати, майже випадково. Це не було ніякою спеціально підготовленою розмовою, якби на те була воля Божа, і я б усе задалегідь планувала, можливо, все б і склалося зовсім по-іншому. А так – це було моїм різким вибриком, плодом надмірної чутливості й неврозу, наявності яких я, власне, й не усвідомлювала. І замість того, щоб про це спокійно разом подумати, ця моя гарячкова метушливість уже першої ж хвилини призвела до того, що між нами виникли суперечності, стосовні тієї теми, яка нас якоюсь мірою й довела до того стану, в якому ми перебуваємо сьогодні.

Мої зусилля позбутися спогадів про цей ранок – марні. Я борюся з ними, але вони настільки міцно засіли в моєму єстві, що з ними нічого не можуть зробити ані час, ані мій опір, ані лють. Наша розмова, картина, як ми сидимо за столом і п'ємо ранкову каву, тембр його голосу, кожне вимовлене нами слово, мій страх перед тим, що я необережно сказала, все це невблаганно пригнічує простір моїх спогадів і викликає ту саму нервозність і непевність, як і першого разу, коли це трапилося. Здається, що якби я могла це забути, то одужала б, то впала б та завіса з решти моїх думок, оскільки цей випадок я вважаю якщо не вирішальним, то принаймні початковим імпульсом для мого нинішнього стану. Цей ранок дійсно започаткував усі мої нещастя. Початковий акорд усього, що відбувалося пізніше, прозвучав тут. Не хочу його згадувати, не буду про це писати. Можу описувати його по сто разів, а він знову виникне перед моїми очима в найдрібніших деталях. Не буду про це писати. А про що інше я б могла зараз написати? Нічого не спадає мені на думку, нічого, крім того ранку, коли я йому сказала... Ні, ні, не буду...

Як я йому це сказала? По-дурному, ось як. Я була знервована, а він поводився, як кретин. Ні, він поводив себе так само, як і завжди, власне кажучи, я все зіпсувала, я винна. Одначе тут немає ніякої вини, це аж ніяк не була сварка, а в мене раптом накипіло, просто ніби щось усередині змушувало мене говорити те, про що я було вирішила мовчати.

І взагалі, це мовчання не так уже й важко мені давалося, або ж, либонь, усе-таки важко.

Зрештою, не знаю, що на мене найшло.

Це сталося однієї неділі, вранці. Коли Бошко вже вкотре, такий напівсонний бурчав, як він необачно увійшов до родини, в якій споконвіку плекаються селянські звички вставати вдосвіта. Не знаю, чого мені саме того ранку здалося, що в тих іронічних докорах він передав куті меду. Очевидно, за цей час я стала занадто чутливою до питань, які стосуються родини. Особливо мене роздратували якісь його, загалом дуже м'які, жарти на адресу мого батька, які я сприйняла як зневажливу дошкульність щодо нього, тому в мене трохи закрутило в животі.

«Ой, мабуть, тато Коле – чемпіон з уставання до півнів, що страшенно пишається своїми нащадками, які його в цьому набагато перевершили», – бурмотів він. «Добре, Бубочко, а ти вже наповнила ясла сіном і нагодувала домашню птицю, та що ж це, якого дідька ти вештаєшся по хаті вже з раннього ранку, давай-но заспокойся вже врешті!» – застерігав він мене, хоча я й справді робила все тихо. І замість того, щоб, як було вже стільки разів до того в такій самій ситуації, всміхнутися й повернутися до ліжка, чого він, очевидно, й очікував, я вибухнула й сказала те, чого абсолютно не мала наміру робити, принаймні не тоді. «А ти – припини молоти дурниці і спи, скільки тобі заманеться, – накинулася я на нього, – хто тобі заважає, не згаєш багато часу, робітник із тебе і так ніякий, навіть коли ти в ліжку!».

«Ні, Бубочко, справді, – він удавав, що не чує мене, – у тебе просто в генах підскакувати вдосвіта й поїти худобу», – провокував він мене, хоча й добре знав, що ніхто з моєї родини, на відміну від його власної, жодного дня не прожив у селі. Я нічого не відповідала, але продовжувала поратися в хаті. «Як же це ти від батька успадкувала оті найбільш селянські звички, хіба тобі не досить було того, що ти музикальна, як мати?» – продовжував він пиляти мене й не пере-

Перелюбники

ставав навіть коли ми пили каву. «Ти справжнісінький учень-піхотинець, не дай боже, щоб світанок застав тебе в ліжку, плювати тобі, що комусь із нас не хочеться вставати в темряві. Ні, ні, ти точнісінький твій татуньо Коле. Встане людина зразу після опівночі, спокійнісінько зварить каву в каструлі для супу, щоб уже було вдосталь, а тоді хапає викрутку, швидко псує плиту, почекає, поки зійде сонце, й увесь день по обіді спокійно її лагодить, літрами п'ючи холодну каву. У вас, Коїчів, у животі на світанку миші кусаються й попискують: "Вставайте, Коїчі, вставайте, Коїчі, зараз сонце зійде!". Я питаю себе: нащо ви продали виноградник, якщо ви вже таке плем'я ранніх "пташок"? За вами плаче великий артільний сільський маєток, де б ви прекрасно шоранку вдосвіта підсакували на ноги, будили худобу, вичищали її скребачками й досхочу нароблялися до сьомої години, коли прокидаються нормальні люди».

«Те, що я рано встаю, – ніяке не спадкове, дорогий мій, а просто я не така лінива, як дехто», – відрубала я. «І що це ти напав на Коїчів, увесь ранок тільки тебе й чути. Якщо тобі вже так кортить знати, вони тут ні до чого, що я не сплю до дванадцятої години, це особливість мого метаболізму, а не генів, бо генетично я до них не маю абсолютно ніякого стосунку», – роблячи акцент на кожному слові, люто сказала я. «Та що це ти мені верзеш? – жартував він. – І як же це ти генетично не пов'язана зі своїми батьками, хотів би я знати? Чи, бува, ти незадоволена генетичним матеріалом і зараз хочеш його змінити?». Я мовчала. «Ні, ти, мабуть, якийсь надприродний феномен, зачатий від води й повітря, не за законами природи? – продовжив він іронічно. – Отакої, а я й не знав, із ким живу, мила моя! Доброго ранку, дорогі глядачі, ось перед вами щойно відкритий медичний зразок, самоклонована пані Амалія Коїч-Станич, на прізвисько Бубочка-гаубичка».

«Ну, а тепер подивися на чудо, даремно ти пашекуєш, – їдко перервала я його показовий виступ, – може,

я ніякий і не феномен, але мої гени не мають ніякого зв'язку з генетичною лінією Коїчів, я тобі це хотіла сказати, що, звичайно, не означає, що я їх не успадкувала ні від кого, як ти тут, знущаючись, мені кажеш». «Я не розумію ані слова, – він збентежено дивиться на мене, – я зовсім тебе не розумію. Що ти кажеш, Бубочко, що це за шифри й загадки?». «Ані одне, ані друге, – кажу я, наблизившись до його обличчя, – ніякі це не шифри й не загадки, я лише намагаюся тобі пояснити, що я Коїч не тому, що мене Коїчі народили, а тому, що вони мене вибрали, сподіваюся, тепер ти розумієш, про що я тобі кажу».

Тоді він різко зупинився, його обличчя якось скривилося, ніби якраз у цей момент він насправді прокинувся. Він дивився на мене й чекав продовження, але я оніміла. Тієї ж хвилини я пошкодувала, що взагалі щось сказала, проте вже не знала, як ретируватися. Я сіла на стілець і застигла. Уникала його погляду. Отак, у ступорі, знову вирячилася на стіл і розглядала посуд, що стояв на ньому. У вазі не було квітів, інакше я б їх ретельно перерахувала. Я не насмілювалася й поворухнутися. Мені здавалося, що я більше не зумію сказати ані слова, що мій голос шезне, коли я відкрию рота, щоб щось сказати. Мої щелепи були стягнуті, ніби заліплені гіпсом. Гадаю, що тоді почав утворюватися цей мій нестерпний спазм у горлі, який згодом розвився в яскраво виражений невроз страху.

«Бубочко, мені б зовсім не хотілося, аби ти щось від мене приховувала». Я кивнула головою. «Чи тут і дійсно є щось таке, чого я не знаю?» – серйозно запитав він мене після тривалого обопільного мовчання. «Є», – ледь прошепотіла я, але не могла продовжувати далі. А потім, коли трохи опанувала себе й розхрабрувалася, розповіла йому все.

Я пошкодувала тоді, шкодую й тепер, що слово в слово розповіла йому те, про що дізналася від своїх. Від першої хвилини я знала, що схибила, бо він це несподіване відкриття пережив набагато бурхливіше, ніж я, і тим самим і в мені відновив оту невротичну суміш потрясіння, сумніву й тривоги.

Перелюбники

Він був приголомшений. Аби замаскувати те, що він і сам не може зорієнтуватися в цій ситуації, Бошко почав дуже сердито закидати мені, що про таку важливу річ дізнається тільки зараз. «Виходить, я останній, кому довіряють таємниці». Потім різко встав і почав мене обнімати, зовсім змінив тон і захопився просити в мене пробачення за грубу реакцію. «Пробач, Бубі, я цього не думав, просто спалахнув, навіть і сам не знаю чого». Власне, він і не спалахнув, і не без причини. Пізніше він трохи опанував себе й говорив ніжно й застережливо, ніби перед ним стояв інвалід. Він увесь час чомусь мене заспокоював і картинно запевняв, що це нічого, що я сильна і що я це подолаю. «Не хвилюйся, ми разом, це не страшно, існують мільйони таких випадків», – пояснював він мені, як дитині, в якій лікар уперше виявив короткозорість і сказав, що тепер вона носитиме окуляри.

Він говорив то обережно й м'яко, то ейфорично підбадьорюючи мене, ніби йшлося про виявлений у мене тяжкий розлад, про якийсь нещасний випадок, несподівано виявлену хворобу або бозна-що. Раніше, коли я вагалася, говорити йому чи ні, то думала, що він реагуватиме зовсім по-іншому. Гадала, що це його взагалі аж ніяк не зачепить, що він блазнюватиме у своїй дотепній манері, що жартуватиме з цього приводу, що смішитиме мене. Я не була певна, що готова й до такої позиції, тому частково і з цієї причини відклала день, коли скажу йому про це, а потім вирішила, що найліпше було б нам узагалі про це не говорити, оскільки для наших стосунків це зовсім не має ніякого значення. А зараз, коли Бошко довідався, я бачу, що він зовсім розгубився, не залишилося й сліду від його всесильної веселості, він здавався розбурханим і розгубленим. Я із здивуванням спостерігала за ним і думала, як я його насправді мало знаю.

«Боле, ти неправильно зрозумів мене, я з цього приводу абсолютно спокійна, – запевняла я його. – Ми маємо поводитися так, як поводитися завжди. У моєму житті нічого не змінюється, геть нічого, як ти не розумієш? Мої дорогі

Коїчі – чудові батьки, інших я не знаю й не хочу знати. Цю розмову ми провели по-родинному обережно, з повним довір'ям, а закінчили спокійно і з любов'ю. Усе скінчено, більше про це в нашому домі ми не згадуватимемо. Мені нецікаво у зв'язку з цим розкопувати щось глибше, ніж те, що вони мені розповіли. Я вже в тому віці, коли мені пізно бути чиєюсь дитиною, а найменше – якоїсь жінки, котра з холодним серцем залишила мене в пелюшках. Дійсно, в моєму житті відбулася велика зміна, але ще тоді, коли я цього навіть не усвідомлювала. Зараз я дивлюся на неї, як на щось, що відбулося не з моєї волі і що перебуває поза межами мого впливу, як, зрештою, й саме моє народження. Ця зміна є для мене давно прийнятим фактом, я з цим виросла, й у цьому порядку більше нічого не зміниться. Зараз я не переживаю її, ніби якийсь переворот у своєму житті, розумієш мене чи ні?». Те, що ця звістка не викликала в мене ніякого внутрішнього потрясіння, я почала повторювати, як приказку, можливо, якраз із остраху, щоб ніхто не змусив мене засумніватися з приводу цього твердого переконання.

Однак Бошко став тим, хто почав розхитувати його фундамент, усупереч моїм очікуванням, що він стане першим, хто погодиться з тим, що це найприродніша реакція і що все інше стало б якимось різновидом самообману. Навпаки, він від першої хвилини вважав, що все набагато серйозніше, ніж я це зараз собі уявляю, і що я не погоджуюся усвідомити справжній сенс і в повному обсязі, оскільки зараз я ще недостатньо усвідомлюю те, що в мені відбувається. Усі ті факти, про які я дізналася, потребують іншого підходу. Цю ситуацію необхідно всебічно проаналізувати, як слід вивчити деталі, так, щоб подолати й прийняти цей життєвий поворот, а не ховати його в глибині психіки, ніби в якійсь коморі для особистих недоліків і промахів. Це зовсім не те, що треба приховувати. Згадував він і лікарів, потребу, можливо, піти на якусь таку собі просто дружню розмову, на консультацію до фахівця, що я рішуче відкинула як останню річ, котра спала б мені на думку. Я смішила його

Перелюбники

своїми жартами на адресу лікарів і їхньої допомоги, але він і далі стверджував, що я помиляюся, бо це аж ніяк не проста річ. Того дня він пропонував залишитися вдома удвох, незважаючи на те, що, хоча й була неділя, на нього чекала робота в студії майже на цілий день.

«Що з тобою, Боле? Ти нагадуєш мені попа», – сміялася я. «Іди, ігумене, без тебе обійдемося»¹⁸, – згадала я улюблене, за його словами, прислів'я Бошкового дідуся, який для свого онука багато в чому був зразком і загалом уособлював невичерпну антологію народної мудрості.

Як тільки він вийшов з дому, я відчула якесь жахливе хвилювання, котре ніяк не могла подолати. Я зателефонувала батькам, щоб порадитися з ними. Розмовляла з татом. «Що сказав Бошко?» – одразу ж запитав він, а мені здалося, що в нього трохи затремтів голос. Отже, і він непокоївся, а можливо й побоювався того, що той скаже. «Нічого, – сказала я, – абсолютно нормальна реакція, так, гадаю, все гаразд. Власне, не зовсім. Він трохи розгублений, але це, мабуть, через те, що для нього все було несподівано, знагла. У мене не дуже добре вийшло зробити це якось обережніше». «Чого б це ти мала готувати його, Бубочко, це ж не якась небезпечна таємниця, ти не зробила, не дай Боже, нічого ганебного, щоб так боятися його реакції, що це з тобою? Та він лише трохи здивувався, а вже завтра говоритиме про це, як про якусь звичайну річ, ось побачиш!» – запевняв мене тато.

Так не було, усім своїм єством я відчувала, що все не так, проте уникала того, щоб розповідати батькам про наші розмови. Передовсім я спробувала Бошкове сприйняття всієї цієї історії виправдати тим, що я його просто перелякала і стривожила такою своєю вибуховою реакцією. Для нього це стало подвійним відкриттям, по-перше, – що я не дитина

18 Сербське прислів'я «Путуј, игумане, не брини се за манастир», яке в буквальному перекладі звучить так: «Іди, ігумене, а про манастир не турбуйся!».

людей, яких він досі вважав моїми батьками, а по-друге – що я від нього це приховувала майже півроку відтоді, як сама про це довідалася. Тому мені треба було обміркувати, як йому це сказати, а не так, щоб узяти й випалити просто в обличчя. І справді, з мого боку вийшло по-дурному. Він був абсолютно не готовим до такого, на його думку, вельми непростого сюрпризу, який його розбурхав. У Бошковій поведінці мене найбільше підкосило таке: у мене склалося враження, що відколи він про це довідався, він став дивитися на мене зовсім іншими очима. Ніби весь час запитував себе, з ким він. Ніби він точно не знає, якої він про мене думки, ніби я якась особа, котра досі брехливо видавала себе за іншу, ніби я його обманювала, прикидалася тим, ким я не є, та, зрештою, я й сама не знаю точно, хто я така. А те, що я відмовляюся розслідувати своє справжнє походження, він уважав великим дефектом моєї особистості або ж страхом відкрити для себе, якою є ця жінка, бо я нібито дізнаюся про неї щось таке, що мусить залишатися таємницею. Як би там не було, з тієї хвилини він не приймав на віру нічого з того, що стосувалося мене, а це було для мене страшенно болісним. Я відчула це в його поведінці вже вранці тієї неділі, коли він довідався, та, зрештою, й потім не було ніяких кардинальних змін. Оцей його гострий, допитливий погляд слідчого, яким він проникав у мої очі, обшукував моє обличчя, стежив за кожним рухом і жестом, немовби хотів прозріти, розслідувати, перевірити, хто я така, я й донині відчуваю на собі й у собі. Він вривався в мою голову, в усі мої пори, в моє життя, бо я зрозуміла, що на те запитання: «Хто ти така?», яке мені тоді поставив його погляд, я взагалі вже не можу дати відповіді. Через те я й кажу, що все почалося того ранку, або ж, принаймні, тоді зав'язався бутон нашого розставання.

Через деякий час Бошко почав розвивати теорію про те, що в моєму естві має існувати сильна настанова знайти свою справжню матір, оскільки ті родинні почуття є вродженими і функціонують як інстинкти, але я намагаюся це витіснити, що є абсолютно неприпустимим, адже це створює під-

Перелюбники

свідому травму, яка роз'їдає психічну стабільність. І чим більше я відкидала саму думку про це, тим глибше він переконував себе в тому, що це в мене якийсь прихований страх перед таким відкриттям і зустріччю, і що мені аж ніяк не годиться все це ковати й замовчувати, оскільки така комбінація страху, стримування себе й прихованого почуття провини може бути вельми небезпечною.

Про це ми потроху говорили кожного дня, власне, точніше було б сказати, сварилися. Те, що він наполягав, аби я й далі розслідувала своє походження, здавалося мені якимсь різновидом його зради. Він, однак, був упертим. «Бубі, не смій гратися з цим, кажу тобі!» – застерігав він мене, серйозно замислившись. «Я не граюся, навпаки, це тверде рішення й історія, наприкінці якої я поставила крапку», – торочила я, так само, як і вперше, коли відкрила йому таємницю про вдовечеріння.

Одного дня ми поїхали до Кошутняка¹⁹, гуляли лісом, а потім сиділи під якимсь деревом і відпочивали. «А ось і твоя сестра», – раптом вигукнув Бошко, зняв з трави божу корівку²⁰ й опустив її мені на долоню. Я здригнулася від слова «сестра» і, сама не знаю чому, почала плакати. Комашка повзала по моїй руці, а я схлипувала. Чоловік обійняв мене за плече й притиснув мою голову до свого тіла, зануривши обличчя в моє волосся. Я так добре пам'ятала цей момент, мені було так тепло й добре, я відчула неймовірну близькість із ним і його захист. Деякий час ми так і сиділи, тісно обійнявшись, а потім я підвелася й відійшла прогулятися поміж деревами. Мені треба було трохи зібратися з духом. Я крокувала, обходячи невеликі чагарники й лісовий бур'ян, що

19 Назва лісового парку й зони відпочинку в Белграді.

20 Сербське слово «бубамара» означає божу корівку. Авторка обіграє звучання цього слова з прізвиськом головної героїні – Бубочка, Бубі – комашка, кузька.

з силою пробивався із землі. Повернулася я усміхненою. Розповіла Бошкові, що по дорозі натрапила на довгу колону лісових мурах і точно чимало їх задавила, бо помітила її, лише коли якийсь із них почав повзти по моїй нозі. «На відміну від мого батька, якому пощастило провести чималий відрізок життя на будівельних майданчиках, без жодної мурашиної жертви, як похвалялася моя мати», – сміялася я. На моєму обличчі тріпотіло відчуття ніжності й задоволення від того, що ми з Бошком знову знайшли одне одного, що ми знову одне ціле, так, по-нашому, по-старому, коли удари наших пульсів зливалися в один і билися в унісон.

«Із тобою все гаразд?» – встаючи, запитав він мене. «Ууух! – сміялася я, – не гаразд, а чудово». Ми пішли до місця, де припаркували авто. Якийсь час ішли мовчки, а потім він заходився аналізувати, що ж, власне, сталося.

«Бачиш, оті твої сльози, це і є те, про що я тобі весь час кажу. Добре, розумію, ти вирішила не розкручувати далі історію свого походження, вважаєш, що тим самим ти якось мірою образила б людей, чие батьківство ти повністю прийняла, проте зараз потроху ти й сама побачиш, що справа тут не в нашому рішенні, це сильніше за нас. Це все-таки кипить у тобі, марно ти гасиш це казками про те, що воно тебе не обходить. Ось, щойно ти бачила, як це раптом виривається, достатньо якоїсь дрібниці, якогось далекого натяку, – клац, і все! А що, як у тебе й справді є сестра? А тепер ще і цей мій геть дурний і незграбний дотеп, що тобі, Бубочці, божа корівка – сестра, десь у підсвідомості підштовхнув те відчуття сестринської близькості, яке в тебе викликало сльози. Може, ти й справді маєш сестру, Бубі?

Зрештою, не має значення. Одне відомо точно: якась жінка тебе народила, цей біологічний зв'язок є беззаперечним, і він діє в системі твого організму. Хто знає, якого безладу тобі ще варто очікувати, якщо вдавтимеш, що ти все розставила по місцях, відмахнувшись рукою. Ти мусиш дізнатися, хто твоя справжня мати й що з нею». «Прощу

тебе, не називай її так, – різко обірвала я його. – Що значить справжня мати, яка справжня мати, хто ж це мені може бути справжньою матір'ю, як не та, яку я зараз маю? Чи може бути справжньою та, котра спокійно зреклася мене й віддала комусь, як річ, а Мілена Коїч для мене не справжня, так? Та, котра виростила мене відтоді, коли я була, як кажуть, кілограмом м'яса, з любов'ю піклувалася про мене, провела біля мене всі безсонні ночі, коли я в дитинстві хворіла, все життя була для мене найвідданішою опорою, витерпіла й продовжує терпіти отих моїх “комах”²¹ у голові, яких і так чимало, адже недарма мене звать Бубіцкою, скільки ж разів ти й сам це казав!» – протестувала я.

«Гаразд, вона твоя біологічна мати, якщо тобі легше казати так». «Що? А Мілена мені яка, географічна чи хімічна, га?» – наїжачилася я. «Ну, нехай, зараз узагалі не має значення, як ти її називатимеш, але мене цікавить, чому ти гадаєш, що вона спокійно від тебе відмовилася. Звідки ти це знаєш?». «Як ти можеш питати, звідки я знаю, та хіба ж вона не підписала угоду про те, що повністю відмовляється від своїх прав на користь родини, яка всиновлює, з приміткою, що в подальшому житті не намагатиметься шукати зі мною ніяких контактів?». «Гаразд, так говорить адміністрація, але я питаю тебе, що тебе переконує в тому, що вона зробила це спокійно? Тобі не треба так говорити про цю жінку, як би ти не хотіла від неї відмежуватися», – вперто захищав її Бошко. «Потім тобі буде через це важко. Бо ти не усвідомлюєш, Бубі, що в тобі зараз усе це перевернулося, й усвідомлення ідентичності, і спротив, і каяття, і докори сумління». «Які докори сумління, – спалахнула я, – про що ти говориш? Чого це мене має гризти сумління, ніби я когось змусила себе народити, не розумію, Бошко, чого це тебе перемкнуло й ти кажеш про це, ніби про якусь мою провину? Облиш ту історію, це вже давно

21 Натяк на сербський ідіоматичний зворот «имати бубе у глави», що буквально означає «мати жуків у голові».

вирішено. На щастя, я знайшла батьків і не виросла під якимсь номером, за що й удячна. Усе в порядку».

«Хтозна, Бубі, як та нещасна жінка живе з цією глибокою раною, роз'ятреною ще суворішими народними ліками: "На люту рану – люту траву". Бодай на хвилинку уяви себе на її місці. Уяви собі її життя з цим нещасним і болісним спогадом часів молодості, про який вона ні з ким не може поговорити, боячись осуду, – примирливо й ніжно продовжував він, глядячи мене по обличчю. – Я впевнений, що її змусили це зробити, а вона мала послухатися, була дитиною, а ти зараз караєш її за цей примусовий учинок, навіть імені її не хочеш згадувати й постійно називаєш її "отою жінкою"».

«Я називаю її "отою жінкою", бо не знаю її імені», – мимоволі визнала я. «Справді, ті Коїчі навіть не сказали, як її звати? Не можу повірити. Як це так можна? Я б сказав, що це взагалі не схоже на них», – здивувався він. «А ти їх узагалі питала, як її звати?». «Ні, не питала», – тихо сказала я. «От бачиш, от бачиш, яка ти несправедлива, Бубі. А уяви-но собі тільки її сні, які це похмурі картини, що пригнічують її! І як ти в них виглядаєш?». «Якби її це цікавило, вона могла б мене розшукати. Вона добре знала, хто такі й де мешкають люди, яким вона мене віддала. А чого ж вона не прийшла, щоб на власні очі переконатися, як я виглядаю? – захищалася я. – Бошку, мені смішно слухати, коли ти таке говориш. Та вона ледь дочекалася, щоб здихатися дитини, бо не хотіла дитини, випадково її народила, і єдиним порятунком для неї було комусь її збагрили. Тому вона за тридцять із гаком років і не згадала, що могла б просто не неї подивитися, не кажучи вже про щось інше. Те, що ти наспівуєш, – романтичні голосіння, це не має ніякого стосунку до дійсності, Боле, прошу тебе, закінчімо цю розмову, будь ласка», – сказала я. «Гаразд, Бубіце, не будемо про це більше, та я лише скажу, що ти так говориш, бо не маєш своїх дітей, – перервав мене Бошко, – я не вірю, що існує мати, котра може забути...».

Перелюбники

Я різко зупинилася, в мене уривалося дихання. Почала молотити руками, намагаючись щось вимовити. Потім притулилася до якогось дерева: «Припини, прошу тебе, це й справді нагадує мені попівські проповіді, або, ще гірше, ти говориш, як сльозлива матінка-попадя. Ага, я не маю своїх дітей. Що ж, ти знайшов, коли мені це сказати. Я безплідна, правда? Годинами оспівуєш мені культ матері. Материнські почуття тут вищі за все й понад усе, матір – це святиня, ну, давай, продовжуй, проповіднику! Свята безгрішна мати Марія, представниця матерів, послала тебе, ти це хотів мені сказати? Кажеш, якщо б я мала дітей, то мені б усе було зрозуміліше. Ти, звісна річ, маєш дітей, – спалахнула я, – тому все так точно знаєш про батьківську любов. Бошко, те, що ти говориш, – це вульгарна, провінційна дешевина, що личить тобі, як коникові картуз, як ти говориш. Припини це. Чи є в нас іще якась, інша тема в нашому житті, крім тієї жінки, яка не хотіла бути мені матір'ю? Вони відштовхнула своє дитя, дорогий мій, так, відфутболила мене ногою, я заважала їй, їй було на мене начхати. І ніякі глибокі материнські почуття її в цьому не похитнули. Це не було якимось раптовим рішенням, навпаки, вона добряче подумала, вона мала декілька місяців, аби пережити всю ту палітру болючих почуттів, які ти їй тут і тепер великодушно приписуєш. Будь ласка, припини вже ті намагання розчулити мене й пробудити в мені почуття провини. Ні, дорогесенький, вона підписала угоду про те, що віддає дитину іншим людям, друже мій, як ти цього не збагнеш? Це аж ніяк не вигадана історія. Утім, добре, тут немає нічого страшного, хто його знає, чому так сталося, проте для мене це було кращим рішенням! І що це ти тут мені зараз голосиш над нею?». А потім я замовчала, щоб ми перепочили. Мовчав і він.

«І відколи це ти, Боле, ніби якийсь ультрамодний дизайнер, користуєшся таким складним понятійним апаратом із галузі психології батьківства, ти що, за одну ніч став великим фахівцем із родинних питань, ти, котрий свою покійну матір

завжди називаєш мамкою, на мій превеликий подив?». Нарешті я спробувала трохи вгамувати свій напад гніву.

Він дивився на мене напружено, задумливо, ніби вивчав якийсь незнайомий предмет. Я не могла стерпіти цей важкий погляд, тож відвернула голову. Гадаю, що тоді він був переконаний більше, ніж будь-коли, що я в тяжкому стані й мене може врятувати лише зустріч із моєю, як би він сказав, мамкою, ким, зрештою, вона і була.

«Добре, нехай, можливо, колись я й займуся її пошуками, хто знає, але зараз не відчуваю ніякої потреби, як ти не можеш зрозуміти?» – трохи відступила я, перелякана його проникливим поглядом.

«Сподіваюся, Бубі, ти не сумніваєшся в тому, що все це я говорю лише з метою допомогти тобі, – відповів він на це. – І все-таки, не варто було б тобі чекати, доки вибухне увесь цей морок, який зараз кружляє по твоєму сумлінню й психіці, – тоді все це травмуватиме тебе. Ти постійно кажеш, що тебе це не обходить, бо просто хочеш залишитися при своїй думці, впевненою, що це твоє рішення є твердим і остаточним. Але це найбільшою мірою якраз і видає твою невпевненість. Що ж стосується мене, Бубілі, то я б хотів, щоб ти знала: що б ти не вирішила, я буду на твоєму боці. Я тут, щоб полегшити тобі все це, наскільки я можу. Розслабся, чого ти весь нас наїжачуєшся через кожну дрібницю? Я певен, що тобі треба це зробити якомога швидше».

«Боле, я наїжачуюся через те, що ти враз став таємничим і патетичним, наче якась сільська ворожка», – примирливо кинула я, простягнувши йому долоню, аби трохи покращити йому настрій. «Подивися, люба моя пророчице, чи тут написано, коли я матиму це зробити?».

Дійсно, мені здавався патетичним той акцент, який він робив на родинних почуттях, на можливому каятті, на потребі знайти справжню матір, яку я гнала від себе і яка викликала в мене лють і непоступливість. Він говорив, що

Перелюбники

дотримується інструкцій із якогось довідника з проблем психоаналітики для випадків на зразок мого.

Проте найтяжчим для мене було те, що невдовзі я помітила: моя тверда відсіч трохи похитнулася, і не лише під його впливом, хоч він і продовжував мене постійно й різними способами потроху під'юджувати, а й через те, що дедалі частіше я ловила себе на роздумах про інші можливі припущення щодо мого життя в цьому новому світі. Раптом я й сама для себе стала якоюсь мірою загадкою. Те, що мені відомо про себе, зрештою, – набуті особливості. Досі я гадала, що стільки рис своєї особистості я успадкувала від батьків і предків з обох боків, себто від людей, нащадком яких я себе вважала. Багато чого я вважала прямо успадкованим від бабусі Амалії, на котру я, так само, як і на тітку Кристу, і справді трохи скидалася, як би абсурдно це зараз не звучало. Вдома ми часто говорили про тих наших предків, я стільки всього про них знала, що це знання робило мене якоюсь більше «вкоріненою». І от, тепер я мала все це коригувати, бо усвідомила, що я є якоюсь зовсім іншою особою. Корені мого єства – десь у зовсім іншому місці. «Можливо, варто було б усе-таки зазирнути до цього заповідника предків, дізнатися про себе і про те, що є притаманним мені від народження, а не тільки набутим», – спадало мені на думку. Це тривало, поки я остаточно не вирішила поступитися. Бошко ж, однак, тим часом перестав наполягати на розмовах на цю тему. «Я бачив, що ці речі дійшли до твоєї свідомості й почали працювати», – казав він мені пізніше. Я почала шукати усамітнення, ходити на довгі прогулянки, дедалі частіше розпитувати про службу Червоного Хреста й способи розшуку загублених родичів, – усе це було для нього ознаками того, що я наближаюся до рішення. «Я не хотів провокувати твій опір, – зізнався він мені згодом. – Було ясно, що це – питання часу, коли ти сама в собі перебореш ці вагання».

Так і сталося. «Пошукаймо її», – сказала я Бошкові одного вечора. «Кого?» – здивувався він, хоча, звичайно,

одразу ж зметиковав, про кого йде мова. «Ти добре знаєш кого, оту жінку, імені якої я ще не знаю. Але ж ти розумієш, що я й гадки не маю, ані як це робиться, ані з чого треба починати. Прошу тебе, допоможи мені, ти обіцяв». Він міцно обійняв мене. Тоді я відчула якесь дивне хвилювання в горлі й у грудях і гірко розплакалася. Траплялося, що й раніше в мене з'являлася поодинокі сльози з цього приводу, але скоріше як підтвердження якогось особистого спротиву й активної відсічі. Це були радше ознаки моєї впертості, аніж розчуленого безсилля. Тоді той плач був зовсім не таким і означав щось інше. Я плакала по-справжньому, всім своїм єством, усіма нутрощами, пораненою самовпевненістю. Ці сльози полилися через якесь похмуре передчуття, від усвідомлення, що в моєму житті більше нічого немає й не буде, що я на просторі, з якого все стерто, і що немає нікого, хто був би в змозі захистити мене від цього. Мені здавалося, що я схилилася над якоюсь темною прірвою, притягальній силі якої я опираюся з останніх сил. Це був той плач, яким я також підсвідомо визнавала свій тяжкий теперішній стан.

Ми заходилися шукати ту особу, з рук якої мої нинішні батьки прийняли мене більш як тридцять вісім років тому. Спочатку ми прийшли до них, аби про все порадитися й домовитися про стратегію загалом. Певна річ, вони сказали, що не заперечують проти того, щоб я відшукала свою природну (Бошків новий вислів, замість «справжню», який я ненавиділа) матір, а як вони при цьому почувалися, я можу собі тільки уявити. «Якби ми цього боялися, то ніколи б і не розказали історію про вдовчєріння», – сказали вони. З їхнього боку в цьому немає і не могло бути ані заборони, ані примусу. Вони говорили про це доволі врівноважено, декілька разів Бошко віддавав їм належне і за той, найважливіший жест, бо вони відкрили мені правду, і за цю позицію, бо вони поважають мою потребу вивести все на чисту воду. Батьки висловили бажання допомагати мені в будь-який спосіб, як я захочу, мені ж хотілося пошадити їх, наскільки це було

Перелюбники

можливо. Бошко був їм неймовірно вдячний. А мені було невимовно сумно, що ми їм усе це влаштували. «Не треба було мені цього допускати, – говорила я про себе, – як це сталося, що ж це я роблю?».

Хоча обоє вони й чудово трималися (у мене знову промайнула думка, що мама прийняла щось заспокійливе), і справді, все виглядало так, ніби вони по-справжньому розуміють усі нюанси того, що їм пояснив Бошко. Однак, оскільки я знала їх набагато краще, ніж він, то відчувала, як під маскою стриманого спокою вони приховують свою стривоженість, страх і болюче розчарування через те, що їх усе-таки не оминула ця чаша. Так само, як і я, за допомогою якихось дивних, лише між нами давно встановлених датчиків, вони усвідомлювали, що ми троє зараз розлучаємося назавжди, у дещо інший, але, фактично, той самий спосіб, так, як за декілька місяців після свого народження я розлучилася із своєю матір'ю. І, що ще гірше, все це я, зі свого боку, вважала грубою невдячністю і зрадою. Я не виголошувала промов, тож виходить, що того дня я тільки красувалася. Байдужість, яку я донедавна гостро закидала тій жінці, що народила мене й байдуже покинула, тепер була моїм знаряддям тортур для цих добрих людей. «Треба все припинити, цієї ж миті», – напружено розмірковувала я, однаковою мірою соромлячись і того, що ми робимо, і своєї безпорадності в тому, щоб це припинити.

Цю нашу зустріч і домовленість Бошко вважав неймовірно вдалою й успішною, а я пережила її як свою найбільшу поразку. На жаль, її наслідки якнайкраще підтверять, що цей мій несвідомий страх і опір був, власне кажучи, бунтом моєї набутої ідентичності, яку не треба було обов'язково роз'яснювати, бо в ній існувала внутрішня гармонія, для якої кровна спорідненість аж ніяк не могла бути гарантією.

Нам винесли коробку, в якій були течки і купа паперів із документацією, що стосувалась удочеріння. Ми порозкладали на столі різні лікарські довідки, висновки комісій,

списки прийнятих до лікарні й виписаних із неї, будинків для найд, виписки з метричних книг, угоду. В окремій папці були акуратно складені й збережені мої документи, свідоцтво про хрещення на ім'я Амалії Коїч, що народилася від батька Кости й матері Мілени, у дівочтві Мікіч, і таке інше. Отже, перед нами лежали докази двоїстості мого існування, – даного мені від народження й отриманого, справжнього і штучного, з яких душею я відчувала й визнавала лише оте, друге. Мене й досі трусило від якогось надприродного поєднання люті й туги, від того, що все це відбувається. Мені здавалося, що я лежу на операційному столі, де з мого єства, по живому, без усякої анестезії хтось виймає орган за органом і досліджує, автентичний він чи фальшивий, причому все це в присутності якихось сторонніх, незнайомих мені людей. Я міцно трималася за сидіння стільця, намагаючись опанувати себе. Якийсь тиск зсередини змусив мене підскочити й назавжди різко припинити цей жорстокий розтин, як я вже одного разу було вирішила. Я мучилася, щоб якось усе це заглушити. Мама помітила, що мені важко, тому запропонувала зробити перерву й попити кави, адже ми нікуди не поспішали. Запропонувала вона й морозиво, яке зробила того ранку. «Давай, Бубі, допоможеш мені винести тарілки», – покликкала вона мене так, ніби будила. Бошко ж, однак, наполягав на тому, щоб ми спочатку закінчили перегляд документів і тільки тоді перепочили. Куди ж це він так квапився, – тоді я не могла навіть передбачити. А ось тепер знаю.

Деякі дані з документів моєї природної матері відрізнялися в угоді й у списку осіб, виписаних із лікарні. Власне, лише адреса була іншою, решта даних збігалися. Це ми пояснили тим, що після пологів вона виселилася зі школи-інтернату для учнів комерційного училища, в якій, очевидно, доти мешкала. Але ім'я, дата й місце народження й інші дані збігалися в усіх паперах. Бошко їх акуратно переписав, так само, як дати й імена всіх службових осіб, котрі поставили свої підписи. З якоїсь причини він уважав, що немає потреби робити

Перелюбники

ксерокопії, ба більше забирати оригінали. Пізніше я йому за це подякувала. Він збагнув, що ситуація вельми делікатна і що треба хоч трохи звільнити моїх від цієї додаткової адміністративної тяганини. На мою думку, зміна моєї позиції від того дня, коли ми домовилися про те, що розмову про вдовечеріння для мене закінчено, діяла на них так, ніби ми приїхали до них додому на руйнівному бульдозері, яким розвалюємо все аж до фундаменту. Усе це Бошко називав моїм недоречним перебільшенням. «Ти, Бубі, то захищаєшся, то караєш себе, але в усьому перебільшуєш. Ну чого ти постійно вигадуєш якісь страждання, навіть там, де їх немає? Хто зараз поводить, як сльозлива попадя?» – піддражнював він мене.

Наприкінці цієї зустрічі, коли ми пили каву й безуспішно намагалися розмовляти також про інші речі, мій тато повернув розмову до того, для чого ми прийшли до них. «І через це ми зараз проходимо разом, – сказав він, – але мусимо бути готовими до різних варіантів. Може статися так, що ця жінка буде абсолютно неготовою до чогось подібного й не матиме ніякого бажання підтримувати ці наші ідеї. Ми не повинні дивуватися і в тому випадку, якщо вона холодно відмовиться побачитися з Бубочкою. І це можна буде зрозуміти як цілком природне явище. Багато часу минуло відтоді, як вона віддалилася від дитини. Вона вже давно перегорнула ту сторінку в книзі свого життя, а можливо, й зовсім вилучила її зі своєї пам'яті, як назавжди закінчений епізод. І такого теж можна очікувати, це навіть дуже ймовірно. Не варто було б і нам наполягати на цьому, що б там не було», – продовжив він. «Звідки ж ми знаємо, які в неї тепер соціальні й родинні обставини. Може, вона хвора й не захоче, щоб ти бачила її такою. Або ж їй буде дуже незручно зараз, перед усією своєю родиною, якщо вона в неї є, визнавати, що колись народила дитину, про яку при них ніколи не згадувала. Навіть якщо б вона й сама хотіла цієї зустрічі, то соромитиметься саме через те, що стільки років усе це від них приховувала. Як же їй тепер раптом, отак зненацька, зізнатися їм у цьому?»

Можемо припустити, скажімо, і те, що їй буде страшно від того, що ти скажеш їй через стільки років, тому вона може подумати, що краще, аби все залишилося, як було домовлено при вдочерінні. Ніякого побачення. Це буде справжнім шоком для неї і для всіх, хто там у неї є. Тут нічого не можна передбачити, ми йдемо на великий ризик. Хто знає, що все це приховує для нас, воно не має бути так, як ми це собі уявляємо. Ми мусимо враховувати й можливі сюрпризи, але нехай, треба пережити все, що нас очікує. Єдине, про що ми з Міленою вас просимо, – продовжив він тихо, – це те, щоб усі пошуки, можливе побачення й усі наслідки цієї зустрічі ми проводили вкрай обережно, щоб це залишилося строго в межах родини, як і було досі, принаймні стосовно нас. Не тому, що ми чогось боїмося, а просто справді немає ніякої потреби в тому, щоб розплескувати це на всі боки, незалежно від того, чим скінчиться вся ця історія. Навіщо нам бути предметом міщанських теревенів? Це невелике містечко, ви ж знаєте, як це відбувається, обивателі тільки й чекають якоїсь слизької теми, котру можна обговорювати з сусідами, щоб їм було про що торочити, де б вони не зустрілися. Для нас краще про все мовчати. Яке кому діло? Зараз як ви собі хочете, але, наскільки я знаю нашу Бубочку, то так і буде». «Так, тату, даю тобі слово, так і буде, – стримано сказала я. – Ти добре мене знаєш». Я встала, підійшла до нього, нагнулася й обійняла його через спинку стільця. Він схопив обидві мої руки й міцно притиснув їх до своїх грудей. «Ну-ну, маленька моя, ні про що не хвилюйся, все буде як треба», – ніжно звертався він до мене.

І зараз, поки я пишу це, сидячи в кімнаті, де я виросла, а мої добрі, за Бошковою термінологією, «неприродні батьки» навшпиньки ходять по хаті, щоб не заважати моїй так званій роботі, я запитую себе, чи й цього разу я їх зрадила? Як на мене, то ні. Чи дотримала обіцянки? Так, наскільки це стосувалося мене, але схоже, що цього було недостатньо. Усе-таки не зовсім, це мені зрозуміло, але тому,

Перелюбники

що в певний момент воно стало сильнішим від мене. Вирвалося з моїх рук і пішло непередбачуваним шляхом. А тоді я заховалася в цьому своєму мовчанні. Не могла нічого ані зупинити, ані виправити, але ж мій зведений брат усе, що сталося, чомусь ставить на карб саме мені. І я б могла звинувачувати його, якби ж це тільки могло нам допомогти. Тепер усе це не має ніякого значення.

Коли мені розповіли цю історію про вдовчери́ння, про неї, крім нас, знали ще четверо людей, а тепер ця кількість збільшилася втричі, хоча я була найменше зацікавлена в тому, щоб надавати цьому розголосу. Навпаки, те, що я більше не могла контролювати ситуацію й не могла вплинути ні на що, – якраз це найбільше по мені й ударило. Це був отой завершальний удар у ланцюгу. Зараз мені не треба писати про це. Пізніше я все поясню. Піду по порядку.

Отже, ми мали зануритися в розслідування й на основі даних, записаних у документах майже чотири десятиліття тому, знайти Мирославу Р. Єліч, ученицю торговельного відділення Комерційного технікуму, що мешкає на вулиці Жикіци Йовановича-Шпанца, номер 24, в містечку Л. (котра була тимчасово приписана в Белграді, II бульвар, номер 3/IV) і народилася 18 грудня 1942 року в селі Грабовиці, муніципалітет Свілянац, від батька Радослава, сільського лісничого, і матері Даринки, у дівоцтві Гаврилович, домогосподарки. У медичній довідці, виданій у той час, написано, що стан здоров'я породіллі, себто малолітньої матері, котра віддає дитину на всиновлення, добрий, без гострих захворювань, уродженої патології або видимих проявів. Група крові B, RH позитивний.

«Для початку маємо вдосталь матеріалу, хоча й нічого з того, що датується пізнішими періодами, не зможе стати в пригоді. Не можна сказати, що починаємо з нуля», – задоволено сказав Бошко. «Ми не знали ані жодного нинішнього прізвища, ані місця проживання. Якщо вона взагалі жива», – постійно підкреслювала я. Мій чоловік звинувачував

мене в тому, що я так кажу, бо підсвідомо пристрасно цього бажаю, чого не можу повністю спростувати. Очевидно, десь у підсвідомості це був мій останній оборонний окоп.

Тоді я вперше взяла в руки угоду про вдовечеріння. Пробігла очима рясний текст, надрукований на глянсовому папері. Я зупинялася на тих жахливих, у бюрократичному стилі написаних пунктах, які передбачають зміну імені й прізвища, про права і обов'язки тих, хто всиновлює, а також нову виписку з метричної книги про народження. Мене душила якась безпорадна лють від того словника, від тієї фразеології, положень закону, вказівок і пунктів, які мають виконуватися, бо інакше на винуватців чекають покарання, найсуворішим із яких, окрім ув'язнення, є повне позбавлення батьківських прав на дитину без права на повторне вдовечеріння.

«Що ж, виходить, це ми з Бошком застосовуємо зараз цю грізну статтю одинадцять, пункт три?» – затремтіла я, немовби мене хтось зненацька, по шию занурив у холодну воду. «Силоміць забираємо в Кости й Мілени Коїч їхню Амалію Бубочку Коїч, яку вони відкохали й виплекали, а повертаємо невідомо на кого покинуту Славіцу Єліч?». Так, тоді я бачила, що мене принесли до будинку під тим іменем. Хто ж це приліпив його до мене? Може, сестри в пологовому будинку? А може вона, страшенно перелякана учениця-породілля, ще не отямившись від шоку, від усього, що з нею сталося, дала мені ім'я якоїсь із своїх товаришок, перше, яке згадала, не знаючи, що десь на мене чекало інше, гарніше ім'я? Ім'я єдиної доньки магната-винороба із Вршца, Густава Гюбнера, Амалії Берти Гюбнер-Коїч. Яке чудернацьке сплетіння фактів!

Читаючи той страшний текст про зміну свого життя, недбало віддрукований на машинці, який ряснів від зроблених чорнилом виправлень, я вперше всім єством відчула нове побоювання. Я зрозуміла, що тримаю в руці довідку про свою родинну меншовартість, такий собі письмовий документ, згідно з яким я не та, ким, як я гадала,

Перелюбники

є зараз, а та, ким я була до того. Я – особа без автентичного походження, дочка й онука якихось Єлічів і Гавриловичів, про яких я сьогодні вперше в житті почула. Ніби між іменами тих невідомих мені людей, котрі є такою близькою мені ріднею, оскільки вони предки моєї матері, про яку я так само нічого не знаю, я читаю якісь таємничі докори й застереження. І раптом мене охопила якась хвороблива цікавість, котрої раніше не було. Які вони, оті мої родичі? Яка ж вона нині, та нещасна неповнолітня породілля, учениця-мати Мирослава Єліч, це бідолашне створіння, яке, не встигнувши подорослішати, завагітніло від солдата? Чи захоче вона бачитися зі мною й довірити мені перший трепет своєї любові, перетворений небажаною вагітністю на жах і велику біду? І тоді суворі батьки, і дідуся, й бабусі Єлічі й Гавриловичі змусили її відмовитися бути моєю матір'ю. «Чи схожа я на неї, на цю змучену бідолаху?» – запитувала я себе, якщо вже немає ніякого шансу бути схожою на тітку Кристу, яка мені так імпонувала.

Поки я пишу це, страшенно натомяюся, але витримую, бо знаю, що мені зовсім не було б легше від того, якби я годинами сиділа, витріщившись у порожнечу, і прокручувала в пам'яті всі ці речі, як я це робила останні майже півтора року. Вже півтора місяця я вдома, точніше було б сказати, у своїй кімнаті. Сиджу й так собі час від часу щось записую, поки мої батьки, найкращі з тих, яких я могла б обрати на цьому світі, радіють кожному моєму виходові до вітальні на каву і моїм розмовам, що доволі часто перериваються заїканням. Вони запевняють мене, що я виглядаю набагато краще, ніж тоді, коли приїхала, те саме сказав мені й Деян, який двічі ненадовго приїздив відвідати мене. Відговорювався тим, що він ніяк не може навести лад у своїх справах, де панує хаос, що страшенно поспішає (усе це його висловлення), бо на нього чекає пацієнт, а насправді я бачила, що його дратує моє заїкання й уся ця «напівінвалідна» ситуація. «Ну ж-бо, Бубі, – сварив мене він, аби тільки розігнати замішання, – що ти тут

клюєш носом, наче якийсь столітній дідуган? А знаєш, кого ти мені нагадуєш, отого старезного рибалку Стеву, з Горнього Краю, пам'ятаєш його чи ні, ми тоді були ще малими? Щодня він ішов на Дунай, щоб подрімати декілька годин у прив'язаному човні, бо більше не міг ані гребти, ані тягнути сіть, а тільки ходив, ледь перебираючи ногами, кожного разу в першій половині дня, до Дунаю, а на вечір так само годинами тягнув ноги назад, додому. Прогуляйся трохи, Бубі, шо з тобою, збери компанію, випийте чогось, поговори з кимось, знайди кавалера, Бубі, пофліртуй трохи. Навряд чи є хтось із гімназистів наших часів, котрий не був би в тебе закоханий. Віднови якийсь із старих зв'язків, чого ти чекаєш?». «Так і зроблю, – відповіла я. – Зроблю, тільки ти, Декі, випиши мені лікарську довідку про те, як я зараз почуваюся, а там буде видно».

Отже, я втекла назад і заховалася у дитинстві, ні, ні, не в дитинстві, а, скажімо так, в отроцтві, в часі випускних іспитів. Коли батьки старанно піклувалися, щоб я мала все, що потрібно, щоб ніщо не заважало моему навчанню. І тоді вони мене так само, як і зараз, звільнили від усіх обов'язків поза межами дому, які я зазвичай мала виконувати. Я не ходила за дрібними покупками до найближчої крамниці або ж на ринок, ані на пошту, ані до шевця, навіть до пекарні за рогаликами й кренделіками. Це були мої строго визначені обов'язки і потім, завжди, коли б я не приїздила додому. Тільки не під час моєї підготовки до випускних іспитів. Усе це замість мене робили вони. Я виходила кудись тільки час від часу, у супроводі, на коротку прогулянку ввечері або ж удень, іноді до бібліотеки, якщо мені була потрібна якась книга, котрої я не мала. Тоді час комп'ютерів іще не прийшов.

Зараз я навіть на хвилину не виходжу з дому. За той час, відколи я в них, я лише декілька разів виходила прогулятися, до того ж пізно ввечері, коли на вулицях нікого немає. Не побилася б об заклад, що мама й тато потайки здалеку не спостерігали за мною. Скажу, що іноді мені й справді здається, ніби я готуюся до складання випускних іспитів. Ну,

Перелюбники

можливо, не обов'язково випускних, але ж, власне, те, що на мене чекає попереду, – це певне випробування на життєву зрілість. Не знаю, чи поталанить мені успішно його пройти. Це спало мені на думку зовсім нещодавно, коли я спробувала зателефонувати Бланці, щоб спитати, що нового в редакції, і попросити її повідомити юридичний відділ про продовження мого лікарняного. Оскільки її там не було й не відповідав так само її домашній номер, я поговорила про це з коректоркою Білянкою. Мені відомі її потенційні можливості в галузі телефонного спілкування, однак наша розмова була напрочуд короткою. Гаразд, я б навіть і не могла довго говорити, проте все-таки я здригнулася від страху через те, що вона не запитала мене ані як я, ані чи мені вже краще, ні що нового, ні де я. Усе вже відомо, це очевидно. Бланка дала їм необхідні інструкції. Домовленість така: не допитуватися в мене ні про що й поводитися так, ніби все в порядку. Мене списано, термін уживання закінчився, все відсунуто вбік, відправлено до комірки для старих речей. Добре, цього я й хотіла, щоб вони дали мені спокій, щоб мене ніхто ні про що не питав, для цього я й повернулася сюди, додому, за двадцять два роки після того, як відбрунькувалася. Чого ж тоді я зараз дивуюся? Це ж вона і є, моя концепція спокою. Біляна сказала, щоб я ні про що не хвилювалася, повідомлення буде передане кому треба. Вона переконана в тому, що все буде в порядку. Треба лише отримати нову довідку від лікаря, але це я, певна річ, знаю й сама. А потім лише оте коротке «чао, Бубі». Було помітно, що вона намагалася говорити й закінчити розмову зі мною якнайшвидше. І вона тепер розмовляє зі мною, як із хворою, як, зрештою, й усі інші. Це очевидно. Що ж я можу вдіяти, як є, так є.

І от, якось одразу після мого тридцять дев'ятого дня народження, десь у середині червня, майже два роки тому, розпочалася наша гонитва за моєю матір'ю. І мої постійні невротичні побоювання про те, чим усе це скінчиться, як це скінчиться. Той період запам'ятався мені

якимось внутрішнім, просто органічним переполохом у моєму організмі, який я не могла вгамувати. Я божеволіла від ситуації, спричиненої підготовкою до початку розслідувань, що стосувалися мого іншого існування. Все це зміцнювало статус мого відчуження. Мене мучила думка про те, що я провалююся в якусь невідому магму, у непевну ситуацію, розхитую все, що доти в мені було стабільного, втрачаю саму себе. Час від часу я почувалася злочинницею, особою з фальшивими документами. Мені хотілося публічно сказати своїм подругам, що я хтось інший, я – в чужій шкірі. Ця роздвоєність потроху стала моєю єдиною справжньою реальністю.

Найбільше я нервувала через невідомість того, що ж я, власне, з'ясую, хоча й не всі мої передчуття були негативними. Я мала декілька варіантів кінцевих результатів, які я постійно подумки розробляла, програючи подробиці. Іноді вигадувала нові, дедалі незвичайніші деталі, а часом і ті, неминучі, зводила до мінімуму. Фантазії про зустріч із тією жінкою (яку я й надалі так називала), заповнили всі мої думки. Мені хотілося, щоб, коли це станеться, була гарна погода, так десь наприкінці літа, коли вже мине страшенна спека, коли дозріє виноград. Не знаю чому, але я очікувала, що й моя справжня мати має невеличкий виноградник. Хотілося, щоб наша зустріч була тихою, звичайною, трохи стриманою, теплою, але небагатослівною, а ще менше хотілося обіймів і шмарклявого хвилювання. Сльози я виключала повністю, будь-які, – слези радості або ж від патетичного заряду, так само, як і оті виразні зітхання, болісне тремтіння голосу з жалісними обертонами, сповненими каяття. До цього я не була готовою, адже для чогось такого й справді немає причин. Якщо вона здорова і має якийсь належний, або ж, скажімо, прийнятний родинний статус, то не розумію, чого б ми обидві, після стількох років, мали горювати. Чому б нас зараз мало розпирати від взаємного ретроспективного жалю й невисловлених емоцій? Ми познайомимося, треба

Перелюбники

посидіти разом, поговорити, а потім розійтися собі з Богом у різні боки. Так я це задумала. Потім я регулярно відвідуватиму її на свята, так, ненадовго, і вона, якщо захоче, приїде до нас у гості до Белграда. Ідучи до неї, я ніколи не вважаю, що йду додому, бо маю інший дім, свій, по-справжньому батьківський, у якому я виросла і з яким навіки зріднилася й ототожнилася. І от так ми продовжуватимемо жити, кожна для себе, як і досі, тільки будемо знайомі. Приблизно таким був мій перший варіант фантазій про нашу зустріч.

Дві-три речі в тій початковій настанові, яку я вже потроху в собі виробила, були для мене доволі незрозумілими й невіршеними. Передовсім я не знала, як поводитися стосовно її чоловіка, якщо він є, бо, гадаю, його навряд чи дуже тішитиме перспектива спілкування з досі невідомою йому позашлюбною дочкою його дружини. Навіть якщо вона колись давно й зізналася йому, що зробила такий юнацький ляп, – назвімо так моє народження, – не думаю, що той чоловік зараз ніяк не дочекається, щоб зі мною познайомитися, і братиме в усьому цьому участь, не ставлячись до мене вороже. І потім, запитувала я себе, як це буде, коли ми побачимось? Чи треба зразу ж говорити їй «ти» і як узагалі до неї звертатися? Мамою назвати її я не можу, бо вже маю одну, яку не хочу скривдити нізащо на світі, тим паче, що, скоріш за все, вона буде присутньою на цьому першому побаченні, але, знову-таки, нерозумно було б звертатися до жінки, котра мене народила, словами «пані» або «тьотя», якою вона дійсно для мене не є. Добре, мабуть, це само собою якимось спонтанно вирішиться, коли ми зустрінемося, сподівалася я.

Друга можливість, і головну роль у ній відіграє її чоловік, зводиться до того, що вона заявить, що наша зустріч не має ніякого сенсу, оскільки цього не бажає її чоловік, а їй би не хотілося його цим поранити. А може статися й так, що, незважаючи на родинний статус, вона спокійно дасть негативну відповідь з приводу нашої (найбільшою мірою Бошкової) ідеї – побачитися і познайомитися через стільки років.

А можливо, на тій події й усьому, що з нею пов'язане, вона й справді поставила в своїй душі хрест і більше не має ані бажання, ані підстав це відроджувати. Вона має бажаних дітей і задоволена тим, що їй поталанило видряпатися з великої халепи, в яку вона було замолоду вскочила. Усе це вона вже давно забула, і ніхто не може її примусити знову туди поринути. Чого б це їй зараз повертати жах, який вона пережила? Навіщо їй це?

«Хто ви така? – рішуче скаже вона, – чого ви хочете від мене, з цим давно покінчено!». Подумки я відчувала, як вона безапеляційно відкидає будь-яку думку про мене. «Яка донька, про що ви говорите, які почуття від того, що ви зараз знайшли мене й співаєте цю пісню. Я більше нічого про це не знаю, не знаю вас, ви мені не потрібні, забирайтеся звідси. Це вже не лізе ні в тин ні в ворота, мене це не обходить. Якщо ви й далі мене турбуватимете, то мій чоловік звернеться до поліції». Я чула навіть тембр її деренчливого голосу, прислухаючись до нього в свідомості, як швидко й сердито вона вимовляє ці слова. Ночами я вставала з ліжка, бо мене будили її крики, які я чула. «А що, як і справді буде так?» – питала я себе, стрічаючи ранок у безсонні. Що тоді мені робити? Я завдала душевної рани своїм батькам і засмутила, мимоволі відсунувши їх убік, на другорядну роль у своєму житті, щоб відшукати матір, яка знову зрікається мене. Позичивши в Сірка очі, я повернуся до них, визнаючи свою велику легковажність. Відноситиму це на рахунок отих, узятих звідти, невідомих мені генів, які цього разу не визнали мене, проте тиняються десь у мені, й докладу зусиль, щоб любов'ю довести їм, наскільки я їхня й більше нічия. Гаразд, так і буде, і яка там може бути зустріч із тією жінкою і її родиною? Я залишаюся тим, ким я офіційно є, відколи себе пам'ятаю, Амалією Коїч, пізніше Коїч-Станич, щодо цього в мене ніколи не було й немає жодного сумніву. Славіца Єліч – це тимчасове, давно стерте й забуте ім'я небажаного немовляти. Який сенс сьогодні про все це думати? Я і не Сла-

Перелюбники

віца Єліч, і не Амалія Коїч. А лише Бубочка, отой джміль, котрий б'ється об скло, доки не знепритомніє.

Третє припущення, яке крутилося перед моїми очима, було геть мазохістським. Я уявляла собі такий варіант нашої зустрічі й увесь діалог, ніби моя мати якась модерна пихата «бізнес-вумен», власниця відомого закладу багатощільового призначення, на автотрасі, скажімо, Белановіца–Ліг. Моя мати цілком могла б бути такою, з огляду на фахову підготовку й досвід, якого вона набула. Вона призначить нам зустріч у тій своїй корчмі на великому автобані, яку вона нещодавно відремонтувала й перетворила на невеличку кав'ярню й ресторан. Усередині можна осліпнути від світла: блискуча барна стійка, нікельовані поручні. Розмальовані офіціантки. З'являється вона, у вузесеньких штанцях, добряче нашмарована, вітається за руку й представляється: «Дуже приємно, Мірка». Питає, що ми будемо пити. Сама собі приносить свій улюблений коктейль із віскі, кока-коли й льоду й сідає з нами за стіл. «Сини й чоловік у Белграді, поїхали купувати товар», – вибачається вона. Вона відсърбує випивку й зарозуміло торочить мені, що до будинку маляти здала мене для мого ж добра, знайшла чудових людей, це було для неї найважливішим. Ну от, усе гаразд, вона мала рацію. Вона рада, що я виросла шасливою, вийшла заміж, а надто з того, що позакінчувала інститути, – це вельми важливо. Вона намучилася, як Ісус, поки вони з чоловіком досягли того, що мають. І за все це ще не остаточно сплачено кредити, але ж вона боєць у важкій категорії, а не абихто! «Якщо мене зіштовхнуть із даху хмарочоса, я під час падіння встану на ноги», – дає вона собі стислу характеристику. От тільки шкодує, що замолоду не любила вчитися. Так само і її сини, але хоч для них вона створила робочі місця, тут, у їхній кав'ярні. «А ти маєш дітей?». «Ні». «О, це шкода! – вигукує вона (незважаючи на те, що мала й іще одну дитину), – але, гадаю, ще є час. Скільки ж це тобі виповнилося років, щось я забула? Ой, як добре, що ти завітала. От бачиш, як буває

в житті, я й не сподівалася на це. То заходь знову, коли про-
їжджатимете цією дорогою. Тепер ви знаєте, де ми. Пере-
прошую, – додає насамкінець, – у мене робота, знаєте,
кав'ярня – це як дракон. Та ви сидіть, сидіть, хочете ще
чогось випити, може, ще кави? Дівчина принесе вам,
замовте, якщо чогось хочете. Заклад пригощає», – підморгує
вона мені. «У нас є попередні замовлення на сьогоднішній
вечір, тому я поспішаю. Ну, давай, сонечко, хай щастить,
па-па!». І пішла до кухні, потягнувши донизу тіснувату
туніку, надягнуту на брюки.

Ця фантазія лякала мене, але іноді, попри всю свою
божевільну реалістичність, вона здавалася мені майже дій-
сністю. Я боялася цієї очної ставки зі своїм походженням.
Уявляла, як схилюся над якимсь дзеркалом, де побачу огидну
істоту, котра люто вишкіряється на мене. «Що, не подоба-
юся тобі? – стрекотатиме вона, – ну, що ж удієш? Ти спробу-
вала знайти кращу, але ж щось тягнуло тебе, от ти й повер-
нулася сюди, до своїх коренів. Ось, тепер бачиш, хто ти, тож
дивися досхочу».

Той свій кошмар від передбачень і припушень
я намагалася заглушити таємним планом про втечу до Граца,
до Саші, сина тітки Кристи, а донедавна я б сказала, мого
двоюрідного брата. Та я й зараз насправді так думаю й відчу-
ваю, а кажу так лише для того, щоб не створювати плута-
нини, бо зараз, принаймні потенційно, маю багато родинних
ліній. Із ним я й тими днями часто розмовляла по телефону
або ж обмінювалася електронними повідомленнями. Раніше,
в гімназії й під час навчання, ми листувалися, обмінюючись
грунтовними дотепними листами – деякі з них я зберегла, бо
вони чудові. Ще з дитячих років ми з ним завжди були в зла-
годі, а наш родинний зв'язок зміцнювався на шкільних кані-
кулах, які ми проводили разом, перебуваючи влітку з тіткою
Кристою десь в Австрії або ж у біля моря, у Словенії. Знала
я і його колишніх дівчат, і нинішню дружину, мешканку
Нового Сада, Ірму Борош, зараз, звісно, Піварські, люту осу,

Перелюбники

як називала її тітка Криста, але, також за її словами, винятково кваліфікованого стоматолога. Усі наші Піварські, як каже мій тато, – стоматологи. Від тітки Кристи та її колишнього чоловіка, Мілана, Сашиного батька, до Саші й лютої оси Ірми. Наша запальна невістка, Ірміца, може спокійно використовувати визнання тітки Кристи як новий диплом, адже тітка Криста взагалі не дуже щедра на компліменти, тим паче в їхній професії, бо й сама мала репутацію неперевершеної в галузі стоматологічної майстерності і такою залишається й досі. І зараз, під старість, один раз на рік, на прохання своїх пацієнтів, яким вона регулярно лікує зуби більше сорока років, тітка Криста їде до Граца. А якщо з якоїсь причини вона не може приїхати туди, то багато хто з них, хто вперше сів у її стоматологічне крісло ще в дитячому віці, приїздить сюди, до неї, зупиняється в готелі, а тітка Криста орендує кабінет одного колеги в Новому Саді й увечері лікує їм зуби. Коли вона повернулася, як казала, до своєї мови й до свого наддунайського болота, додому, Ірма й Саша успадкували її чудово розкручену приватну клініку в Граці.

Декілька разів бувала я в них у гостях і з Бошком. Ще з дитинства я любила їздити до Граца, і мені завжди було там добре. В одній із телефонних розмов Саша трохи збентежив мене запитанням, чому з мого голосу він відчуває, що я якась неуважна й не в гуморі. У відповідь, заїкаючись, я наплела йому щось на зразок того, що в мене дрібні неприємності зі здоров'ям і буцімто це не телефонна розмова (звичайно, я не могла сказати йому, що шукаю матір і через це я трохи не в своїй тарілці). Він одразу ж закричав, щоб я приїхала до них, – їм якраз знадобилися гості. «Давайте-но, сідайте в машину разом із Бошком, хоча б лише на вихідні! Коли будете? – наполягав він, щоб я йому сказала, – коли вас чекати?». «Не знаю, – розпливчасто відповідала я, – домовимося. Я тобі ще зателефоную». Тими днями я дедалі частіше думала про втечу до Граца як про єдино можливе спасіння, незалежно від того, чим закінчиться наше розслідування.

Усе це, власне кажучи, я пишу, щоб відтягти перехід до головного, – до пошуків матері й зустрічі з нею. Чи вистачить мені душевних сил розповісти все це до кінця? Не знаю, можливо, не треба було й починати писати, але ж, визнаю, що це допомагає мені, принаймні хоч трохи, впорядкувати це своє топтання в похмурих спогадах.

На відміну від мене, що не дотримала слова, даного батькам того вечора, коли вони відкрили мені таємницю про те, що ми не є родичами, мій чоловік послідовно виконував свою обіцянку допомагати мені, чим тільки зможе, в усьому, що стосується пошуків. Він робив навіть набагато більше. Він замінив мене майже в усьому. Спочатку я поїхала збирати медичні дані, а потім лише стежила за звітами з експедицій, як я назвала дослідницькі походи, в які вони ходили разом з татом, але постійної участі в заходах, пов'язаних із «польовими дослідженнями», я не брала. Ми докладно, часто-густо до пізньої ночі, аналізували зібраний матеріал і виробляли плани щодо наступних кроків. Справа стала серйознішою. Одного разу я відважилася звірити Бошкові свої страхи перед тим, що на мене чекає, сказала йому щось про періодичні похмурі передчуття й малодушність, яка охоплює мене при одній тільки думці про зустріч із тією жінкою, кровно близькою мені, а в усьому іншому – такою далекою. Я серйозно питала його, як би він подивився на те, щоб усе це припинити. «Я не маю ані сил, ані справжньої потреби робити це», – запевняла його я. Бошко підбадьорював мене словами про те, що це абсолютно нормально, що я боюся й уявляю собі можливі найпохмуріші варіанти, але що все це просто розвіють уже перші обійми з матір'ю. «У той момент сама дійсність назавжди вилікує тебе від такого згубного фантазування. Для цього ми все це й робимо».

Вони пошадили мене й звільнили від подорожі до її рідного села, а також до містечка, яке в шкільних документах було вказане як місце її постійного проживання. У тих місцях вони почали розпитувати про ту, котра тоді звалася Мирославою Єліч, не знаючи ані її подальшої долі, ані її нинішнього

Перелюбники

прізвища. За жодною з цих адрес вони її не знайшли, але натрапили на сліди, котрі вели їх далі. Домовленість була такою, що спочатку ми самі перевіримо все, що зможемо, на основі документації, яка була в нашому розпорядженні, а якщо нам не пощастить її знайти, то лише тоді звернемося до агенцій, Червоного Хреста та різних спеціальних служб, які цим опікуються. Це була таткова пропозиція – спробувати зробити все без залучення будь-яких сторонніх осіб, бо такий спосіб залишав найбільше можливостей зробити все це таємно, в чому він був дуже зацікавлений. Зрештою, так само, як і я, й усі ми.

Майже кожного дня після роботи й на вихідні ми їздили до моїх батьків, щоб домовлятися й готуватися до пошуків, як говорив Бошко. Вони удвох із татом перебирали географічні мапи, накреслювали найближчий шлях до тих населених пунктів, розробляли стратегію. Домовлялися почати з села, спершу поїхати туди, аби трохи його оглянути, і лише під час других відвідин вести розмови з людьми. Урешті вони все-таки відмовилися від цього, бо їм здавалося, що так усе видаватиметься сумнівним. Боялися підозри місцевих жителів. «Люди в маленьких селищах не люблять, коли хтось починає щось винюхувати й шукати когось із них. Вони одразу ж подумують, що йдеться про казна-що, – напучував нас тато, – це я кажу вам із досвіду, як літня людина, що багато працювала не в кабінеті, а з людьми. Отакі, перелякані, вони позалазять до своїх шкаралуп, і не буде жодного шансу витягти з них бодай слово». Тоді Бошко зметиковав, що найліпше було б проїхати через село й зупинитися, – ніби випадково, ніби в них закінчився бензин або щось подібне, тільки щоб ні з чого не було видно, що вони приїхали туди з якоюсь метою. Вони вигадували різні зачіпки, чому розпитують про Мирославу Єліч, аби приспати недовіру селян і сусідів, оскільки ті й так не надто балакучі з нетутешніми, а тим паче, коли їх запитаєш про когось конкретно. Вирішили, що пощастить, якщо вони скажуть, що Белградське комерційне училище, в якому Бошко нібито

викладає, а тато – колись там викладав, святкує якусь річницю, от вони й намагаються зібрати колишніх учнів, адреси яких мають у шкільних реєстраційних формах. Оскільки вони випадково проїжджають через те село, то згадали, що звідти одна колишня учениця з числа ще не знайдених, от їх і цікавить, чи хтось із них знає, де б...

«Ні, в селі Грабовіці більше не було Єлічів. Тут іще давно жила лише одна родина з таким прізвищем, але вони не були старожилами», – пояснив їм один говіркий селянин, власне, продавець із маленької крамнички, до цього ж комплексу входила й маленька кав'ярня, тому він водночас виконував і роботу офіціанта. Колишній лісівник, як тоді говорили, лісничий (мій дід Радослав, чиє ім'я мені було відоме зі списку, отриманого в будинку маляти) став зятем Гавриловичів і жив тут, у помісті свого тестя, яке від нього й успадкував, але це було вже давно, може, під час війни. «Невдовзі після того, як виникла нова Югославія, вони з дружиною переселилися, здається, – сказав він, – до містечка Л., де Радослав отримав роботу, пов'язану з лісівництвом». Те, що дісталось їм у спадок тут, вони продали. Це був удалий продаж, оскільки половину в них і так би відібрали, коли проходила націоналізація, як моєму батькові «під пиво» жалівся тодішній юнак, що жив по сусідству з Єлічами й Гавриловичами, а нині – селянин досить поважного віку. «Ці Єлічі мали тут двох дочок, але не знаю, чи після війни у них іще народжувалися діти. Вони були трохи молодші від мене, проте до школи ми ходили разом, одна з них пішла до першого класу, коли я був уже в четвертому», – пригадував він, навіть не здогадуючись, що розкриває важливі факти. Що з ними було потім, після того, як вони переселилися, йому було невідомо. Він і говорив такими словами: «мені відомо, мені не відомо», а Бошкові це особливо сподобалося як приклад надання власній манері висловлювання офіційного характеру. Гадає, що одна з тих колишніх дівчаток, зараз уже жінка похилого віку, померла, хтось тут, у селі, бачив у газеті повідомлення про

Перелябники

смерть. Він не пам'ятає імен жодної з них. Так само не впізнав би він їх і на фотографіях, якби вони навіть і мали якусь фотографію, що взагалі було малоімовірним.

Потім їм треба було заїхати до містечка А., на вулицю Жикіци Йовановича-Шпанца, номер 24, але до цього потрібно було підготуватися інакше. У маленькому селищі відразу підуть чутки про те, що хтось шукає таку чи таку жінку, тож здійсниться велика паніка, внаслідок чого люди або зовсім замовчать, або ж даватимуть неправильні відомості, щоб замести сліди тих, кого переслідують, вважаючи це розпитування розслідуванням, а осіб, яких розшукують, – жертвами якогось слідства. Тому вони вирішили не ходити манівцями, а прямо йти за адресою, яка була зазначена у виписці з лікарні, подзвонити до дверей будинку або ж квартири й сказати, що вони знайшли загублені документи на ім'я Мирослави Єліч, як там і записано, котра мешкає саме за цією адресою, й хотіли б їх повернути їй. Вони знайшли їх на стоянці біля мотелю поблизу містечка. Щоправда, вони засумнівалися, що вулиця з такою назвою взагалі ще існує, проте сподівалися, що люди пам'ятають і попередні назви і що їх хтось туди направить.

Так і сталося. Вони знайшли будинок номер 24, хоча вулиця зараз і мала іншу назву: вулиця Церської битви. Двері їм відчинила якась здивована молода жінка. Розмову вів Бошко, тато вважає, що він був дуже переконливим. Спочатку вона їм не дуже допомогла. Сказала, що мешкає тут лише відтоді, відколи одружилася, а було це два роки тому, тож вона не знає імен людей, котрі жили тут раніше. Будинок купив її свекор, вона й гадки не має в кого, ані де зараз колишні власники, але може по телефону запитати свого чоловіка. Вона зачинила двері й залишила їх отакими зніченими чекати надворі. Проїшло щось хвилин із десять або ж навіть більше, тому тато й Бошко подумали, що вона нічого не з'ясувала і вже навряд чи з'явиться. Може навіть бути й таке, що її чоловік у чомусь засумнівався й напоумив її викликати поліцію. Оскільки їм

тільки цього їй бракувало, вони пішли до машини з наміром поїхати до муніципалітету, щоб розпитувати далі, аж тут вона вибігла з будинку й почала їх гукати. «Гей, постривайте, куди ж ви, я хочу вам сказати, мій чоловік знає, куди вам треба віднести ці документи! Зараз він прийде, він працює тут, поблизу, в супермаркеті». І справді, невдовзі з'явився той чоловік, власне, майже юнак. Він уже знав, що їх цікавить. «Усе буде гаразд, – сказав він, – я знаю, де вам треба їх шукати». Вони запросили його кудись випити, якщо поблизу є якась кав'ярня. Така знайшлася. Вони сіли й познайомилися. Бошко знову втюхав йому оту задалегідь заготовлену історію про загублені документи Мирослави Єліч, котра, буцімто, там мешкає, що молодого чоловіка досить-таки відчутно спантеличило. «О, то тоді це не може бути та жінка, в якої ми купили будинок», – резюмував він. «Наскільки мені відомо, вони не Єлічі. Раденкович їхнє прізвище, а ім'я її, я, відверто кажучи, вже забув. Розумієте, ми приїхали сюди як біженці з Боснії, тож не знаємо тутешніх людей». Бошко зауважив йому, що це могло бути її дівоче прізвище, і це для нього теж було чимось сумнівним, ніби він не міг собі уявити, що та жінка колись була дівчиною. «Я не думаю, що це вона», – перейшов він на свій рідний діалект. «Які документи вона могла б там загубити? Якщо, звичайно, сама не повикидала якісь старі папери, бо вже закінчився термін їхньої чинності й вони їй не потрібні», – вголос розмірковував він. Усе-таки, коли він остаточно трохи сконцентрувався, а допомогли йому в цьому й декілька чарок «лозовачі»²², яку він спритно ковтав, ніби вдихаючи, то пригадав, що жінка, котра тут мешкала, продала будинок, коли помер її чоловік, бо хотіла поїхати до сина, до міста М. А ще він додав, що вона працювала тут із його батьком, у тому самому супермаркеті (в якому й він минулого року отримав

22 Сербська виноградна ракія, що виробляється традиційним способом, за допомогою дистиляції перероблених сортів винограду.

Перелюбники

постійну роботу), от такою була передісторія цієї купівлі. Це було приблизно років сім тому. Тому його й дивує, яким чином тут, неподалік, могли опинитися її документи. Усім, що стосувалося продажу й угоди, опікувався її син, а його ви легко знайдете, він тренер тамтешнього гандбольного клубу «Рудник», можливо, ви його й шукаєте. «Він надзвичайна людина й супертренер, завдяки йому вони потрапили до першої ліги, а взагалі я пригадую, він казав, що юрист за фахом або щось таке», – мовив молодик, а Бошко старанно робив записи. «Раденкович, імені не пам'ятаю, але його точно всі там знають. Запитаєте в кого-небудь. Підіть одразу до клубу, так буде найкраще, кожен вам підкаже. Там знають, де він мешкає». На запитання, чи міг би він зараз в угоді про купівлю й продаж знайти його адресу, юнак відповів заперечно, бо все це під ключем у кімнаті його батька, а той зараз у Боснії, намагається отримати кредит, вони б хотіли відкрити тут якийсь приватний заклад, аби працювати на себе, досить уже тягти ярмо для іншого... Вони насилу розсталися, незважаючи на те, що все це відбувалося серед робочого дня, або ж, як сказав би юнак, «гарячої пори, коли тягнуть ярмо», хоча він провів майже годину за холодно «лозою», яку випив і за себе, і за когось іншого.

Вони зрозуміли, що хлопець не зловився на гачок із історією про загублені документи. Він зметикував, що вони йдуть слідами чогось набагато важливішого, ніж старі документи. Вони або приїхали купувати гравців, або ж, либонь, ідеться про якусь спадщину. Як би там не було, він був певен, що гра, до якої втягнуті й вони, обертається навкрути шаленої грошви, тому вони так уперто й розшукують цю жінку. Він був задоволений, що не дав їм адреси, яку, цілком очевидно, міг легко знайти. «Ну ж бо, ви, друзі, попотійте трохи», – читалося в його хитрій усмішці при розставанні.

Коли вони повернулися додому, то все це розповіли мамі й мені, натомлені від усього, але, як вони вважали, – майже закінчивши роботу. Залишалося знайти в місті М.

адресу тренера того славнозвісного клубу й ретельно перевірити, чи й справді йдеться про мого зведеного брата. «Якщо ми не влучимо в десятку, то муситимемо повернутися до містечка Л., щоб гортати папери в архіві муніципалітету, коли нам це дозволять, перечитувати від початку до кінця документацію про Єлічів і, можливо, Раденковичів, щоб усвідомити, хто є хто. «Усе-таки щось мені підказує, що ми вже недалеко від своєї мети», – самовпевнено сказав Бошко.

Потім приблизно з тиждень він цілими днями телефонував, шукав номери мобільних телефонів, адреси, домовлявся про зустріч. Був обачним, щоб не сказати зайвого. Говорив, що йдеться про якусь ділову угоду. Я була йому вдячна, що він не втягував мене до тих розмов, що він такий відданий і уважний, мене вражала величезна енергія, з якою він усе це робив. Це виглядало так, ніби його тягла вперед якась божевільна сила, яка не відступить, поки все не вирішиться. Так і було, і та сила існувала, й вона дійсно була несамовитою, лише тоді вона була ще на нашому боці.

Ось уже три дні я не підходжу до столу, боячись описувати події, які будуть наступними в хитромудрій круговерті моєї остаточної загибелі. Просто я не вмію все це висловити, мені дійсно бракує слів. І як тільки я починаю прокручувати щось із цього в своїй пам'яті й хапатися за деталі, намагаючись збагнути, як усе це описати, не розпорошуючи при цьому уваги, щоб нічого не приховати у підсвідомості, щоб знову і знову не прасувати зім'яті частини і не деформувати цілі, я одразу ж бачу все це в картинах, як у виставі. Мені на спадають на думку якісь слова, лише картини, отакі «сірі», неретушовані, або ж якісь деталі у збільшеному вигляді, котрі допікають мою свідомість, наче сильні уколи.

Крім того, вчора телефонувала Бланка, щоб попередити мене про свій приїзд на вихідні. Ніби нічого не сталося, ніби все так добре, що краще – годі й мріяти, ніби я не втекла сюди, ніби, як вона каже, я не «пошила в дурні» її Васка, тоді, коли півтора місяця тому вона домовилася про прийом

Перелюбники

у своєї знайомої лікарки. Про все це – анічирк. Вона абсолютно не ходила манівцями, не питала, чи я не проти, щоб вона приїхала, лише сказала без усяких церемоній і вступів: «Бубі, я ненадовго приїду в неділю, щоб побачитися. Але й чути не хочу ні про які приготування, прошу тебе, скажи мамі Милі, що ми вдвох кудись підемо на обід. До того ж за твій кошт, мадам. Ти ще не виставлялася за день народження, і не думай, не спекаєшся», – казала вона все на одному подиху, наче крутила катеринку. «Я приїжджаю близько опівдня, гаразд?». «Ну, так, – прозаїкалася я, – так, приїжджай, тільки не...». «Hasta la vista²³, Бубіста!» – перервала вона мене, весело сміючись. «Наговоримося в неділю, чао!».

Я поклала слухавку, і мене одразу ж охопило якесь легке тремтіння від справжнього напливу цілого сплетіння почуттів. Мене трусило від страху, від люті на себе, що я пробекала оте «так», але водночас і від якогось збудження, майже від радості, що Бланка розмовляла зі мною, як із нормальною людиною, ніби за цей час нічого не сталося, ніби я не на лікарняному, ніби я не з'їхала з глузду, як, очевидно, зазначено в моєму діагнозі, поставленому в редакції. «Чи вона, бува, не вирішила приїхати з отією своєю лікаркою?» – раптом перелякалася я. Як це мені зразу не спало на думку? Ні, вона б мені обов'язково сказала. Не думаю, щоб вона насмілилася, та й ця лікарка навряд чи вдалася б до такої наруги, насильницького вторгнення до системи, – таке, певно, й не дозволяється.

«До вихідних іще є час, – заявила я своїм за обідом, коли повідомила про те, що до нас у неділю приїде Бланка, – від усього цього ще можна відмовитися. Побачимо, як я почуватимуся». Це був мій лакмусовий папірець, я хотіла якось прозондувати, чи вона попередньо з ними про щось не домовлялася. Я одразу ж розкаялася в тому, що засумнівалася в них. Мене розчулило блаженне осяяння, яким просто

23 До побачення (ісп.).

світилися їхні обличчя у відповідь на звістку, що взагалі йдеться про те, що мене хтось відвідає, особливо ж вони зраділи тому, що це Бланка. Вони зовсім не зважили на мою думку про можливу відмову або ж удавали, що не сприймають її серйозно. У цілому ж, в усьому, що зі мною відбувалося відтоді, коли я приїхала до них, вони намагалися шукати й знаходити бодай якусь ознаку мого одужання, а те, що до мене приїде подруга, так, як вона робила це багато разів раніше, вони сприймали як відкриття воріт навстіж для виходу з моєї самоізоляції, як прямий вхід до нормальності. «Побачимо, – повторила я, – побачимо». Моя обережність їх не бентежила, вони якось відчували, що я поступлюся і Бланка справді приїде, і вже по обіді того ж дня пішли, аби накупити харчів для недільного бенкету.

Ну от, як стало відомо, принаймні в нашому вузькому колі, ми нарешті знайшли Мирославу Єліч, ту, що народила мене на світ, для якої я є покаранням за дівочу любовну легковажність. Так, Зоран Радєнкович був її сином, – гандболіст, зараз тренер клубу, а взагалі – політолог за фахом. Тепер це також було і її прізвищем. Вона мешкала в своєму новозбудованому двоквартирному будинку на околиці міста М. Вона – працівник торгівлі на пенсії, що торгувала різним крамом, і лише за потреби декілька разів працювала в текстильних крамницях, переважно відміряла тканини. Все це вона повторить під час нашої першої зустрічі, яка, однак, відбудеться не тоді, коли вона їм обіцяла.

Коли вони обидва повернулися після успішних пошуків, тоді, коли встановили, що це й справді вона, і розкрили їй причину того, чому її розшукували, Бошко, зазвичай сповнений позитивної енергії під час пошуків, був доволі стриманим в оцінці нинішньої ситуації. Він сказав, що Мирослава, а тепер він так постійно її називав, справляє враження по-селянському міцної, вона енергійна й життєздатна, хоча тяжка праця й турботи позначилися на всій її статурі. Виглядає старшою за свій вік. «У тебе очі, як у неї», –

Перелюбники

наголосив він так само, як це постійно робили всі, коли бачили мою маму Мілену. Думаю, що колір очей відіграв вирішальну роль у вдочерінні. От і тепер він став важливим для підтвердження спорідненості. «Ніколи б її не впізнав, – розповідав тато, дивуючись. – Вона геть не схожа на себе тодішню, та й ти на неї – анітрохи. Зараз це зовсім інша особа. Та добре, я, певно, й не очікував побачити підлітка, якого майже сорок років тому бачив двічі чи тричі, але бодай би щось нагадувало мені її. Ніщо, ну геть ніщо мені її не нагадує. Я щось і не пригадую, щоб у неї були блакитні очі, а мабуть-таки були, не стали ж вони в неї блакитними за цей час. Побачимо, що скаже Міла, либонь, вона щось помітить у ній таке, що їй нагадає. Я не пригадую нічого. Я настільки не міг збагнути, що це вона, що весь час боявся: ми все-таки помилилися й розмовляємо з кимось, хто не має до всього цього жодного стосунку».

Узагалі після тих відвідин обоє вони були зовсім не такими балакучими, як раніше. Бошко в загальних рисах розповів, що спершу вони знайшли клуб, де їм дали адресу й телефон. Не були вони багатослівними й щодо того, як вона їх прийняла. Так, спочатку атмосфера була трохи напруженою. Вона страшенно здивувалася цьому несподіваному візитові. А спершу – вельми розгубилася. Була дуже скутою, бо взагалі ніяк не могла зрозуміти, навіщо вони прийшли. Спочатку сказала, що взагалі не бачить причин через стільки років ворухити все це (це я тільки потім, додатково, дізналася від татка). Вона ніяк не могла второпати, що я, тобто всі ми від неї хочемо. Схоже, вона перелякалася, що я, можливо, чомусь вирішила повернутися до неї або ж щось подібне до того, на що вона, вочевидь, аж ніяк не розраховувала. Вони мусили по декілька разів повторити їй, що про це не йдеться, а що я лише хочу, щоб ми побачилися й познайомилися, і нічого більше. Тоді вона розпитувала, де я й що я, чим займаюся, де живу. Про себе багато не говорила. Сказала, що тільки два роки тому вони з сином обладнали цей будинок, де

зараз мешкають, але не разом, кожен має свою квартиру. Син одружений, і його дружина працює тут, у місті. Має бутик жіночого одягу. Що ж до будинку, то їм треба ще дещо закінчити, але вони задоволені, як вийшло. Потім знову, до деталей, перевіряла, що їх, власне, привело до неї і чому не прийшла я. Був такий момент, коли їм здалося, що вона сумнівається в тому, що я взагалі існую, і що це, мабуть, якийсь шантаж. І тоді, десь під кінець візиту, коли вони, втомившись від її підозр, вирішили далі не наполягати, а повернутися ще раз, уже зі мною, вона погодилася побачитися, хоча й тоді доволі неохоче, причому поставила умову, щоб вона прийшла до нас, а не я до неї. Сказала, що це буде за три тижні, коли вона приведе до ладу зуби, зараз їй видаляють щодня по одному й мають поставити якийсь частковий протез, тож вона не може це переривати. Вона повідомить нас про точний день свого приїзду. Записала телефон і адресу, хоча Бошко дав їй свою візитівку. Вона хоче це записати власною рукою, бо візитівку може десь подіти. Приїде з сином, котрий, на татове й Бошкове прохання, не був присутній при цій розмові. Вони вважали, що йому краще буде лізнатися про все від неї, тобто про те, що вона вважатиме за необхідне сказати йому, і в такий спосіб, який обере сама. Її син, як він пізніше нам зізнається, заціпенів від страху, коли їх побачив. Зметиковав, що вони могли б бути з ринкової інспекції, яка виявила в супермаркеті якусь розтрату, а нинішньому персоналові було найпростіше все це повісити на його матір, до того через ж стільки років. Вона подякувала їм за те, що вони ні про що не говорили при ньому, пообіцявши все йому розповісти, але не зараз, не одразу. Їй потрібен час, щоб і самій до цього підготуватися. Обоє вони ще на початку розмови наголосили на тому, що бажають, аби все це залишилося строго між нами, що її, знов-таки, трохи налякало. Вони пояснили, що від неї залежить, кому з представників своєї родини або друзів вона захоче про все розповісти, але вони б їй радили, щоб це не виходило за межі найвужчого кола,

а тато, так само, як напередодні їй нам, пояснив чому. «Та я їй не буду, – нарешті второпала вона, – що ви таке говорите, навіщо я буду всюди всім про це розповідати, я розумію, про що ви? Ну що тут скажеш! Сину їй невістці мушу сказати, бо від них це не треба приховувати, та їй не можу, навіть якби хотіла, далі не будемо поширювати». Вона пояснила їм, що її сестри вже немає на світі, а із зятем у неї стосунки не найліпші. Між ними ніколи не було злагоди. Діти сестри, а їх троє, пороз'їжджалися хто куди, її син час від часу з ними листується, а вона – ні. Та їм це їй не потрібно – у них свої клопоти. «А чи були колись якісь звістки або ж, можливо, знайшовся слід Бубоччиного батька?» – раптом запитав Бошко. «Та де там! – сердито відрубала вона. – Коли це все було! Я б його їй не впізнала, якби він увійшов зараз сюди, та я навіть імені його справжнього не знаю. «А ви, часом, не для того прийшли, щоб ми разом його пошукали? – розсердилася вона. – Якщо так, то нам нема про що говорити, я про це гадки не маю». «Ні, – втрутився тато, – про це їй мови бути не може. Ми тут не через нього, а через Бубіцу їй вас». Вона хитала головою, вкрай недовіжливо дивлячись на своїх дивних відвідувачів. Ось так скресла крига.

«Увесь час вона нервувала через зуби», – потім розповідав мені Бошко. Оскільки їй видалили передні, крім двох очних з обох боків, вона не могла говорити розбірливо і затуляла рот рукою, перепрошувала, бо їй незручно було бути перед гостями беззубою».

З якоюсь ніжністю я думала про її клопіт щодо вигляду за таких незвичайних обставин. Загалом уся ця історія була для мене невимовно сумною. «Бідолашна жінка, – думала я, – напевно, саме так, як я собі уявляла, вона все це сприйняла як нову божу кару. Можу собі тільки уявити її неспокійне їй тяжке безсоння протягом наступних днів і тижнів. Ось як зненацька обернулося її стражденне минуле, спливало на поверхню щось таке, що вона ладна була захватити за сімома замками. Раптом, ні сіло ні впало, хтось

уривається до її життя, до її вистражданого будинку, до складного лікування її зубів, до її забутої травми, до її укомплектованої родини, до спокійної старості».

Мені хотілося якось їй допомогти, якнайшвидше зробити щось для цієї поки що незнайомої страдниці, в чие життя одного разу, давно, я мимоволі внесла стільки сум'яття й горя, та ось і зараз не залишаю її в спокої. Я їй справді не могла дочекатися, коли ми вже побачимося, щоб якось повернути її до себе й заспокоїти. Перше, що я скажу їй, фантазувала я, то це те, що їй із мого боку, звісно, все пробачено, це якщо вона боїться моєї теперішньої реакції. Мені дуже важливо, щоб вона збагнула, як я розумію труднощі, які вона пережила тоді, чотири десятиліття тому, і співчуваю їй. Наскільки зможу, я постараюся, щоб наша теперішня зустріч була теплою, приємною, як і все в наших стосунках у подальшому, принаймні зроблю все, що залежить від мене. Їй буде кому розкрити душу й довіритися, а якщо вона захоче – то іноді поговорити, отак, як вона, думаю, не може ані з сином, ані з невісткою. Так зі мною розмовляла тітка Криста, вона називала це нашими змовницькими аналізами. При мені вона лаяла своїх недбайливих нащадків, лютувала з приводу пихатої невістки і поганої освіти онука, котрий на очах у батьків спить до обіду, вголос міркувала, чи відповісти на залицяння старих симпатій, читала мені листи від свого першого студентського кохання, першого й останнього, – все інше було рутинною, і пустотливо підморгувала мені. Можливо, моя мати не має таких проблем, так само, як і мама Мілена, але мусить же вона мати якусь маленьку таємницю, якою б вона з більшою радістю поділилася зі мною, аніж із кимось іншим. Тепер, якщо вже я існую, і якщо ми знайомі, то можемо бачитися, коли нам тільки заманеться, все одно я зрозумію її краще, ніж будь-хто інший, навіть якщо це їй абсолютно не потрібно. Усе буде так, як вона захоче. Між нами нічого не повинно робитися силоміць, навпаки, я хочу відразу ж сама їй пояснити, що для неї настав час ніжності.

Перелюбники

Спогади більше не непокоїтимуть її. Зараз, коли ми знайшли одна одну, усе буде вирішено, як годиться. Наші життя продовжують свій плін, у різних напрямках, і ззовні все залишається так, як було, просто вона матиме дочку, яка її розуміє. Сподіваюся, що це належним чином розжене страхи й пом'якшить шок, який вона перенесла від усвідомлення того, що я вирішила з нею побачитися.

Проте вона не зателефонувала тоді, коли обіцяла. «Гаразд, – думали ми, – день і час не було так уже й точно визначено, зателефонує». Одначе час спливав, а від неї – нічирк. Мені нічим не хотілося докоряти Бошкові за його романтичну концепцію материнської чуйності. І він здебільшого мовчав із цього приводу. Ми терпляче чекали її обіцяного телефонного дзвінка.

Швидко минув той тритижневий термін, потім місяць, тоді – два, а потім уже й настала осінь, але нічого не відбувалося. Вона не телефонувала. Мій батько похитував головою, дедалі більше стверджуючись у переконанні, що це взагалі була не та особа, яку ми шукали. «Що я вам казав? Якась жінка, котру випадково звать так само, від страху й збентеженості зізналася нам в усьому, про що ми її питали, аби тільки від нас відкараскатися. Тому вона весь час була така схвильована й розгублена, просто вона нас не розуміла, та й не могла отямитися від здивування». Бошко најкачився, набурмосився і взагалі мовчав щодо цього. Лише інколи, отак зненацька, надокучливо й уперто торочив: він упевнений у тому, що вона обов'язково подзвонить, але я б не сказала, що він і справді був у цьому впевнений. «Хто знає, як обернулося з тими зубами, – захищала її мама, – може, в неї виникли якісь ускладнення. Бубочко, треба, щоб ти їй зателефонувала, запитай її лише, як вона, і коли зможе приїхати, більше нічого». «Про це не може бути й мови, – з жахом відкидала я таку можливість, – ні в якому разі». Цього б я аж ніяк не могла зробити. Я боялася, що, зрештою, справдилося моє найгірше припущення. Замість чоловіка, який уже помер,

очевидно, втрутився син і заборонив їй перекладати на них тягар гріхів часів її молодості. Не міг стерпіти, аби в їхньому, так тяжко вистражданому новому будинку вешталися якісь незвані гості. «Хтозна, навіщо вони зараз тебе шукають! – залякував він її. – Сиди там, де сидиш, й ані слова про це більше». «Певно, що так і було», – жалілася я татові. «Що ж ми можемо вдіяти, забудемо все і крапка!».

Я більше їй не чекала її дзвінка і не знала, що робити, куди подітися від злості, здебільшого на себе саму. «Мені не можна було влазити в усе це, – сказала я Бошкові одного дня, – ось тобі, маєш, мексиканські арії про материнські обійми, тепер тобі все ясно? Тепер ти бачиш, чому я вперто відмовлялася від ролі в цій провальній мелодрамі?». Він мовчав. Потім знову якийсь час ми не згадували про дослідницький екскурс у моє справжнє походження, хоча, я певна, обоє думали про це більше, ніж будь-коли.

Чи то Бошко все-таки трохи пришвидшив цю справу, чи ні, не знаю, не можу стверджувати з упевненістю, але десь на початку листопада ми дочекалися й цієї події. Він відповів на телефонний дзвінок. «Хто?» – стурбовано перепитував Бошко, ніби хтось помилився номером, аж потім різко змінив тон і продовжив: «А, так, так, а як же, я не впізнав вашого голосу!». Я знала, що це вона.

Охоплена панікою, я підбігла до Бошка й заперечним розмахуванням рук, різними гримасами й рухами подавала йому знаки, щоб він ні в якому разі не давав мені слухавку, а щоб сам про все домовився. Словом, вона сказала, що в неї змінилися плани, їй було б набагато зручніше, якби ми приїхали до неї. Запропонувала, щоб це було, якщо ми можемо, першої ж неділі, вона запрошує нас на обід. Наголосила, що буде сама, а пізніше прийдуть син із невісткою і їхня п'ятирічна донечка, щоб ми всі познайомилися. Коли вона їм усе розповіла, її родичі погодилися з тим, щоб про це знали лише члени родини. Бошко відповів, що зрадів її запрошенню, але що нам було б зручніше приїхати після обіду, лише на каву й сік, бо

Перелябники

в той день на обід ми вже запрошені (це він вигадав нашвидку, бо я, коли почула про обід, шалено заперечно закрутила головою). «Не варто нам, – сказав він, – із першої зустрічі, яка сама по собі є досить делікатною, одразу робити якесь пишне свято, нехай це буде тільки знайомство й розмова». «Гаразд, як хочете», – погодилися вона. «Ми всі приїдемо, – виразно сказав Бошко, – ваша дочка, її усиновителі і я. Сподіваюся, що ви не маєте нічого проти». «Добре, як хочете, – повторила вона, але з її голосу він відчув, як знову вона чогось перелякалася. Про те, чому телефонує більше ніж через два місяці після того, як минув визначений термін, вона не сказала жодного слова. Не запитала також ані як ми, не попросила мене до телефону, не запитала навіть, чи я вдома.

«Ну, от, не може ж вона зразу поводитися, як мама, коли вона мені нею, власне, ніколи й не була», – виправдовувала я її про себе. «Гаразд, вона знала, як його звати, тож зрозуміло, що з ним про все це й поговорила». І я вірила, що вона не телефонувала так довго через те, що лікувала зуби, їй же важливо добре виглядати, коли ми побачимося. І знову мені було шкода, що її, сердешну, так перелякало наше побачення. Ми розхитали фундамент її пенсійного спокою. Коли вона представилася, Бошко не зрозумів її через різкий наголос на другому складі. «Це Мирóслава, – повторювала вона, – знаєте, влітку цього року ви були в моєму домі в місті М.». Не сказала: «Я мати вашої дружини». Не страшно, принаймні, вона зателефонувала. Це від переляку, можу собі уявити, як вона почувається. Я одразу ж їй усе пробачила.

Зателефонували моїм. Ми з мамою довго домовлялися з приводу подарунків. Я не була впевнена, чи треба було взагалі щось приносити, і що саме. Моя пропозиція була – лише великий букет квітів, потім іще буде час для якихось ширіших подарунків, коли я побачу, що б вона хотіла, чого їй бракує, який у неї смак. Найгірше було б засипати її чимось купленим отак, навмання, задля порядку, нічого про неї не знаючи. Мама запропонувала мені, крім квітів, узяти ще

велику коробку цукерок, мої книги, ті дві, які я написала, і ті, що я переклала, декілька моїх світлин. Вони візьмуть пляшку доброго вина, треба було б щось узяти й для дитини, та й, може, для брата і невістки. «Не годиться, – сказала вона, – приходити з порожніми руками, але знов-таки, не варто й передавати куті меду, щоб люди не подумали, що ми їх хочемо якось підкупити». «Я й сама не знаю», – сумнівалася я. Гаразд, урешті-решт я зробила все так, як вона мені порадила.

Як же мені тепер описати той день? За цей час стільки всього сталося, що я не знаю, з чого й почати. Той день був і залишився для мене таким, що я не можу ані описати, ані пережити його. І ту зустріч, на фоні мого збентеженого й напівбожевільного стану, й усе, що вона змінила в мені й у моєму житті. І нинішні сповнені тривоги спогади про неї, обтяжені всім і всякою всячиною. Її різкий голос і отой сильний запах лаку для волосся, і новісінькі меблі у вітальні, які належать онуці, так само, як і кімната, і її частина будинку, як вона мені пояснила трохи пізніше, в той же день. «Ми нещодавно його купили», – задоволено представила вона нам своє до блиску начищене домашнє начиння. «Спершу я хотіла опанувати себе, звідки мені було знати, що вам насправді потрібно, чого тільки я не передумала». Що там їй спало на думку, звідки мені знати? Вона не дуже охоче розкривала нам усі припущення.

Того дня мене все хльостало по обличчю. Починаючи зі страшенного тремору, від якого мене трусило з тієї хвилини, як тільки ми підійшли до того дому на околиці міста, з прибудованою знизу залізною огорожею. Він нього йшли якісь лиховісні флюїди, він був наче елеватор, такий претензійно-величезний і відштовхуюче-сірий у своїй бетонній подобі, бо фасад іще не був покритий вапном. «Треба чимало часу, щоб він добряче просох», – вони навіть пояснили нам чому. І мій страх перед відчиненими вхідними дверима. Нічого з того я не вмію висловити як належить, ані що я бачила, ані як почувалася, ані що мене так уразило.

Перелюбники

І зараз подумки я бачу лише те, як зловісно виглядають відчинені вхідні двері будинку, так само, як і ще одні, бокові, що вели до помешкання з правого боку коридору. «Вони відчинили їх, бо чекали на нас, або ж просто хотіли провітрити перед нашим приходом?» – питала я себе. «Дзвоніть, дзвоніть, не треба заходити отак, не сповіщаючи про свій прихід», – шепотіла я татові, не розуміючи того, що кажу. Пропустила їх усіх уперед. Хотіла трохи підготуватися, глибоко вдихнути повітря, заспокоїтися, перш ніж побачити...

«Прошу, – перервав мене жіночий голос, що долинав із квартири, – ласкаво прошу, заходьте!». Я чую його й зараз, як він, такий різкий і гострий, ріже все перед собою. Він звучав майже так, як я це собі уявляла в страшних передбаченнях. Я здригнулася. «Може, це не вона?» – сподівалася я. «Ласкаво прошу!» – повторила вона й підійшла до дверей. І ми зайшли. Чи вони віталися з нею за руку, як там було, не знаю, я нічого не бачила. У мене щось бубоніло в голові й блимало перед очима. Я не усвідомлювала ані коли, ані як, ані куди я увійшла, ані того, чи я побачила її.

Чула лише, як вона сказала: «Чи це і є та моя велика дівчинка? Ходи-но, доцю, я лишень краще тебе роздивлюся». Вона схопила мене за руки й хутко притягла до себе. У той момент я згадала вовка, котрий у казці про Червону Шапочку прикидається бабусею і каже, що має великі руки, щоб краще її схопити. «Щоб краще тебе схопити», – лунало у мене у вухах. «Щоб краще тебе схопити». «Ну, та є ж щось, не можна сказати, що взагалі немає нічого спільного, га? Ми не схожі як дві краплі води, але, знов-таки, щось є», – винесла вона вирок і грубо обійняла мене. «Сонечко моє», – ласкаво шепотіла вона, міцно стискаючи мене. Я ледь дихала. Я теж обвила її руками й заплющила очі. І той запах лаку для волосся, і стискання в її обіймах, як у лещатах, і два незграбні поцілунки, і її глухе бурмотіння плаксивим голосом, який при цьому здавався ще грубішим, – що вона ніколи й не думала, що ми коли-небудь побачимося, але от дав же Бог, – усе це

шмагало мене по обличчю. «А зараз давай-но, сідай», – сказала вона, розімкнувши обійми і, ніби якусь річ, повернула мене до стільця. Коли вона мене зовсім відпустила, мене почало трохи тіпати.

Гадаю, що весь цей час я перебувала в стані легкого запаморочення. Якось намацала руками опору, а тоді й сидіння стільця, але перед моїми очима й далі продовжували спалахувати якісь вогники. І всі інші теж уже посідали. Ми мовчали. Минуло чимало часу, поки я змогла нормально вдихнути повітря й наважилася прямо подивитися на свою матір і справді її побачити. Вона стояла, тісно притулившись до шафок і витирала очі й ніс паперовою хустинкою, що свідчило про те, що за цей час вона навіть зронила якусь сльозу, чого я не бачила. Очевидно, вона чекала, щоб і я трохи оговталася і щоб нас усіх чимось пригостити. Атмосфера була, як на сільських поминках. Вигляд в усіх був якийсь застиглий, із зімкненими щелепами, ніби в роті вони стискають полум'я, яке б вирвалося, як тільки в них трохи послабилася б стальна пружина на м'язах обличчя.

Я зупинила погляд на жінці, котра стояла перед шафами, приставленими одна до одної. Вона була в якійсь трохи наїжаченій оборонній позиції, із закритою спиною, міцно стояла на ногах. Здавалося, що вона бореться з собою й приборкує внутрішній приплив почуттів, ніби хоче довести до нашого відома, що вона сильна й зуміє витримати все, що з нею станеться. Я бачу жовтувате, не дуже зморшкувате обличчя, губи, злегка підфарбовані помадою якогось цикламенового відтінку, блакитні очі з набряклими повіками. Трохи важкувате, подвійне підборіддя. Коротко пострижене волосся баклажанового кольору, свіжопофарбоване й сформоване в якусь шоломоподібну зачіску, стверділу від шарів лаку, запах якого я відчула, коли її обійняла. Це виглядало так, наче на голові в неї був якийсь розфарбований воєводинський хлібний кошик, сплетений із прутиків, у якому тримають тісто перед тим, як покласти його до печі.

Перелюбники

«Що ви будете пити?» – несподівано різко запитала вона. Я впізнала акцент, який збентежив Бошка під час їхньої нещодавньої телефонної розмови. «Будь ласка, що б ви хотіли, вам треба чимось освіжитися», – пропонувала вона нам, і тоді стало помітно, що вона привела до ладу зуби. Не пам'ятаю, що сказали інші. «Склянку мінеральної води, будь ласка», – промовила я, щоб хоч якось подолати паніку, яка делалі більше охоплювала мене.

Поки вона розставляє склянки й розливає напої, я бачу, як під довгою жилеткою повільно погойдуються відкладення сала, котрі оперізують її, як два набряклі кільця, вище і нижче талії, що непевно вгадується лише як кругова лінія, окреслена паском сукні. Золотий ланцюжок із хрестиком теліпається під подвійним підборіддям, над округлим вирізом светра. «Боже великий, – вирувало в моїй голові, – що я маю спільного з цією дебелою жінкою середнього зросту, з міцною, жилавою статурою, одягненою в темно-синю спідницю, пуловер такого ж кольору та довгий в'язаний жилет із різнокольоровими смугами поверх цього, й узутю в капці?». За склом у середній частині шафи, з-за наставленої купи келихів і порцелянових фігурок різних тварин, виглядала світлина нашого нещодавно скинутого президента. Мій тато сидів у кріслі, над ним, наче лапи якогось зеленого привида, нависало листя мутанта-фікуса, що агресивно розрісся, тому він постійно мусив викривляти голову у правий бік. Мама й Бошко займали два місця на тримісному розкладному дивані, бильця якого були прикрашені трьома овальними мереживними захисними підстилками для голови на той випадок, якщо комусь спаде на думку зручно розвалитися.

І дійсно, навряд чи можна було б уявити собі оселю, яка б здавалася мені такою дивною. Я сприйняла її наче якесь загрозливе пустище. І те, що відбувалося під час і після тих відвідин, – усе це для мене було тоді й залишається зараз чужим і далеким. Замість того, щоб відкрити моє коріння, вона, ніби якийсь звір, розверзла щелепи, відкрилася, немов

бездонна яма, і повністю розбалансувала мою попередню стабільність. «Ні, ні, ні, я вже відчула атмосферу, важко уявити собі облаштування кімнати, яке могло б більше відрізнятися від того, що я уявляла собі як теплий дім моєї матері», – подумала я й відчула нагальну потребу якнайшвидше все це закінчити й повернутися додому.

Чую, як вона повторює: «Будь ласка, прошу дуже». Розумію, що це її професійна зіпсованість. Вона розповідала про своє життя (перипатетичне²⁴, як пізніше прокоментував Бошко), про переїзди, спочатку з батьками, а потім із одного села до іншого з чоловіком, ветеринарним техніком. Осіли вони лише коли він вийшов на пенсію, років десять тому. Тоді повернулися до її батьківського дому й до майна у містечку Л., виплативши половину дітям сестри. І саме тоді, коли вони подумали, що вже трохи перепочинуть і насолоджуватимуться спокоєм, бо й вона мала вийти на пенсію, він захворів і, як сказала Мирослава, за три місяці згорів. Вона все порозпродувала й переселилася сюди, а «звідси піде прямо на цвинтар, до нього», – підсумувала вона, ніби йшлося про поїзду на курорт.

Мама вручила їй наші подарунки й розповіла, що в школі я була відмінницею, так само, як і в студентські роки, що я закінчила те й те, захистила магістерську дисертацію, що володію іноземними мовами, написала й переклала книги, котрі принесла їй, і що вона може мною пишатися.

«Так, їй-богу, це чудово», – кивала вона головою. «За все це вона має бути вам удячною, зараз неможливо знайти роботу, не маючи освіти. Молодець!» – віддала вона мені належне й продовжила свою історію про те, як Зоран, її син, закінчив факультет, батько хотів, щоб він був ветеринаром,

24 Перипатетики [від гр. *peripatētikos*] – ті, що прогулюються (за легендою, Аристотель викладав учням філософію під час прогулянок) – учні або послідовники давньогрецької філософської школи Аристотеля.

Перелюбники

а син – ні, тож вступив на відділення політичних наук, хоча пізніше захопився за отой свій спорт. «І добре зорієнтувався, нічого сказати, – продовжила вона, – працює, має чудову платню, от тільки вдома ніколи не буває, а невістка сердиться. Я кажу їй: що б вона робила, якби була на моєму місці? Чоловік їде кудись працювати, та й нема його по два тижні, а коли щепить свиней від свинячої чуми, – майже щороку була епідемія, – тоді його немає й цілий місяць, а якщо й приїде, то переночує, а наступного дня прокидається – і знову в дорогу. Я нічого, не бідкаюся, мені немає коли про це думати. Працюю, мала дитина в початковій школі, після уроків приходять до мене до крамниці, якщо я виходжу в післяобідню зміну. Ну ось так, було важко, але ж якось витримали».

А тоді вона пішла покликати сина й невістку, щоб ми познайомилися. Вони прийшли з дівчинкою. Приємні, життєрадісні люди. Гарно влягнена молода жінка з лагідною усмішкою і милим обличчям. Статурою син трохи подібний до матері, але дуже смаглявий, голий, по-спортивному рухливий, ширий. Розпещена сором'язлива дівчинка тримає матір за руку й не відходить від неї. «Брат чи зведений брат, як правильніше?» – весело каже він біля дверей: «Давай поцілуємось, як справжні брат і сестра». І ми цілуємося. Він каже: «Я дуже радий, що ти нас знайшла, дякую тобі, дякую всім, що приїхали. Ага, то це мій зять? Ну справді, я дуже радий!» – і цілується з Бошком. Тільки мої мама й тато ніким йому не доводяться, тож їм він лише широко потискає руку, без поцілунків. «Дійсно, мені важко повірити, знаєте, Зоран завжди говорив мені, як би він хотів мати сестру», – цвірінькає невістка, а в її мовленні відчувається іншомовний акцент. А потім ми довідалися і який саме. Вона – Мілада Чернова-Раденкович, за фахом дизайнер текстилю, родом із Брно, зараз – власниця бутику модного одягу в М. «Лада перейшла до нашої віри, – задоволено інформує нас Мирослава, – вона сама хотіла, ми на неї в цьому абсолютно не тиснули». У Лади струнка фігура, ніжна шкіра обличчя, майже як у її донечки, на світлому тлі

якої темно-карі очі виглядають ще гарнішими й більшими. Світле волосся вона зібрала в невеликий жмут на самому тімені. Вона виглядає, як одна з балерин у зграї лебедиць із «Лебединого озера». Їй дуже пасують коротка спідниця й жакетка з тонкої темно-зеленої тканини і в'язані гетри з тими самими візерунками, що на Мирославиній безрукавці. Розумію, що це вона причепурила свекруху, одягнувши її в таке вбрання, аби трохи пом'якшити її кремезну статуру. У дівчинки теж були такі самі строкаті в'язані гетри.

Великі очі надавали Ладиному обличчю дитячого виразу. Зоран розказує, як довго він не міг отямитися, коли мати сказала йому про мене. «Ніби в іспанському серіалі, – сміявся він, – але я зрадив, справді». Нарешті дівчинка каже, що її звать Леною. Від Мирослави ми довідуємося, що Зоран і Лада познайомилися в місті Брно, де він два роки грав у гандбол за тамтешній провідний клуб. «Так, – каже Зоран, – отак просто, як у кіно, закохалися одне в одного й одружилися, якось навіть довго й не зустрічалися, все це відбулося якось природно». «А я зовсім і не заперечувала, що бере когось не зі своїх. Не має значення, вона, хоча й не наша, а швидко при звичаїлася, все вивчила, готує гібаницю²⁵ краще, ніж я», – голосно й резонно підсумувала Мирослава, ось зараз ми її й покуштуємо. «І тістечка теж вона робила, я лише ходила по харчі», – вихваляла вона невістку. «І це вона малювала», – показує якусь мазню, психоделічні²⁶ комбінації на темпері. «Це вона подарувала мені на день народження, а це – коли ми купили меблі. Взагалі я не дуже на цьому розуміюся, але, принаймні, хоч не голі стіни», – додала вона. Вони

25 Пиріг із сиром із листкового тіста, одна зі страв сербської національної кухні.

26 Психоделіка [від гр. *psyche* – душа + *delos* – ясний] – декоративний дизайн, що вирізняється яскравим, райдужним колоритом, який імітує стан наркотичного трансю, з примхливими орнаментами й аранжуваннями.

Перелюбники

з Ладю частували пітою, тістечками і виноградом, а потім Лада гортала сторінки книг, які ми їй принесли. Сказала, що позичить у Мирослави «Китайського кухаря», любить вона цю їжу. Вона приїде до Белграда, щоб я показала їй, де роздобути інгредієнти, тут їх точно немає. До есе про інтелектуалок із групи Блумсбері вона навіть не доторкнулася. «Візьми це собі, доню, і читай, мені це не потрібно, я точно не буду готувати китайські страви, я для цього вже надто стара», – сміючись, муркотала собі під ніс Мирослава. Присунула до себе книгу, де було написано: «Моїй матері, від її Славіци», і галантно підсунула її Ладі, поклавши їй на коліна. А та подарувала мені один із отих своїх здивованих поглядів, цього разу відчувалося, що вона широко дивується, їй навіть було трохи незручно. Ми також вручили подарунки, принесені для молодшого покоління. Дівчинка сказала, що не їсть шоколад із ліщиною, тільки десерт «Єврокрем».

Після кави Мирослава запропонувала, щоб усі, крім нас із нею, пішли трохи погуляти містом і зайшли подивитися на Ладин бутик. «Нам із тобою треба було б трохи поговорити віч-на-віч», – сказала вона мені. «Так, так, – сказала я їй голосно заволала до них, коли вони вийшли: – Не ходіть довго, прошу вас!».

«Ну от, доню, що тобі сказати, мені приємно, що ми знайшли одна одну», – перейшла вона до справи одразу ж, тільки-но ми залишилися вдвох. «Щось же змусило тебе прийти, звичайно, кров – не водиця. Батька шукати навіть і не думай, нікудишній він у тебе, це щоб тобі одразу було ясно. Він жорстоко мене обдурив. Навіть ім'я, яким він мені представився, було несправжнім. Що ж я тоді розуміла, була шмаркачкою! Схоже, що він домовлявся з вартовими, аби ті, коли я приходила до нього, викликали його по імені, яке він мені сказав, щоб вийти в місто, а я вірила. Одного разу мені сказали, що він уже пішов до міста, бо до нього приїхала дружина. Я чекала його перед казармою, трохи далі від вартових, щоб мене не помітив патруль, – він не повернувся навіть останнім

автобусом. Ото негідник, тут нема про що говорити! А коли я сказала йому про огляд і що лікар визначив, що я на п'ятому місяці й він не може зробити мені аборт, мені здалося, що він нібито зрадив, – прикидався, аби тільки сліди замести. “От і добре, матимеш дитинку!” – лоскотав він мені живіт. Звідки мені знати, що з ним було потім? Ми бачилися ще декілька тижнів, а потім він більше не виходив, коли його кликали з прохідної. Коли одного разу я стала тиснути на них, щоб його покликали, бо мені треба сказати йому щось важливе, то мені відповіли, що за розпорядженням його перевели до іншого гарнізону. Там, у Толміні, ніхто його не знав, не було навіть особи з таким ім'ям, а він говорив мені, що звідти. Мої вирішили з ним більше не марудитися, бо це армія і так далі, а дитину, щоб не було ганьби, віддати на всиновлення, та й годі. Ми приховували це, ніхто не знав. Казали, що я на практиці, тому не приїжджаю влітку додому, а я чекала, щоб з'явилися усиновителі. Восени я екстерном закінчувала комерційне і, на щастя, проскочила. Тоді було важко з роботою і спочатку мене прийняли до однієї крамниці в селі, кожного ранку я туди їздила, так я й познайомилася з чоловіком із тієї маленької сільської крамнички та й вийшла заміж. Пізніше, коли з'явилися супермаркети, стало трохи легше. Я менше топталася туди-сюди по крамниці, але страшенно крали, тож я мусила пильнувати не двома, а чотирма очима.

От скажи-но тепер, як я могла залишити дитину? Адже зараз ти й сама бачиш, що це було краще для тебе, ніж би ти росла зі мною по селах. Зараз ти їхня, пані, я бачу, що ви прекрасно живете, у злагоді, а це – найважливіше. І чоловік у тебе чудовий. Шкода, що ти не маєш дітей, але, знов-таки, важливо, що в тебе є робота і що ви працюєте.

Тут, люба моя, і це я мушу зразу тобі сказати, тобі чекати нічого, тому пильнуй, щоб там усе залишили тобі, щоб не втрутилася якась далека рідня або ж щось таке. Нехай напишуть заповіт, щоб ти побачила його на власні очі. Усе своє я відписала онуці. Ця моя частина будинку

Перелюбники

записана на неї. Ми це організували минулого місяця. Я користуюся всім довічно, вони мають до мене підлещуватися до кінця, але жодна зі сторін не має права нічого ані відчужувати, ані зменшувати, лише за угодою з адвокатом, причому це могу тільки я у разі, якщо пенсія не покриватиме витрат на лікування. Їй належать повністю й усі ці меблі, й усе моє рухоме й нерухоме майно, буквально все, аж до цієї паперової хустинки. Так і вони мають тобі переписати, чуєш мене чи ні, дивись, щоб потім не було пізно, вони набагато старші від мене, звідки ти знаєш, що принесе завтрашній день, не жартуй із цим!».

Усе це вона торочила як машина, – швидко, уривчасто, з отим своїм наголосом на другому складі, а ще, відверто кажучи, – по-діловому й широко.

Я рішуче заперечила її гадку про те, що я прийшла сюди, сподіваючись на спадщину. «Мені нічого не треба, я все маю», – захлинаючись говорила я. Мені здалося, що після цього вона трішки заспокоїлася. «Та я знаю, – зітхала вона, – але звідки ж людині знати, що принесе день, а що – ніч, люди змінюються. Хто може гарантувати, що завтра твій чоловік не поставить питання про твою частку тут?».

«Це ви дали мені ім'я Славіца?» – пощастило мені вставити запитання, щоб якось повернути бесіду в інше русло. «Яке ім'я? – здивувалася вона, а потім пригадала: – А, так, це я. Треба ж було якось тебе записати, от я і пригадала, що так звали мою молоду класну наставницю з восьмирічки в Л., яку я дуже любила, от тільки недовго тобі довелося носити це ім'я. Нічого, гарне й це, твоє, – Амалія». У її варіанті вимови моє ім'я звучало як Аномалія, і я ледь не розсміялася.

«Я хотіла тебе про щось запитати: ти могла б якось нам допомогти? Знаєш, Лада хотіла відкрити крамничку, я маю на увазі, бутик у Белграді, – замучилася вже вона з цим. Лада дуже добре все це робить, усі так кажуть, однак тут неможливо заробити, справи йдуть кепсько, люди купують мало, бідолашні, не можуть оцінити, та й грошей теж не

мають. Там би справи в неї пішли набагато краще. Чи могли б ви допомогти їй знайти робоче приміщення, а тут би вона своє продала, клієнти є, приміщення знаходиться в хорошому місці, це Зоран отримав його від клубу, ну от. Що скажеш?» – наполягала вона на відповіді.

Я хіба наполовину слухала, про що вона мене питала, машинально кивала головою, а про себе порівняла цю нашу розмову з тим, як я її собі уявляла. Мені хотілося втішити змучену й нещасну жінку, звільнити її від фрустрацій, пов'язаних із минулим, яких у неї, очевидно, було чимало. Погладити її по зриту зморшками материнському обличчю й сказати їй, що ми більше не озиратимемося назад. Уселити в неї віру в те, що для неї настав час ніжності й спокою, а я намагатимуся зробити для цього все можливе. Мені хотілося, щоб ми разом поговорили, всміхнулися одна одній і відчували свою спорідненість. Очевидно, вона сприйняла нашу зустріч зовсім по-іншому.

Це була ділова розмова, яка для мене мала лише маргінальне значення в наших стосунках. Через те я почала молоти майже навмання: «Що ж до цього, то ви маєте звернутися до Бошка, – сказала я, – він теж дизайнер, займається графічним дизайном, усім, – від оформлення книжок до рекламного матеріалу, навіть фільми робить. Має невеличку фірму, студію, разом з іще двома колегами. Можливо, він би міг щось порадити. Я на цьому зовсім не розуміюся. Вам треба поговорити з ним».

І перш ніж вона встигла знову продовжити розмову про справи, я знову перебила її запитанням: «А ваш покійний чоловік знав, що ви мали дитину до того, як одружилися з ним?». «Та звідки? – хитнула вона головою, – що ти таке вигадуєш, як би я посміла йому зізнатися? Я вийшла заміж через п'ять років після цього й одразу ж завагітніла Зораном. Та й навіщо мені було йому розповідати про це, я вже й сама забула». «І він справді ніколи про це не дізнався?» – ще раз спитала я. «Ніколи, звідки він міг дізнатися, навіть якби йому хтось і приніс на хвості, я б сказала, що все це брехня, люди

Перелюбники

люблять пліткувати, але якщо б він зараз був живий, то й слова поганого б не сказав, він був дуже хорошою людиною. Зоран вдався у нього, м'який і лагідний».

Вже вечоріло, коли ми вчотирьох поїхали назад, до Белграда. Мала Лена, коли вони повернулися з міста, вручила мені шовкову шаль, на якій була зображена резеда з листочками по краях. І мама отримала таку ж, блакитну, із сріблястими цяточками. «Бубі, візьми обидві, тобі вони знадобляться більше», – сказала вона, коли ми роздивлялися їх, сидячи вавох за задньому сидінні авто. Я лагідно погладила її по руці. «Ні, я не ношу такі речі, ти й сама знаєш». А потім ніжно поцілувала її у щічку.

«Просто чудові речі робить ця жіночка, – зненацька обіззався Бошко, – треба допомогти їм перебраться до Белграда». «Значить, вони вже його питали, – подумала я, – коли тільки встигли?». «Так, дійсно, Лада була єдиною світлою плямою наших відвідин», – гірко підсумувала я. Мені хотілося якось трохи дорікнути йому за ті пафосні піснеспіви про зустріч із матір'ю й усю цю ейфорію в джазовому стилі, до якої він залучив мене протягом останніх місяців.

Так от, саме цей світлий промінь півтора року після того стане його дружиною і в такий спосіб перетвориться на дуже темну пляму в моєму житті. Тепер, як щасливе подружжя, Бошко і Лада чекають на дитину, яка має невдовзі з'явитися на світ.

Ми досить сильно здружилися з молодими. Спочатку вони приїхали на день народження Бошка, а потім часто заходили. Разом ми зустріли й перший Новий рік, на їхній дачі на Руднику, а другий – у нас, у Белграді. Лада часто приїздила в справах, шукала місце для бутика, навіть частково брала участь у розробці дизайну матеріалів для презентації клубу Зорана. Вона й знайшла для них цю роботу.

Мама Мілена у січні мусила лягати на операцію. Я, так би мовити, переселилася туди, до своїх, аби бути з татом, потім щотижня їздила на вихідні трохи їм допомагати. А потім

я їй отримала отого листа їй невдовзі довідалася від Бошка, хто став його новим великим коханням і дружиною.

Наступного дня, зі спустошеною душею, я сіла в авто й помчала до Мирослави й Зорана. Хотіла поговорити з ними, не заспокоювати їх, а просто поговорити з ними про все, що сталося, щоб бути разом, щоб нам було якось легше осмислити те, що нас спіткало, і що ми маємо по-людському, гідно це витримати. Мені їй на думку не спадало казати їм, що все це – так собі, дрібниці, що нічого, однак, не втрачено. «Зоране, ти молода людина, маєш чудову донечку, – щось таке снувало у мене в голові, – тож не допусти, щоб вона стала жертвою». Власне кажучи, я їй не знала, що скажу, а просто летіла туди.

Мене зустріли, як злочинця. Ще їй досі я відчуваю після всього цього озноб, мурашок, які повзуть угору по моїй спині. Бачу, як Зоран, мій брат, чи зведений брат або ж ким він там мені доводиться, обнімає свою донечку, занурившись обличчям у її волосся, щоб приховати сльози, і каже лагідні слова, ніби голосячи: «Я не віддам тебе, маленький мій Мукілі, не віддасть тебе твій татко, нікому, нікому. Нехай тільки всі ці незвані гості їй пройдисвіти тримаються якнайдалі від цього будинку, ось що я хочу їм сказати», – а тоді відверто подивився на мене. Дівчинка, з якою я за цей час здружилася, не хотіла підійти, щоб обійняти мене. «Я не хочу підходити, не люблю тебе, ти – чудовисько!» – сердито сказала їй побігла до тата на коліна.

І вона, не знаю навіть хто вона мені і як її звуть, Мирослава, як заволає патетично, ніби посилаючи прокльони, у своєму розгнужданому материнському відчаї, жорстко розсікаючи отим своїм голосом, який звучить так, ніби терпугом розпилюють залізо: «Що тобі треба?» – вона витріщилася на мене, а подвійне підборіддя в неї тряслося. «Сердего ти моя бідолашна, знаю, що ти не винна! Але ж чи знаєш ти, які нещастя приносиш? Ти не винна, не винна, але скажи мені, яке лихо принесло тебе сюди? Чого ти приходила? Що ти

Перелюбники

шукаєш тут? Хіба не бачиш, що де б ти тільки не з'явилася, всюди приносиш лише нещастя, від першого ж дня, відколи ти тільки вилупилася на цей світ! Кара божа!».

Ось так, виходить, що задля цієї промови, задля цього вибуху неймовірної гіркоти й ненависті я шукала матір, щоб із нею познайомитися й переконати її, що вона не винна в тому, що колись давно вона стерла мене у списку своїх нащадків. І дійсно, вона не винна. Винна я, бо, керована своїми егоцентричними, інтелектуальними фантазіями, я вклала якась зовсім інше значення в її появу і в наші стосунки і тим самим мимоволі розхитала добре відрегульовану опору цієї жінки.

«Що ти шукаєш тут? – оскаженіло питала вона мене. – Що, скажи?!». Я мовчала, бо не існувало способу, щоб тієї миті будь-що їм пояснити, навіть якби я підготувалася до такого прийому. «Ти прийшла сюди, щоб ми пожаліли тебе, бо тебе покинув чоловік, та облич, слухай-но, прошу тебе, а що ця дитина ростиме без матері, на це тобі начхати? А, ну так, ти не маєш дітей, звідки тобі знати, що таке дитина!». Мені треба було сказати їй, що я знаю, що таке дитина, проте, на жаль, не знаю, що таке справжня мати, ось у чому справа. І що вона остання на світі людина, котра може звинувачувати когось у тому, що чиясь дитина росте без матері. Я мовчала, однак не могла навіть рота відкрити, дивилася на цих двох членів родини, з якими мене пов'язують гени, але з якими водночас мене розділяють океани.

На зворотному шляху я двічі зупиняла авто, з'їжджала з шосе й паркувалася на узбіччі край дороги. Заплющивши очі, я намагалася трохи перепочити, але в мене це зовсім не виходило. Я була просто знищена й паралізована, не мала достатньо сили в руках, щоб тримати кермо. Боялася, що знепритомнію. Ледь-ледь якось дісталася додому. Не роздягаючись, лягла на застелене ліжко і прокинулася десь посеред ночі із сильним болем у нижній частині хребта, не маючи сил ані поворушитися, ані зварити каву, ані випити

води, а в роті в мене пересохло і в горлі просто пекло вогнем. Так почалося моє нічне безсоння – або в кріслі, або на двомісному дивані. Відтоді я більше не наважувалася сідати за кермо.

І справді, що ж це я шукала там, по тих глухих селах і за тими адресами, зі списками осіб, виписаних із лікарні й будинку для небажаних дітей? Що я шукала в цьому непотинькованому будинку, в кімнаті з новими меблями, застеленими плетеними скатертинами й ряднами, прикрашеній Ладиними картинами і схожим на привида фікусом? Навіщо я кинулася розшукувати жінку, від якої була відрізана ще до того, як це усвідомила? Я не жадала батьківської любові, я була нею щедро обдарована, відколи себе пам'ятаю, до того ж безкорисливо, тепло і широко. Мені не бракувало нічого з того, що може запропонувати справжня родина, все це було дано мені від усього серця, щедро і надзвичайно турботливо. Чого ж тоді я шукала? Та оту відмінність між невідомими, інстинктивними почуттями і добрими манерами. Між справжнім материнським інстинктом і намаганням поважати правила хорошого виховання. Між природною спонтанністю батьківських поривів і гуманною добротністю. Скажімо, між любов'ю й обов'язком. Те, що я не знайшла нічого з тієї родинної близькості, не означає, що це не існує, тільки вона не така, якою її оспівано, і не така, як її описано в підручниках. Усе-таки це зовсім не так.

Сьогодні по обіді я зраділа. Мама постукала в двері й сказала: «Вгадай, хто приїхав!». Я не мала уявлення. «Саша, – радісно сказала вона. – Питає, чи можна йому увійти до тебе». Не встигла я навіть відповісти, як він просунувся повз неї й увірвався до кімнати. Я здивувалася. Він був у Белграді по роботі, привіз якесь обладнання, яке вони з Ірмою подарували дитячій зубній клініці, та й зайшов побачитися з нами. Він навіть не дочекався, щоб мама вийшла, й одразу ж почав кричати: «Що це таке, що це за вдовина атмосфера, чого це ти замурувалася тут і мовчиш, наче в монастирі? Пострижешся в черниці, милосердна сестро Бубочко? Прощу тебе, візьми ім'я Грація,

Перелюбники

коли підеш до самітницької келії. Ну ж бо, давай, вставай зараз же, підемо кудись на каву. Поїхали до Нового Сада, збирайся, що ти на мене дивишся?». Я майже сприйняла що його інтонацію, яку так добре знала. Мені було до вподоби, що він не веде зі мною розмову за медичними рецептами Деяна. Він приніс до кімнати ту нашу тодішню спільну життєрадісність, у його голосі лунали енергія й рішучість. «Маєш п'ятнадцять хвилин, щоб спакуватися, і виїжджаємо, чекаю тебе у вітальні, вип'ю кави з вуйком». «Ми вже пили каву, пізно для нього», – як дурна, сказала я. «Гаразд. Я поговорю з ним і почекаю тебе, сподіваюся, що ти ж, либонь, не будеш довго збиратися?». Він дивився на мене весело, безтурботно. Гадаю, що я виглядала краще, ніж в описах тітки Кристи, Деяна й усіх тих, хто доповідав йому про мій стан.

«Зараз я мушу сказати тобі все, – подумала я, – не хочу, щоб він, єдиний у родині, не знав справжньої історії». Якусь хвилину я все-таки вагалася, а потім встала й підсунула йому стілець. «Сідай, Сале, спершу ми маємо поговорити, – стримано сказала я, хоча мій голос був трохи затаєним, – а після цього поїдемо, куди скажеш». Очевидно, я сказала це з убивчою серйозністю, тож трохи його злякала. Очікуючи якоїсь тяжкої звістки, він опустився на стілець, він не дуже міг опанувати себе в ролі персонажа, що має почути якусь похмуру родинну сповідь. Він не знав, куди дивитися. Мені здається, що він навіть трохи зблід.

«Існує багато речей, про які ти не знаєш», – тихо почала я, боячись, що мені не вистачить дихання. Не знаєш, наприклад, що ми з Бошком розлучилися через мою невістку, дружину мого брата з боку матері», – незграбно почала я, і сама не знаючи, як, власне, далі потече моя сповідь і що я маю йому сказати. «Не розумію, – розгублено сказав він, – якого ще брата з боку матері?». «Сашо, Коле й Мілена вдочерили мене, ти єдиний у родині, хто цього не знає». «А, так ти про це? – вкрай збентежено витріщився він на мене. – Знаю, Криста сказала мені недавно, декілька місяців

тому». «Так, мене взяли ще немовлям із будинку маляти. Тітка Криста не хотіла казати тобі раніше, вона думає, що це не має значення», – додала я. Якусь мить ми помовчали. «Та це й справді не має значення, – раптом стрепенувся він, немов від сну, – та хіба ж це не чудово? Честь їм і хвала, я маю на увазі тітці й дядькові, спасибі їм, їхній вибір – це філігранне потрапляння в яблучко. Вони не могли знайти для мене ліпшої й гарнішої сестри. І я б у будь-якому разі й з будь-якого погляду обрав би тебе, Бубі... А те, що Бошко вшився з твоєю невісткою, ох, і не кажи, про це мама мені не сказала, та я й не питав її, з ким Бошко зараз, правда».

«Так, ну от, більше року тому я знайшла справжню матір і зведеного брата, але все це закінчилося дуже зле, маю на увазі, що Бошко.., та ти й так уже знаєш, нема чого тобі розповідати». «Може, не треба було б і цим тобі докучати. Знаєш що, Бубілі, якби я про це раніше довідався, я маю на увазі вдовчеріння, то не побачив би тебе Бошко навіть і краєм ока. Я був страшенно в тебе закоханий, і не тільки коли був підлітком, а й пізніше, у-ух, я був дуже нещасним від того, що це не могло здійснитися. При Кристі я не наважувався й показувати, як ти звела мене з розуму, знаєш, який би лемент вона підняла, навіть у гості більше б не запрошувала. А я страждав, як лебідь. Пригадуєш, коли я тобі казав, що в Австралії одружуються родичі, пам'ятаєш? А ти молола: це недобре, це викликає генетичні аберації²⁷, а я знущався з тебе, що ти говориш, як тітка Криста, коли так оперуєш медичними термінами, пам'ятаєш це?..».

«Отже, Сале, – поквапилася я уникнути цієї теми, – все це перемішалось, власне, збовталось, так що й досі не знаю, ані хто я, ані що я. Тим, чим би я хотіла бути, я зрештою не є, а те, чим я є насправді з генетичного погляду, – прийняти не можу. От сам скажи, чи існує роздвоєння? Особа із сумнів-

27 Відхилення від норми в будові (формі, кольорі тощо) або у функціях.

Перелюбники

ною ідентичністю, ось хто я така для тебе». «Бубіка, що ти кажеш, це звучить так старомодно, по-допотопному. Яка ідентичність, які дурниці?! Ти вже давно пододала занепокоєння з приводу свого походження, стала собою, створила власну особистість. Які гени, які предки? Ти нагадуєш мені наших гастарбайтерів, вони майстри цих блюзів із рідного краю про родовід. Він сидить у мене в стоматологічному кріслі й аж допоки щелепа в нього трохи не заціпеніє, меле історії про своїх дідів і прадідів. Навіщо це тобі потрібно, Бубі? Зараз ти є тим, що сама з себе створила, як, зрештою, й кожен із нас, і це єдине, що важить». «Так, – сказала я, – але ж ми не живемо в такому суспільстві, навіть і ти, там, а ми взагалі на рівні первіснообщинного ладу, незважаючи на сучасні віяння. Зрештою, немає такого суспільства, в якому б люди не були заклопотані своїм походженням. З тієї своєї ідентичності людина черпає певну стабільність чи щось такого штибу».

«Так, Бубі, – каже він, – але ж чого, наприклад, тобі бракує? Ти збудувала свою ідентичність на запропонованому тобі фундаменті, і що тут не так? А тепер тобі що, треба в пошуках автентичних генетичних зв'язків змінитися й перестроюватися відповідно до того іншого, природного варіанта? Бубі, все це пустопорожня балаканина. Облиш цю історію, все це маячня. Займайся своєю справою, що в тебе прекрасно виходить, маєш родинне оточення, яке тебе обожнює, шанс знайти кавалера по одному на кожний палець, яка там депресія й нервовий зрив, та все це історії для модниць, не для такої особистості, як ти! Припини й не гризи себе більше...». «Я не гризу, Сале, – сказала я, – не гризу, це щось таке, чого ти не розумієш, бо точно знаєш, хто ти є...». «Бубі, мене не обходить, хто я, я лише знаю, що й тепер закоханий у тебе, по-своєму», – сказав він і схопив мене за руку. Я вирвалася. «Гаразд, нехай, як у дорогу, дуже близьку сестру. Мушу додати – і вельми сексуально привабливу сестру, навіть і тепер, після всього». «Сашо, – посварилася я пальцем, – припини». «Гаразд, я закоханий у свою асексуальну сестру, яка є для мене

найближчим створінням у родині, поряд із дітьми й дружиною. Я закоханий у сестру, яка одного чудового дня муситиме переспати зі мною, а потім ми влаштуємо кровозмішення, про яке пам'ятатимуть цілі покоління. Я закоханий у сестру, яка має найгарніші очі на всій землі – звідси й аж до Відня. Я закоханий у сестру, яка є, власне кажучи, небезпечною спокусницею». Потім він різко замовчав, підвівся й попрямував до виходу. «Чекаю тебе у вітальні, ми ідемо до Нового Сада на вечерю», – сказав він, виходячи. «Мені б хотілося відсвяткувати це наше спільне всиновлення», – махнув Саша рукою, вже коли стояв у дверях. І голосно розсміявся. Того вечора, в ресторані, я почувалася, як арештант, якого тимчасово випустили з в'язниці. Не можу сказати, що я насолоджувалася, але мені було приємно, що я зробила принаймні крок за огорожу, яку спорудила біля себе.

Треба було бачити Коїчів, як же вони пишалися, коли нібито жалілися Бланці, як часто я ходжу кудись вечорами, а вони непокояться й не можуть спати допізна, чекаючи мого повернення. «Ось минулої ночі вона повернулася значно пізніше опівночі, адже їй дозволено бути десь лише до одинадцятої. Будь ласка, Бланко, поговоріть трохи з нею, може, вона вас послухає», – підморгнув тато, а мама Мілена танула він насолоди, бо нарешті вони можуть про мене трохи пожартувати.

Зразу ж після обіду, гаряче нахваляючи мамині кухарські здібності, Бланка дістала з саквояжа книгу і якісь папери й почала пояснювати, для чого вона, власне, прийшла.

«Є одна справа, Бубі. Подивися на цю книжку, її треба якнайшвидше перекласти, щоб вона вийшла напередодні книжкового ярмарку. Половину я, половину ти, згода? Вибирай, що ти візьмеш, початок чи від середини до кінця? Чудова річ, дуже захоплива. Це біографія, власне, документальна мемуаристика Барбари Брендон – «Пристрасті Ейн Ренд». Тобі відомо ім'я Ейн Ренд? Вона засновник теорії об'єктивізму. Зараз я тобі все поясню. Ейн Ренд була чудовою

Перелюбники

жінкою, щоб не сказати чудовиськом. Зрештою, і першим, і другим. Захоплива біографія, скажу я тобі».

«Може, ми підемо, а ви працюйте?» – тихо, сяючи від задоволення і з готовністю ретируватися, запитала мене мама Мілена. «Ні, мені б якраз хотілося, щоб і ви почули про цю неймовірну особу, якщо вас це цікавить». Звичайно, вони залишилися, вони тільки цього й чекали.

Отже, геніальна жінка, котра народилася 1905 року в Санкт-Петербурзі, її справжнє ім'я – Аліса Розенцвейг, у родині заможного єврея, в якого революція відібрала все. Вона вивчала філософію й історію, а також кіномистецтво у Московському інституті кінематографії. Мрійниця, сповнена ідей, а надворі – Совіти. Після довгих поневірянь, у 1926 році їй якось пощастило дістатися Чикаго, й відтоді вона жила в Америці, змінивши ім'я на Ейн Ренд. Кажуть, що це, власне, була назва марки пральної машини з пральні, що знаходилася в тому будинку, де вона мешкала. «Я взяла ім'я, яке не носили ані мої предки, ані нащадки, – говорила вона, – ім'я без родинних зв'язків і документів на право спадкового володіння нерухомим майном. Я – це я, без коренів і без стебла». Вона опинилася в Голівуді, де зустріла знаного в ті часи актора Френка О'Конора і стала його дружиною. Як сценарист вона працювала із Сесілем де Мілем, опублікувала декілька романів, а потім перейшла до фотографії й соціологічних досліджень ідей. Вона є фундатором об'єктивізму, соціофілософського напрямку, заснованого на запереченні колективізації комуністичної економіки без приватної власності. Нині існує багато інститутів, що займаються вивченням її теорій.

А заснували їх співробітники й продовжувачі її справи. Існує декілька біографій і біографічних фільмів про неї, одна з цих біографій, наприклад, називається «Культ Ейн Ренд», вона, судячи з усього, є найцікавішою. Вона була культовою фігурою в Америці середини двадцятого століття. Барбара Брендон та її чоловік, психолог Натаніел, познайомилися

з Ейн ще в студентські роки, в Лос-Анджелесі, й уже з першого погляду були захоплені її особистістю й ідеями, божевіллям, уявою. Вони стали нерозлучними, разом працювали, публікували тексти, заснували інститут, почали видавати часопис «Об'єктивізм». А потім раптом між Ейн і Натанієлом спалахнуло пристрасне кохання, хоча в той момент обидва вони перебували і, що викликає ще більший подив, залишилися в щасливих шлюбах, він – із Барбарою, а Ейн – із Френком. Крім того, йому було тоді двадцять сім, а їй п'ятдесят три роки. Цей зв'язок тривав десять років і був для них обох часом карколомного інтелектуального й суспільного піднесення. Ейн Ренд уславилася як деміург, але водночас іноді її критикували як мрійницю й гарячу голову з російської еміграції. Її вчення про об'єктивізм вважається довершеною теорією, але водночас і утопічними пустими піснеспівами. Вона прочитала тисячі лекцій, мандрувала світом, загорнута в свої оксамитові чорні пелерини, залишаючи за собою цілі загони шанувальників і аж ніяк не менше цинічних супротивників, а також кільця тютюнового диму, оскільки, як затятий курець, вона, так би мовити, не розлучалася зі своїм довгастим дамським мундштуком, у якому завжди горіла цигарка. У цій біографії вона й справді виглядає як істота із сучасної казки. «Та яка там соціологічна теорія, це ж історія її життя, яка великою мірою виходить за її межі, я певна!» – натхненно каже Бланка. «Ось ти й сама це побачиш, Бубі».

Барбара Брендон, яка розлучилася зі своїм чоловіком приблизно тоді, коли перервався і його зв'язок із Ейн, написала чудову документальну книгу, сповнену, якщо говорити кінематографічною мовою, крупних планів, відзнятих зблизька, адже вона як близька подруга Ейн мала для цього всі умови. Дивно, що вона пише про Ейн як про інтелектуальний зразок для себе, незважаючи на те, що вони були суперницями. Щодо цього вона не сказала жодного гіркого слова.

«Слухай, Бубочко, я гадаю, що це прекрасна робота, яку ми не маємо права випускати з рук. Сама я не встигну пере-

Перелюбники

класти до ярмарку, а в чотири руки я вмю працювати лише з тобою. Ні до кого іншого довіри я не маю. Тобі б не годилося підставити мене цього разу, я б тоді й дійсно розсердилася.

Для мене була страшенно цікавою її чудова розповідь про жінку, про яку я раніше не чула, мої батьки слухали її, як діти, коли їм щось читають перед відходом до сну. Я ж, однак, весь час краєчком свідомості питала себе, чи, бува, Бланка не навмисне все це влаштувала за домовленістю з моєї лікаркою. Може, це була робота з терапевтичною метою, щоб повернути мене до нормального життя, чи їй дійсно, як кажуть, бракує часу, тож вона не може встигнути це зробити? Я не зразу дала відповідь, та й узагалі більшу частину її відвідин просиділа мовчки.

Тоді Бланка вмовила тата вже хтозна-вкотре розповісти, як бабуся Амалія втекла від чоловіка із Граца. В одному фіакрі вона відправила на вокзал, на ім'я молодого адвоката Стевана Коїча, десять битком набитих валіз, як речі, котрі їй через нього треба було послати своїм, до Вршца, а в іншому приїхала сама, ніби для того, щоб проконтролювати отримання речей, а насправді щоб потім і самій сісти в потяг разом із Коїчем і дбайливо запакованим посагом. Телеграми про її відїзд із Коїчем одночасно отримали чоловік у Граці й батько у Вршці, обоє вони ледь не луснули від люті, бо не було куди надіслати їй ультимативні погрози. Ось так, а потім усе владналося. «Я так люблю слухати про ці родинні події, либонь через те, що нікому було мені їх розповідати в дитинстві», – вибачалася Бланка, хоча для цього й не було причин. Тато був страшенно щасливий, що має слухача для своїх домашніх оповідей, а це не так часто траплялося, бо всі в родині, включаючи й постійних гостей, і тих, які заходили лише час від часу, вже знали їх напам'ять.

Вона збиралася йти. Не питала мене ні про що. Очевидно, вважала, що ми вже домовилися. «Не знаю, не можу нічого тобі обіщати, – сказала я їй перед відходом, розуміючи, що це останній момент, коли я можу щось прокоментувати

відносно її пропозиції. – Тут я навіть не маю комп'ютера. Ти й сама знаєш, що я місяцями навіть газет не гортала, боюся, що мені знадобиться більше часу».

«Спочатку прочитай книгу, а потім скажи “так” або “ні”, не говори нічого наперед», – спокійно перебила мене вона. – Залишаю її тобі, я зробила собі окрему копію». На цьому вона й закінчила.

* * *

Я розглядаю книгу про Ейн Ренд, яка лежить на столі переді мною. Не наслідуюся відкрити її. Подумки прокручую факти з життя цієї жінки, про яку нам розповіла Бланка. Дивлюся на своє відображення на суперобкладинці палітурки, ніби в якесь дзеркало. Яке життя, яка велетенська міць, яка ураганна сила штурмування майбутнього! А мене бракує рішучості навіть для того, щоб відкрити книгу на першій сторінці й прочитати хоча б декілька рядків. Як же сталося, що я отак не можу зрушити з місця, ніби шкапа, яку вовк запряг до воза.

Отже, спочатку я була трьома з половиною кілограмами глини, з якимись генетичними вкрапленнями й позначками. З мене можна було виліпити будь-що. І що ж вийшло? Порядна особа, з усіма суспільними чеснотами, котрі передаються від покоління до покоління, що їх плекають в організованих порядних і стриманих родинах громадян. Із культивованими, але підневільними мріями, з амбіціями, але без великої хоробрості, щоб відступити від шаблону. Я виросла в умовах, де очікується й цінується беззаперечна взаємна відданість родині, майже залежність, а стримане мовчання про інтимні переживання забезпечує рівновагу для делікатної приватності. Змалечку, за допомогою м'якого вишколу, прищеплюється обов'язок робити все належним чином, як потрібно, зразково, без ексцесів і нових форм. Будь-яке відхилення від цих стандартів вважається невиправданими наді-

Перелюбники

ями, а останнє, пропорційно до відхилення, – ганьбою. Передбачається й спокута провини. Амбіції сформульовані як обов'язки, що мають виконуватися під час піднімання сходинками. Усі знання, необхідні для отримання доброї освіти, мають бути отримані вчасно і так, як призначено, завдяки напруженій праці, а результат усе це виправдає. Святі правила згруповано, вони засвоюються відповідно до віку. Перше – все можна отримати, якщо добре попросити, слідом за цим відразу ж іде коректність, тоді працьовитість, потім правдивість, а далі – позиція підкорення авторитетам, бо розумніший поступається й зіткнення з упертим нікому не потрібне тощо. Далі – повага до старших та обачність стосовно сильнішого. Наступна сходинка – це старанність, яка нічого не дає, якщо від того, що ми робимо, немає користі. Усе те, що не є керованим позитивною метою і що не можна застосувати на практиці, є чистим гаянням часу. Потім іде швидкість, але не поверховість. Поміркованість і терпляче ставлення до невдач, скромний зовнішній вигляд, любов до істини, але не висування власних варіантів будь-якою ціною. Правда і так коли-небудь перемагає, тож не треба намагатися несамовито пришвидшити цей процес, а слід залишити для неї місце за допомогою непохитної переконаності в тому, що одного дня все дійде до того, до чого має прийти. «Етика виміру є джерелом справедливості», – часто говорив тато, цитуючи свого батька-адвоката, котрий, очевидно, знав, що таке справедливість і як за неї боротися. На значенні харчування робиться особливий акцент. Обов'язкове приймання їжі під час оволодіння наукою – все це корисніше від солодошів, але й без них теж не можна, тому вони йдуть наприкінці. Надзвичайно важливо ні в чому не відхилятися від середини, а надто у зовнішніх характерних рисах і ознаках, таких як манера вдягатися, поводження в публічних місцях і стиль мовлення, бо все це одразу ж впадає в очі. В одязі необхідно поєднувати кольори так, як вони гармонують у природі. Якщо є щось яскраво-червоне, то воно мусить бути на темно-

зеленому тлі, щоб усе співвідносилось, як мак із травою. Синє оживляється світлими відтінками, а найкраще – білим кольором, чорне підкреслюється блискучими і мерехтливими аксесуарами, жовте – це літній варіант, комбінується з коричневим, а останнє – з рожевим, але лише в тому разі, якщо це справді потрібно. Фіолетовий і відтінок фрезії – це фривольні кольори, і вони не пасують жінкам, які хочуть, щоб люди сприймали їх серйозно. Прикраси мають бути скромними, жіночними, не кричущими й не такими, що ріжуть око, але мають освіжати й підкреслювати святковий варіант. Не треба бути цікавим, прийми те, що люди хочуть тобі сказати й цим задовольни свою цікавість. Не бабрайся в чужих негараздах, опікуйся своїми. Святкуй і сумуй помірно, ніщо не перетворюй на пишне зібрання. Не обтяжуй друзів дорогими подарунками, але й не ганьби себе. Краще ніщо, аніж явна дешевина.

І так можна було б зайти хтозна-куди, адже довгим є перелік того, що годиться, а що – ні. Усе це можна визначити з концептуального резюме моєї особистості. Ось чому я ніколи не дозрію до такої свободи, щоб спати із Сашею, але й не стану кимось подібним до Ейн Ренд.

«Якби я потрапила до рук людей з багатою уявою, наполегливіших, сильніших духом і вільніших у підході до життя, то не була б такою стереотипною», – подумала я, витріщившись на книгу, й одразу ж засоромилася від цієї думки. І дійсно, соромно, що щось таке спадає мені на думку, це і невдячно, і грубо, і вульгарно, і що не скажи, все буде справедливо.

Чому Бланка принесла мені саме цю книгу, чому саме про цю виняткову жінку, чому саме зараз, чому вона хотіла, щоб і мої були тут, коли вона розповідала мені про неї? Бо вона, очевидно, знала все, все те, що я приховую від неї й від інших своїх друзів. Звідки вона це знає, мені незрозуміло, але знає. Не знає. Знає. Можливо, довідалася від Бошка. А може, я це все-таки лише уявила собі. Можливо.

Я рахуватиму до двадцяти семи, а потім відкрию цю книгу й почну її читати. Ні, я порахую до тридцяти, так буде природніше. Ні, чому кругле число, це недобре, воно якраз має бути вибраним навмання, кутастим, як двадцять сім. Ні, однак варто було б порахувати трохи довше, щоб залишити собі більше часу. Ні, я рахуватиму до двадцяти семи. Один, два, три, чотири, п'ять, шість...

ВІДА ОГНЄНОВИЧ —

відома сербська письменниця, театральний режисер,
драматург, громадський і політичний діяч.

Авторка книжок драматичних творів – «Меланхолійні
драми» (*Melancholicne Drame*, 1991), «Сумні комедії»
(*Setne Komedije*, 1994), «Мілева Аїнштайн» (*Mileva
Ajnštajn*, 1998), «Вибрані п'єси I, II, III» (*Collected Plays I,
II, III*, 2001), «Дон Крсто» (*Don Krsto*, 2007)

та художньої прози – «Отруйне молоко кульбаб»
(*Otrovno Mleko Maslacka*, 1994), «Дім мертвих душ»
(*Kuća Mrtvih Mirisa*, 1996), «Старий будинок»
(*Stari Sat*, 1997), «Єгорів шлях» (*Jegorov put*, 2000) та ін.
Лауреат багатьох премій у галузі літератури і режисури.
Президент ПЕН-клубу в Сербії.

